

BANCA
NAȚIONALĂ
A ROMÂNIEI

140

Caiete de studii

Nr. 51

Mugur Isărescu (coordonator) ▪ Maria Constantinescu
▪ Brîndușa Costache ▪ Nadia Manea ▪ Adriana Aloman
▪ Elisabeta Blejan

Evoluția stocului de aur
al Băncii Naționale a României
în perioada 1880-1928

CAIETE DE STUDII

Nr. 51

Decembrie 2020

NOTĂ

Lucrarea a fost elaborată de către un colectiv de specialiști afiliați Băncii Naționale a României, responsabilitatea pentru seriile de date prezentate și pentru interpretarea acestora aparținând în întregime autorilor. Acest demers de natură științifică nu implică sau angajează în vreun fel Banca Națională a României și nu reprezintă poziția oficială a instituției.

Deși este rezultatul unui efort amplu de documentare, care a presupus identificarea și consultarea unei multitudini de documente de arhivă relevante pentru subiectul abordat, precum și compatibilizarea și punerea în context istoric a informațiilor astfel obținute, lucrarea nu are pretenția unui caracter exhaustiv.

Toate drepturile rezervate. Reproducerea informațiilor este permisă numai în scopuri educative și necomerciale și numai cu indicarea sursei.

ISSN 1584-0883 (versiune *online*)

ISSN 1584-0883 (versiune e-Pub)

Evoluția stocului de aur al Băncii Naționale a României în perioada 1880-1928

Academician Mugur Isărescu (coordonator)

Maria Constantinescu*

dr. Brîndușa Costache**

dr. Nadia Manea***

Adriana Aloman****

Elisabeta Blejan*****

* Director, Direcția audit intern

** Șef serviciu, Direcția secretariat

*** Expert principal, Direcția secretariat

**** Expert, Direcția studii economice

***** Referent de specialitate, Direcția statistică

Autorii doresc să mulțumească colegilor de la Cancelaria Băncii Naționale a României, precum și celor din Direcția emisiune, tezaur și casierie, pentru sprijinul acordat în realizarea documentării, pentru observațiile și sugestiile formulate. Eventualele erori rămase sunt responsabilitatea exclusivă a autorilor.

Cuprins

Rezumat	7
<hr/>	
1. Înființarea BNR (1880) și regimul bimetalist (1867-1890)	9
<hr/>	
2. Epoca monometalismului aur (1890-1928)	15
<hr/>	
2.1. Introducerea etalonului aur	15
2.2. Monometalismul – aur în perioada 1892-1913	18
2.3. Stocul de aur, rezerva de acoperire și dificultățile Primului Război Mondial (1914-1918)	21
2.4. Stocul de aur în primul deceniu al României Mari sau în căutarea aurului pierdut (1919-1928)	35
2.4.1. Aurul Băncii Naționale a României din străinătate	37
2.4.2. Aurul Băncii Naționale a României din țară	48
<hr/>	
Metodologia întocmirii seriei „Aurul BNR 1881-1928”	61
<hr/>	
I. Surse	61
II. Date	61
a. 1881-1891	61
b. 1892-1913	65
c. 1914-1918	66
d. 1919-1928	67
III. Dificultăți privind evaluarea stocului de aur. Metodologia de conversie a datelor în vederea obținerii cantității de metal prețios	72
<hr/>	
Bibliografie	75
<hr/>	
Anexa	78
<hr/>	
A.1. Evoluția valorică a stocului de aur pentru perioada 1881-1928	78
A.2. Evoluția stocului de aur titlu 900/1000 pentru perioada 1881-1928	79
A.3. Evoluția stocului de aur titlu 1000/1000 pentru perioada 1881-1928	80

Rezumat

Evoluția stocului de aur al Băncii Naționale a României (1880-1928) reprezintă prima dintre cele patru părți ale unei lucrări ample ce are drept scop reconstituirea stocului de aur al băncii centrale a României de la crearea acesteia și până în anul 2020. Perioada 1880-1928 este individualizată de criteriul acoperirii legale a leului în aur, care a rămas aceeași pe durata întregului interval, respectiv 0,3226 g aur cu titlul de 900/1000. Această constantă a istoriei noastre monetare s-a menținut în pofida schimbării sistemului monetar (de la cel bimetalist la cel monometalist-aur, 1890-1892) sau a dificultăților din timpul Primului Război Mondial, când a fost suspendată convertibilitatea leului (1917) și cea mai mare parte a stocului nostru de aur a fost confiscată de autoritățile bolșevice (1918).

Nivelul valoric al stocului de aur la data de 31 decembrie a fiecărui an, din 1881 până în 1928, se regăsește în seria de date ce constituie coloana vertebrală a cercetării de față. Întrucât datele conservate de sursele istorice n-au oferit însă răspunsuri directe întrebărilor formulate în prezent, întocmirea seriei de date a presupus elaborarea unui set de reguli unificatoare, care au alcătuit metodologia de lucru, prezentată într-o secțiune separată a lucrării de față.

Fără să ignore bornele cronologice tradiționale, lucrarea se concentrează asupra reperelor temporale semnificative pentru istoria noastră monetară, fiind elaborată din perspectiva martorului care stă la ușa blindată a tezaurului BNR, cu misiunea de a înregistra intrările și ieșirile de aur, dar și de a încerca explicarea acestor mișcări, prin punerea lor în legătură cu fenomene și evenimente ale istoriei naționale, de la fenomenul *agio* și crizele din 1894, 1899, 1907 și 1912 la taxa vamală în aur din 1915 și 1916 pentru exportul produselor agricole, de la finanțarea efortului de război de către Banca Națională și tratativele diplomatice postbelice pentru recuperarea aurului depozitat în străinătate la organizarea producției de metale prețioase a României întregite.

Cuvinte-cheie: stocul de aur, *agio*, rezerva de acoperire, etalon monetar, convertibilitate

1. Înființarea BNR (1880) și regimul bimetalist (1867-1890)

Potrivit *Legii pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune*, din aprilie 1880, Banca Națională a României a primit „dreptul exclusiv d’a emite bilete de bancă la purtător”, dar trebuia „să aibă o rezervă metalică de o treime din suma biletelor emise”. În ceea ce privește conținutul acestei rezerve, exista o singură mențiune, indirectă, în lege, la art. 14, care prevedea că: „Biletele vor fi plătite, la prezentare, la biuroul băncii, în aur sau în monedă națională de argint”¹. Această precizare era consecința legii monetare din 1867, prin care se introdusese în România sistemul monetar național modern.

Baza acestui sistem monetar a fost una bimetalistă, deoarece legea stabilea „ca echivalent general atât aurul, cât și argintul”, cele două metale îndeplinind în același timp „funcțiile monetare de măsură a valorii și de mijloc de circulație”². Prin art. 1, legea monetară din 1867 a fixat cantitatea de metal care forma unitatea monetară, leul, la 5 grame argint cu titlul 835‰, iar prin art. 3, a indicat conținutul și greutatea monedelor din aur, stabilind conținutul leului aur la 0,3226 g aur cu titlul 900‰.³ Din aceste valori rezultă că actul normativ a fixat raportul de valoare aur – argint la 1:14,38.⁴

În perioada care a urmat până la înființarea Băncii Naționale, parcurgând drumul spre independența sa politică, România a luat mai multe măsuri cu un caracter monetar care aveau să se reflecte în structura rezervei de acoperire a institutului de emisiune în primii săi ani de activitate. În același timp, regimul nostru monetar a fost influențat de evoluțiile monetare care au avut loc pe plan internațional și „zguduit de evenimentele politice”⁵ în care a fost implicată România.

În România, oficial, bimetalismul a continuat să fie aplicat până în 1890, în realitate însă, așa cum observa C. C. Kirițescu, „înainte de 1873, a funcționat *de facto* monometalismul aur, iar după acest an a început să se producă trecerea, de asemenea, *de facto*, spre monometalismul argint. Acest proces /.../ s-a desăvârșit în timpul Războiului pentru Independență”⁶. Opinia lui C.C. Kirițescu nu este singulară în literatura de specialitate,

¹ G.C. Marinescu, *Banca Națională a României. Legi, statute, dispozițiuni monetare, convențiuni financiare*, cu un cuvânt-înainte de Mitiță Constantinescu, București, 1939, pp. 101, 105.

² Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol I, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 169.

³ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 295.

⁴ C.C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 170; cf. și Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico – istorice (1859-1967)*, vol. III *Moneda – Credit – Comerț – Finanțe publice*, București, Editura Academiei Române, 2000, pp. 13-14.

⁵ Victor Slăvescu, *Istoricul Băncii Naționale a României (1880 – 1924)*, ediție îngrijită de prof. univ. dr. George Virgil Stoescu, Cuvânt înainte de acad. Mugur Isărescu, Studiu introductiv de Sabina Marițiu, București, Editura Humanitas, p. 101.

⁶ C.C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 196.

fiind exprimată și de U. T. Mihaiu⁷, Victor Slăvescu⁸, Gh. Dobrovici⁹. Oarecum singular, constatând că în Sud-Estul Europei principiile Uniunii Latine au fost apreciate, dar incomplet adoptate, Matthias Morys considera relativ recent că monometalismul aur a funcționat în România și înainte de 1890.¹⁰

În fapt, realitățile monetare românești din perioada 1873-1890 au fost caracterizate prin devalorizarea argintului, dispariția aurului și apariția fenomenului cunoscut sub numele de *agio*. Acesta reprezenta suma plătită în plus, peste raportul de valoare fixat prin lege, de cel care își procura aur de pe piață în schimbul argintului. Inițial, raportul dintre aur și argint stabilit prin legea românească (1:14,38) era mai aproape de realitatea pieței internaționale decât cel din țările Uniunii Latine (1:15,5), dar, în anii următori, a continuat devalorizarea argintului în lume. Pentru comparație, pe piața Londrei raportul dintre aur și argint era, în 1874, 1:16,16, iar în 1876 era 1:17,80.¹¹

Devalorizarea argintului pe plan internațional a fost consecința creșterii producției curente de argint, ca urmare a exploatarea zăcămintelor din SUA, Peru și Bolivia¹², dar și a renunțării mai multor state la bimetalism. Deși, oficial, bimetalismul a fost menținut în Uniunea Latină până în 1925-1927, în fapt, mai întâi Franța și Belgia au suspendat practic componenta de argint în 1873, ca urmare a inundării lor cu argint depreciat, după care statele membre au semnat convenția din 1874, prin care a fost restrânsă libera batere a monedei de 5 franci.¹³

Tendința externă a devalorizării argintului s-a făcut simțită și în România, unde a fost amplificată de mai mulți factori interni. Astfel, primele emisiuni monetare ale statului român au adus în circulație, preponderent, însemne monetare de argint, ceea ce a determinat modificarea structurii circulației monetare, în sensul creșterii proporției monedelor din argint față de cele din aur. În perioada 1868-1876, au fost emise 5 100 monede din aur, cu valoare nominală de 20 lei, în valoare totală de 102 000 lei, adică 0,38 la sută din totalul pieselor bătute, și 24 105 235 monede de 2 lei, 1 leu și 50 de bani din argint, în valoare totală de 26 820 000 lei.¹⁴

⁷ U.T. Mihaiu, *Politica monetară și a băncilor României*, vol. I, *De la întemeierea Principatelor până la 1888*, București, 1907, p. 138 („Disproporția dintre cele 175 milioane lei argint depreciat și numai 10-15 milioane lei aur aruncă România din etalonul bimetalist în etalonul monometalist argint”).

⁸ V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 123 („Devenisem o țară monometalistă argint, în momentul când argintul pierdea mereu pasul față de aur /...”).

⁹ Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate (1823-1923)*, București, Tipografia ziarului „Universul”, 1934, p. 131.

¹⁰ Matthias Morys, „South-Eastern European Monetary History in a pan-European Perspective, 1841-1939”, în *South-Eastern European Monetary and Economic Statistics from the Nineteenth Century to World War II*, published by: Bank of Greece, Bulgarian National Bank, National Bank of Romania, Oesterreichische Nationalbank, Athens, Sofia, Bucharest, Vienna, 2014, pp. 33-32.

¹¹ C.C. Kirîțescu, *op. cit.*, pp. 205, 175, 195.

¹² „În urma aflului de argint pe piețele internaționale, provenit din producția curentă (marile zăcămine din Nevada - Comstock Lode, California, Colorado și Arizona, precum și cele din Peru - Cerro de Pasco și Bolivia - Potosi) și din rezervele unor țări care renunțau la acest metal ca etalon monetar, raportul de valoare între aur și argint s-a modificat în dezavantajul argintului. Pe piața mondială, aurul și-a recuperat în mod treptat scăderea valorii de piață pe care o suferise anterior, în timp ce scăderea valorii de piață a argintului a mers mai departe, ritmul scăderii precipitându-se după 1873” (*Ibidem*, p. 186).

¹³ *Ibidem*, pp. 214-215, n. 1.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 194-195, 191.

În paralel, a avut loc reducerea treptată a cantității de aur aflate în circulație, ca urmare a influenței crizei europene începute în anul 1873 asupra economiei României. Mai precis, restrângerea posibilităților României de a-și plasa produsele agricole pe piețele europene a determinat reducerea cantității de aur intrate în țară, având în vedere că exportul produselor agricole reprezenta modalitatea principală de aducere a metalului galben în țară. La intrările minimale de aur se adăuga și faptul că împrumuturile realizate de statul român în străinătate erau returnate în aur, ceea ce contribuia și pe această cale la reducerea disponibilităților interne de aur. În același timp, chiar și unele plăți interne erau achitate tot în aur, dacă era prevăzut explicit acest lucru în contract. Pe fondul scăderii continue a prețului argintului pe piața internațională, în circulația monetară din România, ca urmare a regimului bimetalist, „rarefierea aurului” a fost determinată și de faptul că raportul valoric între aur și argint rămânea stabil, situație în care metalul supraevaluat, argintul, avea tendința să rămână singur în circulație, iar metalul subapreciat, aurul, era supus tezaurizării și exportului.¹⁵

În condițiile acutizării problemei orientale și a pregătirilor de război, creditorii străini au solicitat nu numai plata serviciului datoriei publice, ci și rambursarea creditelor comerciale în aur, ceea ce a determinat un nou export de metal galben și, în cele din urmă, a provocat o criză de numerar.¹⁶ Izbucnirea și desfășurarea războiului ruso-turc din 1877-1878 au reprezentat contextul în care, în România, au avut loc două evenimente monetare importante, ambele cu un impact major asupra fenomenului *agio*: pătrunderea masivă a rublelor rusești din argint și emiterea biletelor ipotecare. Potrivit Convenției româno – ruse din 4/16 aprilie 1877¹⁷, România permitea libera trecere a armatelor ruse pe teritoriul său, dar „toate cheltuielile care ar putea fi ocazionate de trebuințele armatei ruse, de transportul său, precum și pentru satisfacerea tuturor trebuințelor sale cad, naturalmente, în sarcina guvernului imperial”. Inițial, plățile armatei ruse au fost făcute în imperiali din aur, pentru obținerea bunăvoinței populației, dar, ulterior, s-a apelat la rubla din argint. Pentru reglementarea acestor plăți, a fost încheiată Convenția monetară româno – rusă, prin care cursul oficial al rublei a fost stabilit la 4 lei, un curs superior valorii de piață, care era de 3,80 lei. Acest curs a provocat inundarea țării cu o mare cantitate de ruble, aduse pentru speculă. Evaluate la 40 milioane lei, aceste ruble au contribuit și ele la deprecierea argintului.¹⁸

Tot în anul 1877, la 12/24 iunie, a fost adoptată legea pentru emiterea biletelor ipotecare, în valoare de 30 milioane lei. Acestea erau garantate cu domeniile statului, retragerea lor din circulație urmând să aducă deținătorilor un profit de 10 la sută peste valoarea lor nominală.¹⁹ Conform art. 10 din acest act normativ, Guvernul urma să elaboreze un proiect de lege prin care să înființeze „banca de scont și circulațiune” și să stabilească modul de retragere a biletelor ipotecare.²⁰ Potrivit lui Victor Slăvescu,

¹⁵ *Ibidem*, pp. 195-196.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 196-197.

¹⁷ <https://istoriiregasite.wordpress.com/2011/04/19/conventia-ruso%E2%80%93romana-din-4-aprilie-1877/> (accesat 9 noiembrie 2018); cf. și *Istoria românilor*, VII, tom I, coord. Dan Berindei, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 653.

¹⁸ V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 53; Gh. M. Dobrovici, *op. cit.*, p. 123 (autorul menționează transformarea în monedă de 5 lei a 6 500 000 de ruble, precum și a unei cantități de 120 000 kg argint cumpărată de la bursele din Paris și Berlin, p. 131).

¹⁹ V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 51.

²⁰ *Apud* C.C. Kirîțescu, *op. cit.*, p. 227, n. 1.

la sfârșitul Războiului de Independență, țara se găsea „într-o situație din cele mai grele din punct de vedere monetar”, care a fost agravată de faptul că statul a început să vândă moșiile, dar nu a trecut la retragerea biletelor ipotecare din circulație, ceea ce a dus la știrbirea încrederii publicului și la o nouă creștere a *agioului* aurului.²¹

În această situație, pentru rezolvarea problemei ridicate de cantitatea foarte mare de ruble din argint, au fost votate patru legi (în anii 1879, 1881, 1882 și 1884), prin care rublele au fost demonetizate și topite, iar din argintul rezultat au fost bătute monede de 5 lei²², nominal care nu fusese prevăzut în legea din 1867. Așa cum constata C. C. Kirițescu, după 1877-1878, s-au bătut monede din aur în valoare de 3 705 000 lei, adică 6,4 la sută din totalul emisiunilor (1883), în timp ce valoarea monedelor de 5 lei din argint a fost de 47,7 milioane lei, ceea ce a reprezentat 82,2 la sută din total.²³

Acesta a fost contextul monetar în care s-a înființat Banca Națională a României, altfel spus „bancnota Băncii Naționale apare pe piața internă în momentul când lupta de întrecere între aur și argint era în toiul ei”.²⁴ Începându-și activitatea și alimentând piața, prin operațiunile de scont și de lombard, cu credite cu dobândă redusă, Banca Națională a României a contribuit la scăderea prețului banilor, dar și, indirect, la reducerea intrărilor de aur în țară, deoarece banchierii, care anterior aduceau aur în țară prin împrumuturi în monede din acest metal, se adresau acum scontului și lombardului băncii de emisiune.²⁵ De asemenea, ar trebui adăugat că „vărsămintele acționarilor la capitalul băncii au fost primite în argint” și că, dacă legea permitea ca stocul metalic să fie alcătuit din aur sau din argint, prevederile legale erau foarte precise în ceea ce privește mărimea acestuia, care trebuia să reprezinte o treime din suma biletelor emise, „adică proporția era considerată suficientă pentru satisfacerea oricărei solicitări de metal prețios, fie pentru plăți externe, fie pentru circulația internă sau teaurizare”.²⁶

Așa cum arăta C. C. Kirițescu, „dat fiind că sistemul bănesc al României avea o bază bimetalistă, era indicat ca Banca Națională să-și constituie o rezervă de aur și de argint”. În condițiile acestei „alternative vagi”, U.T. Mihaiu²⁷ afirma că „de aici înainte (sfârșitul anului 1883 – *n.a.*), când se consemnează exclusiv argint, aurul nu mai figurează printre rezervele băncii, stocul ei fiind alcătuit numai din argint”. Acest punct de vedere a fost împărtășit și de C.C. Kirițescu, care opina că, în primii doi ani de activitate, BNR a deținut o cantitate mică de aur, pe care a pierdut-o prin canalul operațiilor de convertire, după care, începând din 1883, întregul stoc de acoperire a fost constituit numai din argint.²⁸ O concluzie mai nuanțată a avut Lazăr Ionescu,

21 V. Slăvescu, *op. cit.*, pp. 53-54.

22 *Ibidem*, p. 54.

23 C.C. Kirițescu, *op. cit.*, pp. 201, 203.

24 V. Slăvescu, *op.cit.*, p. 108.

25 *Ibidem*, p. 110.

26 C.C. Kirițescu, *op. cit.*, pp. 309-310.

27 U.T. Mihaiu, *op. cit.*, pp. 136-137.

28 C.C. Kirițescu, *op. cit.*, pp. 309-310.

care considera că, sub imperiul legii monetare din 1867, acoperirea biletelor BNR era compusă din puțin aur și mult argint. Mai mult, acest autor prezintă o evoluție a stocului metalic al BNR, raportat la volumul biletelor aflate în circulație în perioada 1881-1900, dar nu precizează cantitatea de aur care s-ar fi putut afla în tezaurul BNR între 1881 și 1890.²⁹

Totuși, conform datelor calculate de noi pe baza informațiilor oferite de *Rapoartele* BNR, în intervalul 1881-1889, exista o cantitate de aur, aceasta fiind, este adevărat, foarte redusă mai ales în anii 1881-1882. Astfel, la sfârșitul anului 1881, stocul de aur al băncii se ridica la 145 308 lei (42,186 kg aur fin), pentru ca la sfârșitul anului următor să se reducă la 107 013 lei (31,068 kg aur fin). Ulterior, cantitatea de aur din rezerva de acoperire a BNR a cunoscut sporuri constante, deși nu considerabile, astfel încât valoarea aurului aflat în casa BNR la sfârșitul anului 1889 se ridica la 13 880 775 lei aur (4 029,903 kg aur fin).

Aceste cifre reflectă și crizele economice care au marcat primul deceniu din activitatea BNR, prima dintre acestea având loc în anul 1884. Determinată de producția agricolă slabă din România, pe fondul unei supraproducții în celelalte țări, care a contribuit la scăderea prețurilor, și agravată de epidemia de holeră și de falimentul a două case de bancă din Londra care aveau legături extinse de afaceri cu spațiul românesc, criza din 1884 a dus la o cerere foarte mare de aur și de remize, situație în care *agioul* aurului a urcat în anul următor până la 17 la sută.³⁰ În aceste „grele împregiurări”, descrise pe larg în *Raportul anual*, Banca „a căutat /.../ să atenueze cât se poate mai multu răul”, punând „în circulațiune o însemnată cantitate de aur, fie luată din rezerva sa, fie adusă din străinătate”, iar „pentru plățile ce are a face în contul guvernului, ea a căutat a-și procura resursele necesare pe piețele străine respective, lăsându remisele ce ar fi pututu găsi în țară la dispozițiunea comerțului și a caselor române cari fuseseră atinse de crisă”³¹, ceea ce a permis ca, în ultimele luni ale anului 1884, să dea pieței 26 milioane lei aur, fapt pentru care, la sfârșitul anului, nu mai dispunea decât de 2 000 franci din portofoliul său extern.³² Datele consemnate în bilanțurile băncii din această perioadă confirmă aceste afirmații, la rubrica ieșiri aur pentru anul 1884 regăsindu-se valoarea de 26 855 685 lei.

Tot Victor Slăvescu observa însă că „la baza monedei fiduciare – bancnota – se găsea pe lângă ceva aur și foarte mult argint și o altă hârtie-monedă: biletele ipotecare”³³. Amânarea retragerii acestor bilete a determinat prelungirea prezenței lor în rezerva de acoperire a BNR în perioada 1880-1889. Atât legea de înființare a BNR (art. 30), cât și *Statutele BNR* (art. 101), prevedeau obligația Băncii de a le retrage din circulație în termen de 4 ani, înlocuindu-le cu „bilete de bancă emise peste limitele fixate de art. 12”.

²⁹ Lazăr Ionescu, *Relațiunile dintre Banca Națională a României și stat*, București, 1935, pp. 94-95, 107-108.

³⁰ V. Slăvescu, *op. cit.*, pp. 113-114.

³¹ Banca Națională a României, *Raporturile Consiliului de administrațiune și Consiliului de censored către Adunarea generală a acționarilor din 17 februarie 1885*, București, Tipografia Băncii Naționale a României, 1885, p. 16.

³² V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 114.

³³ *Ibidem*, p. 100.

După retragere, aceste bilete urmau să fie păstrate în Bancă pentru a fi schimbate la casele statului, pe măsura vânzării proprietăților funciare care reprezentau garanția lor.³⁴ Inițial, s-a convenit o prelungire a termenului de retragere, până la 12 iunie 1885, după care, la împlinirea termenului, s-a constatat că statul nu retrăsese niciun bilet. De aceea, în decembrie 1885, s-a încheiat o convenție cu Banca, prin care termenul de retragere era prelungit până în anul 1912. Concret, statul trebuia să ramburseze Băncii Naționale câte 1 milion de lei, în 27 de rate anuale.³⁵ În intervalul 1886-1889, s-au retras de la BNR bilete ipotecare în valoare de doar 512 215 lei, adică jumătate din rata anuală, iar la sfârșitul anului 1888, la Bancă erau încă bilete ipotecare în valoare de 25 744 280 lei.

În cele din urmă, retragerea biletelor ipotecare s-a realizat într-un cu totul alt mod, ca urmare a schimbării de guvern, din martie 1888, când guvernul liberal în frunte cu I. C. Brătianu a fost înlocuit cu cel condus de conservatorul-junimist Theodor Rosetti, portofoliul Finanțelor fiind deținut de Menelas Ghermani. Noul guvern era decis să introducă etalonul aur și, în acest context, în decembrie 1888, a fost votată legea prin care se aproba un împrumut pentru răscumpărarea biletelor ipotecare. La sugestia Băncii Naționale, Guvernul renunțase la ideea realizării unui împrumut extern, fapt pentru care legea autoriza guvernul să facă un împrumut intern, în valoare de 26 milioane lei. Pe baza acestei legi, Guvernul a lansat un împrumut intern, în rentă amortizabilă 4 la sută, cu o valoare de 32,5 milioane lei. Subscrierea a avut loc la începutul lunii februarie 1889 și, din acest împrumut, au fost achitate atât biletele ipotecare aflate la BNR (25 539 680 lei), cât și cele care se mai aflau încă în circulație. Astfel, la sfârșitul anului 1889, poziția biletelor ipotecare a dispărut din bilanțul BNR, unde rămânea numai postul „monedă” drept acoperire.³⁶

Prin dispariția biletelor ipotecare, rezerva de acoperire a BNR era alcătuită numai din metal, raportul cantitativ argint – aur fiind în favoarea metalului alb. Potrivit calculelor noastre, la sfârșitul anului 1889, în tezaurul BNR se aflau puțin peste 4 tone de aur (4 029,903 kg aur fin sau 4 477,669 kg aur 900/1000), dar această situație a fost valabilă pentru scurt timp, deoarece, în anul următor, s-au luat măsuri pentru trecerea de la bimetalism la monometalism și introducerea etalonului aur.

³⁴ G.C. Marinescu, *Banca Națională a României. Legi*, pp. 107, 132.

³⁵ Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării*, pp. 131-132.

³⁶ *Ibidem*, pp. 131-133; C.I. Băicoianu, *Istoria politicii monetare și a Băncii Naționale*, vol. II, partea I, București, *Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională*, 1932, pp. 251-259; V. Slăvescu, *op. cit.*, pp. 127, 130-131.

2. Epoca monometalismului aur (1890-1928)

2.1. INTRODUCEREA ETALONULUI AUR

Între 1889 și 1892, au fost adoptate măsurile prin care bimetalismul a fost înlocuit cu monometalismul aur. Chiar dacă Menelas Ghermani nu a condus Ministerul de Finanțe în tot acest interval, concepția lui privind monometalismul aur și dimensiunea rezervei de acoperire a Băncii Naționale a României s-au impus.

Mai întâi, în mai 1889, a fost adoptată în Parlament *Legea pentru modificarea legii din 14 aprilie 1867 relativă la înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monetelor naționale*, dar ministrul Finanțelor, George Vernescu, a declarat că va promulga legea numai după ce va pregăti mijloacele necesare pentru aplicarea ei, astfel încât să nu producă perturbații, și se va pune de acord cu Banca Națională a României.³⁷ Institutul de emisiune și-a exprimat succesiv dezacordul cu intenția Guvernului, fapt pentru care în literatura de specialitate se vorbește chiar despre conflictul dintre Bancă și Guvern.³⁸

În pofida opoziției Băncii, în februarie 1890, Guvernul a înaintat Parlamentului un nou proiect de lege monetară privind introducerea monometalismului aur și, la 17/29 martie 1890, au fost promulgate două legi: *Legea pentru modificarea Legii din 14 aprilie 1867, relativă la înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monetelor naționale și Legea pentru demonetizarea pieselor de argint și schimbarea lor cu monete de aur*³⁹. Primul act normativ prevedea că „unitatea monetară a României este leul de aur” și „un kilogram de aur, fineță 9/10, valorează lei 3 100” (art. 1). Prin al doilea act normativ, Ministerul de Finanțe era autorizat să transforme în monedă din aur moneda națională din argint de 5 lei, până la concurența sumei de 40 000 000 lei, începând cu tezaurul Băncii Naționale. De asemenea, se introducea o perioadă de șase luni în care posesorii monedelor din argint le puteau preschimba în monede din aur, după care monedele din argint deveneau monede divizionare. Ziua în care intra în vigoare noul sistem monetar urma să fie stabilită prin decret-regal⁴⁰. Transformarea argintului din rezerva de acoperire a BNR în aur putea fi considerată încheiată la

³⁷ V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 136.

³⁸ *Ibidem*, p. 138; C.C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 341; U.T. Mihailescu, *op. cit.*, p.80 și urm.; Brîndușa Costache, Nadia Manea, *De la bimetalism la monometalism – sistemul monetar al României între „agio” și disputele politice*, în *Lucrările Simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”*, ediția a XXI-a, cu tema *Aurul în istoria băncilor centrale*, București, BNR, 2013, pp. 40-59. Printre argumentele menținerii bimetalismului, se numărau: România este o țară săracă și moneda din argint era mai ușor de procurat, argintul fiind mai ieftin; folosirea exclusivă a aurului ar fi scumpit și mai mult prețul acestuia, mai ales dacă se proceda la transformarea într-un timp scurt a stocului de argint al BNR; guvernul liberal încă avea în vedere aderarea României la Uniunea Latină.

³⁹ Ambele legi au fost publicate în „Monitorul Oficial”, nr. 275, 17 martie 1890; G. C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 312-320.

⁴⁰ Mihaela Tone, Cristian Păunescu, *Istoria Băncii Naționale a României în date*, vol. I (1880-1914), ediția a II-a revizuită, București, Editura Oscar Print, 2006, p. 152.

sfârșitul anului 1890, fapt confirmat de saltul considerabil înregistrat în valoarea stocului de aur al BNR de la 13 880 775 lei (4 029,903 kg aur fin) la 31 decembrie 1889 la 42 235 203,75 lei (12 261,835 kg aur fin) la 31 decembrie 1890.

La 15/27 iunie 1890 a fost promulgat al treilea act normativ care definitivă ampla reformă de introducere a etalonului – aur, respectiv *Legea pentru modificarea articolelor 8, 12, 13 și 14 din Legea de la 11 aprilie 1880 pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune*. Art. 12 din lege stabilea că „Banca va trebui să aibă o rezervă metalică de aur de cel puțin 40 la sută din suma biletelor emise de dânsa”, iar art. 14 stipula, ca element nou, faptul că „biletele vor fi plătite, la prezentare, la birourile Băncii în monedă din aur, conform sistemului monetar al statului”. Inițiatorul legii și-a luat, de această dată, o măsură de prevedere, prin precizarea introdusă la finalul legii: „Legea de față nu va intra în lucrare decât după transformarea stocului metalic al băncii”. Astfel se obținea o perioadă de timp pentru a stabili formula de tranziție cu Banca Națională⁴¹.

Tratativele dintre Guvern și Banca Națională au continuat aproape doi ani, fiind întrerupte ca urmare a schimbării guvernelor. Totuși, potrivit discuțiilor din ședința Consiliului general al BNR, din 10/22 octombrie 1891, institutul de emisiune aplica deja dispozițiile noii legi, deoarece plătea în aur biletele la prezentare și avea în vedere ca stocul de acoperire să respecte procentul de 40 la sută din biletele emise.⁴² Astfel, la 29 februarie 1892, a fost semnată *Convenția pentru modificarea art. 32, 35, 36, 37, 43 și tranzitorii din Statute și art. 12, 13, 14 din Legea din 15 iunie 1890* de către Menelas Ghermani, din partea Ministerului Finanțelor, și Theodor Rosetti, din partea Băncii Naționale a României.

Pentru a face față multiplelor cerințe ale pieței, prin acest document, legiuitorul a modificat structura rezervei metalice, incluzând instrumente cu un grad mare de lichiditate. Astfel, se prevedea că: „Banca va trebui să aibă o rezervă metalică de aur de cel puțin 40 la sută din suma biletelor emise de dânsa. Treizeci la sută din stocul metalic al Băncii Naționale va putea consta în trate de primă ordine asupra piețelor Londra și Berlin”, tratele, fiind efecte comerciale exprimate în monedă străină, în cazul nostru, lira sterlină și marca germană. În același timp, art. 37 din *Statutele BNR* și art. 14 din *Legea BNR* reglementau plata biletelor BNR la prezentare la birourile Băncii, care urma să fie realizată „în monedă națională liberatorie sau în monetele străine cari au cursul legal, conform legislațiunii monetare a Statului”⁴³.

U.T. Mihaiu explica această modificare prin faptul că, în 1890, pentru că „lumea avea o teamă tăinuită față de metalul fabulos” și „Banca se aștepta la o mare cerere de aur”, rezerva metalică a fost prevăzută pentru 40 la sută din totalul emisiunii, dar „după doi ani de practică, banca s-a familiarizat cu aurul” și, în scopul de a folosi „pentru scopuri mai utile decât pentru odihna stearpă în pivnițele ei” a unei părți a stocului metalic,

⁴¹ C.I. Băicoianu, *Istoria politicii noastre monetare și a Băncii Naționale, Acte și documente*, vol. II, partea a II-a, București, 1939, pp. 473-474.

⁴² M. Tone, C. Păunescu, *op. cit.*, pp. 179-180.

⁴³ *Ibidem*, pp. 190-191.

Guvernul a dat „Băncii Naționale dreptul de a mobiliza 30 la sută din stocul metalic de 40 la sută în trate de aur pe piețele din Londra și Berlin. Tratele acestea ofereau avantajul de a fi realizabile în tot momentul, stând la dispoziția târgului nostru intern, obligat să facă plăți în străinătate, mai ales în lunile de iarnă, când înceta intrarea aurului în țară”. Deși tratele puteau fi valorificate și la Amsterdam sau Paris, în textul de lege erau menționate numai piețele Londrei și Berlinului, pentru că „singure aceste țări aveau etalon curat de aur”.⁴⁴

Lazăr Ionescu arăta că includerea ratelor în rezerva de acoperire descompunea procentul de 40 la sută în două părți: 28 la sută erau alcătuite numai din aur, iar restul de 12 la sută se compuneau din trate sau devize de prim ordin asupra piețelor străine. În aceste condiții, sistemul de emisiune al BNR a dobândit o interesantă particularitate, în sensul că acoperirea biletelor se făcea după sistemul *Gold Exchange Standard*, iar rambursarea biletelor după sistemul *Gold Specie Standard*. Avantajului deja menționat, cu privire la posibilitatea ca Banca să dea o întrebuințare productivă unei părți a stocului său metalic, i se adaugă și acela că se evitau transporturile internaționale de metal prețios.⁴⁵

Noutățile Convenției din februarie 1892 au fost incluse în conținutul ultimelor acte normative care aveau să definitiveze tranziția de la bimetalism la monometalismul-aur în România, este vorba de *Legea pentru modificarea Legii din 15 iunie 1890 și de Decretul pentru modificarea art. 32, 35, 36, 37 și 43 din Statutele BNR*, ambele din mai 1892.⁴⁶

Determinând amânarea introducerii etalonului aur, opoziția Băncii Naționale a României a contribuit la o tranziție fără convulsii de la sistemul bimetalist la cel monometalist. În acest sens, U.T. Mihaiu, un critic fervent al bimetalismului, concluziona că „trecerea la etalonul aur s-a făcut cu multă îndemânare, fără să se fi simțit cea mai mică sguđuire”, deoarece „înainte de a se fi tăiat plasa sistemului vechi, firele sistemului modern erau înnodate. România intră astfel în rândul statelor cu etalon aur, prin care a făcut o mare săritură înainte”.⁴⁷ În același timp, impunând circulația „banului bun”, etalonul monetar aur a stimulat dezvoltarea economică a țării, dar și „viața adevărată” a Băncii Naționale.⁴⁸

Așa cum se arăta într-un studiu recent, „în condițiile sistemului monetar etalon-aur, existent în principalele țări ale lumii până la izbucnirea Primului Război Mondial, gestionarea rezervelor de aur și a celorlalte active străine avea un caracter automat. Pentru acoperirea unui deficit al balanței de plăți, se vindea pur și simplu o anumită cantitate de aur, iar, drept consecință, volumul masei monetare interne se reducea, ceea ce provoca un proces de dezinflație. Diferența indusă pe această cale între nivelul

⁴⁴ U.T. Mihaiu, *Politica monetară și a băncilor României*, vol. II, *De la 1888 până azi*, București, 1907, pp. 64-65.

⁴⁵ Lazăr Ionescu, *op. cit.*, p. 97.

⁴⁶ M. Tone, C. Păunescu, *op. cit.*, pp. 192-193.

⁴⁷ U.T. Mihaiu, *Politica monetară*, II, pp. 57, 58.

⁴⁸ „Progresul material de azi – cartea a fost publicată în anul 1907 (*n.a.*) – este în mare parte rezultatul valutei de aur. Un ban bun este sufletul comerțului și al vieții gospodărești. Reușita reformei etalonului de aur a fost pentru întreaga viață economică a țării o regenerare. Banca Națională, care pe timpul disagiului ducea o existență simulacră, începe după introducerea etalonului aur viața ei adevărată. Calamitățile îndurate au fost un curs economic practic de o însemnătate axiomatică pentru timpul următor, singura oază pe întinsul deșert al trecutului bimetalist” (*Ibidem*, p. 58).

prețurilor interne și prețurile internaționale a determinat creșterea exporturilor și reducerea importurilor. În ceea ce privește fluctuația cursurilor de schimb, aceasta se realiza în limitele înguste desemnate de așa-numitele «puncte ale aurului» (*gold points*). În plus, relativa stabilitate a cursurilor era susținută de exporturile și importurile libere de aur, precum și de faptul că se putea modifica politica economică necesară pentru ajustarea balanței de plăți.⁴⁹

2.2. MONOMETALISMUL – AUR ÎN PERIOADA 1892-1913

În perioada 1892-1900, Banca Națională a României și-a putut procura aurul necesar atâta vreme cât exportul țării a fost unul favorabil. Absența exportului, așa cum s-a întâmplat în timpul crizelor economice din 1894 și 1899, a determinat Banca să pună la dispoziția pieței aurul și remizele necesare.⁵⁰

Această capacitate de reacție a fost dată și de posibilitatea acordată BNR de a-și alcătui un portofoliu de efecte comerciale asupra străinătății, astfel încât putea interveni eficient în piață, pentru: facilitarea schimburilor comerciale și evitarea devalorizării monedei naționale până la limita de ieșire a aurului (*gold point*), evitarea fluctuațiilor sezoniere ale prețului aurului, așa cum se întâmpla în țările agrare ca România, intervenția rapidă asupra cursului de schimb.⁵¹ De altfel, în activitatea zilnică, Banca Națională a României a utilizat pentru satisfacerea cererilor de convertibilitate cât mai mult posibil sistemul *Gold Exchange Standard*.⁵²

În mod obișnuit, lunile de export erau august, septembrie, octombrie și noiembrie, dacă era vreme favorabilă. În acest interval, „cea mai mare parte a recoltei noastre se încărca”, mișcarea bănească creștea ca urmare a înmulțirii tranzacțiilor, fiind emise un număr mare de trate trase asupra străinătății. În consecință, în această perioadă a anului, Banca Națională acumula în portofoliul său cambii, fapt pentru care se și spunea că „timpul recoltei în țară este și timpul recoltei de polițe pentru Banca Națională”. Astfel, se asigurau mijloacele de plată pentru achitarea importurilor. Sosirea iernii însemna încetarea exportului, dar, în condiții normale, portofoliul de toamnă putea acoperi plățile până în luna februarie, când, dacă avea loc dezghețul Dunării, exportul de cereale era reluat și „se redeschidea fântâna polițelor”. Prin această structură flexibilă a rezervei de acoperire, stocul de aur al Băncii Naționale a României rămânea neatins, dar, în același timp, se pune la dispoziție pieței un volum suficient de trate.⁵³

⁴⁹ Silviu Cernea, *Rezervele internaționale: prudență vs. mercantilism*, www.contributors.ro/economie/rezervele-internationale-prudenta-vs-mercantilism (accesat 8 noiembrie 2018).

⁵⁰ V. Slăvescu, *op. cit.*, pp. 165-166.

⁵¹ Lazăr Ionescu, *op. cit.*, p. 98.

⁵² *Ibidem*, p. 97.

⁵³ U.T. Mihaiu, *Politica monetară*, vol. II, pp. 67-68.

Cele două momente de criză din acest prim deceniu monometalist – aur au avut loc în anii 1894 și 1899. Pe fondul unei tensiuni monetare ale cărei semne au început să se manifeste încă din 1892, prin scăderea prețului cerealelor, seceta avea să reducă foarte mult recolta anului 1894. Confruntată și în anul anterior cu falimentul casei de bancă Zerlendi⁵⁴, Banca Națională a României a fost nevoită să ridice atât taxa scontului, cât și pe aceea a lombardului. Recoltele din perioada 1895-1898 au fost însă bune și, în consecință, acest interval a fost considerat unul de prosperitate. În pofida faptului că la nivelul conducerii Băncii se considera că sistemul de acoperire în aur era prea puțin elastic, iar proporția de 40 la sută aur era o prevedere severă, până în 1898, acoperirea metalică s-a menținut peste prevederile legale de 40 la sută, variind între 50 la sută și 59 la sută.⁵⁵ Totuși, tensiunile menționate sunt vizibile la nivelul evoluției stocului de aur, care a înregistrat o scădere semnificativă la sfârșitul anului 1894, respectiv cu 15 113 190,27 lei, față de 31 decembrie 1893, când valoarea sa era de 59 614 560,72 lei.⁵⁶

În același timp însă, din 1897 a început să se resimtă o oarecare tensiune monetară, care s-a manifestat prin trecerea aurului din Europa în America și creșterea cererilor de creditare adresate BNR de către cei care nu mai obțineau sursele de finanțare în străinătate. Seceta care a durat zece luni a compromis total exportul românesc și a determinat cereri mari de aur și presiuni asupra cursului de schimb. Situația nefavorabilă s-a prelungit și în anul 1900, în condițiile unei recolte românești mediocre, ale unei datorii publice mari și ale consecințelor internaționale ale celui de-al Doilea Război al Burilor (1899-1902). Rolul BNR a fost acela de a aduce în țară, în condiții grele, aurul necesar.⁵⁷ Cererile de schimb de bilete contra aur au fost foarte numeroase, ceea ce a făcut ca rezerva metalică să ajungă aproape de limita legală.⁵⁸ Afirmările de mai sus sunt confirmate de evoluția valorii stocului metalic. Acesta se ridică la sfârșitul anului 1899 la doar 34 737 587,96 lei (10 085,107 kg aur fin) cu peste 25 milioane lei mai puțin față de valorile înregistrate la aceeași dată a anului anterior, când era de 59 828 144,16 lei (17 369,463 kg aur fin). Perpetuarea dificultăților în anul 1900 este, de asemenea, confirmată prin sporul de numai aproximativ 5 milioane lei înregistrat de stocul metalic la sfârșitul acestui an, când a fost de 39 902 734,74 lei (11 584,666 kg aur fin). Restabilirea echilibrului monetar a devenit vizibilă începând cu anul 1901, când stocul de aur recuperase peste 4 tone aur fin din reducerea de peste 7 tone suferită în 1899, și s-a consolidat în 1902, când, acumulându-se peste 6,5 tone, s-a ajuns la un stoc în valoare de 72 168 188,09 lei, respectiv aproape 21 de tone aur fin.⁵⁹

⁵⁴ Cf. M. Tone, C. Păunescu, *op. cit.*, pp. 209-210.

⁵⁵ V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 166.

⁵⁶ Banca Națională a României, *Raporturile Consiliului de administrație și Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 19 februarie 1895*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1895, p. 9; Banca Națională a României, *Raporturile Consiliului de administrație și Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 20 februarie 1894*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1894, p. 9.

⁵⁷ V. Slăvescu, *op. cit.*, pp. 171-173.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 199.

⁵⁹ Banca Națională a României, *Raporturile Consiliului de administrație și Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 21 februarie 1899*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1899, p. 11; Banca Națională a României, *Raporturile Consiliului de administrație și Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 20 februarie 1900*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1900, p. 11; Banca Națională a României, *Raporturile Consiliului de administrație și Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 18 februarie 1901*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1901, p. 11; Banca Națională a României, *Raporturile Consiliului de administrație și Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 17 februarie 1902*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1902, p. 11.

La 16/29 decembrie 1900, a fost încheiată *Convenția pentru retragerea statului din Asociația băncii și prelungirea privilegiului de emisiune*. Potrivit acesteia, statul român s-a retras dintre acționarii BNR, iar creanțele și datoriile pe care acesta le avea ca deținător al unei treimi din capitalul Băncii au trecut asupra Societății Acționarilor, în schimbul sumei totale de 14 800 000 lei. Art. 9 al Convenției introducea „tratele și remizele asupra piețelor franceze și belgiene” „între cele considerate ca stoc metalic”. Așadar, sporea elasticitatea stocului de acoperire, prin adăugarea tratelor și remizelor franceze și belgiene la cele engleze și germane.⁶⁰

A urmat un alt document cu impact direct asupra rezervei de acoperire a emisiunii Băncii Naționale a României. Este vorba de *Convențiunea pentru serviciul de trezorerie și acordarea unui împrumut statului, prelungirea privilegiului băncii, scăderea cotei de acoperire metalică și limitarea circulației biletului de 20 lei*, semnată la 11/24 mai 1901 și promulgată la 22 iunie /3 iulie 1901⁶¹. De această dată, statul era împrumutat de Banca Națională a României cu suma de 15 milioane lei. Condițiile acordării acestui împrumut au determinat noi modificări în legea și *Statutul BNR*, două dintre acestea vizând stocul de acoperire. Astfel, pe de o parte, „pentru a da o mai mare elasticitate operațiunilor Băncii”, Statul a fost de acord ca limita de acoperire a biletelor să fie „redușă până la 33 la sută în împrejurări excepționale și pentru timp determinat, după cererea Consiliului general al Băncii, aprobată de Consiliul de Miniștri”. Pe de altă parte, cele 15 milioane lei puse la dispoziție Guvernului „vor fi dispensate de acoperire metalică până la completa lor restituire”, dar acoperirea de 33 la sută nu putea fi redusă „în niciun caz”.⁶² Aceste prevederi noi au fost incluse ca urmare a experienței din timpul crizei anului 1899.

Totuși, deși au urmat crizele economice din 1907 și 1912, Banca Națională a României nu a apelat la reducerea stocului de acoperire a emisiunii sale până la limita de 33 la sută. Prima dată când a luat această măsură a fost în anul 1914, când Guvernul s-a adresat Băncii Naționale a României pentru acordarea unor noi împrumuturi. De remarcat este totuși faptul că, în cursul crizei din 1912, Banca Națională a României a utilizat masiv stocul său de trate și remize neincluse în rezerva de acoperire pentru a aduce din străinătate aur în valoare de 13 milioane lei. Această sumă, precum și cea de peste 2 milioane lei aur luată din rezerva metalică a băncii au fost utilizate ca instrument de politică monetară pentru a asigura echilibrul pieței interne.

⁶⁰ *Legea și Statutele Băncii Naționale a României*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1913, p. 26; Cristian Păunescu, Mihaela Tone, Nadia Manea, *Istoria Băncii Naționale a României în date*, vol II (1915-1918), București, Editura Oscar Print, 2009, p. 22; V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 194.

⁶¹ G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 175-181; C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 23.

⁶² V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 198.

2.3. STOCUL DE AUR, REZERVA DE ACOPERIRE ȘI DIFICULTĂȚILE PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (1914-1918)

Izbucnirea Primului Război Mondial a determinat o nouă atitudine față de aur atât a oamenilor, cât și a băncilor centrale. Așa cum arăta conducerea Băncii Naționale în rapoartele prezentate acționarilor în adunările din februarie 1915, acest „eveniment neprevăzut aduse turburare în toate calculele și puse lumea întreagă în fața unui necunoscut amenințător”. Deși România s-a declarat neutră în vara anului 1914, presiunea războiului și-a spus imediat cuvântul și asupra activității Băncii Naționale de la București, căci „turburarea adâncă în relațiunile economice și nesiguranța ce sunt nedespărțite de orice rezbel” „cuprinsă nu numai statele în luptă, ci pe toate, chiar și pe cele neutre între care este și România”, nevoită „să se pregătească pentru neprevăzutul zilei de mâine, să se armeze, să stea cu arma la picior, gata la orice eventualitate”. În aceste condiții, una dintre măsurile excepționale a fost „mărirea facultății de emisiune a Băncei”, impusă de două realități: „cererea stăruitoare de restituire a depozitelor din bănci” și situația critică a finanțelor publice, deoarece în timp ce „se plătea puțin la stat și fiecare căuta să adune în casa sa cât mai multă monedă”, „cheltuieli extraordinare se impuneau și, nefind nicio putință de a găsi bani afară din țară, s-a recurs la Banca Națională”.⁶³ Acesta a fost contextul în care Guvernul a interzis exportul monedelor din aur.⁶⁴ A urmat decizia Consiliului de Miniștri referitoare la acoperirea metalică. Astfel, prin *Jurnalul privitor la acoperirea metalică*, din 27 august 1914, „Banca Națională a României era autorizată /.../ să socotească în stocul său metalic suma de 34 800 000 lei⁶⁵, pe care o posedă în trate aur și în numerar aur disponibil la diferite bănci străine de primă ordine, peste tratetele în sumă de lei 56 680 000⁶⁶ care figurează acum în stocul său metalic”. În referatul de susținere a acestei hotărâri, semnat de ministrul Finanțelor Emil Costinescu, erau invocate „trebuințele excepționale de numerar ce le are /.../ atât Statul pentru armata sa, cât și comerțul și publicul în genere” și faptul că „apelul la ajutorul Băncii Naționale este mijlocul la care toți trebuie să recurgă”. Măsura era justificată prin faptul că, având în vedere sporirea emisiunii cu 125 milioane lei peste normal în interval de o lună, exista temerea că „acoperirea prin stocul metalic de 209 milioane lei va deveni insuficientă”.⁶⁷

În mai puțin de o lună, pe 11/24 septembrie 1914, a fost încheiată o primă convenție între Banca Națională a României și Ministerul de Finanțe pentru acordarea primului împrumut de 100 milioane lei. Această convenție a inclus și noua prevedere referitoare la stocul metalic, dar modificarea nu devenea automat realitate, ci „această punere la stocul metalic Banca Națională o va face la timpul și în măsura care va crede de cuviință, însă numai până la cifra totală maximă de 34 800 000 lei”.

⁶³ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului general către Adunarea generală extraordinară a acționarilor de la 15 februarie 1915*, Imprimeria BNR, p. 4.

⁶⁴ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 328 (art. 1 al Decretului din 5 august 1914: „se aprobă prohibirea la export a monezilor din aur de orice fel, măsură ce a fost provizoriu luată în ziua de 25 iulie”).

⁶⁵ Această valoare era alcătuită din 8 650 000 lei aur, în trate, și 26 150 000 lei, în numerar aur disponibil la diferite bănci străine de primă ordine, în total 34 800 000 lei.

⁶⁶ Suma apărea în situațiile săptămânale ale Băncii Naționale a României.

⁶⁷ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 321.

De asemenea, pe măsura rambursării împrumutului, Banca era „obligată să retragă treptat și în proporția convenită dela stockul metalic sumele pe care a fost autorizată prin această convențiune să le socotească la stock”.⁶⁸

În același timp, conducerea BNR a fost preocupată de „necesitatea ce este de a se întări stocul metalic al Băncii”. În acest sens, pe 11/24 septembrie 1914, guvernatorul Ioan G. Bibicescu informa Consiliul general al Băncii că s-au cumpărat 36 kg de aur nativ extras de la mina Valea lui Stan (comuna Brezoi, județul Vâlcea), precum și aur monetizat (5 000 bucăți lire turcești și 30 000 napoleoni). Referitor la preț, se preciza că „am plătit scump aurul monetizat, dar neavând sorți de a avea de altundeva a trebuit să cumpărăm pe acesta care s-a găsit în țară”.⁶⁹

La 20 decembrie 1914 s-a semnat a doua convenție între Banca Națională a României și Ministerul de Finanțe, prin care împrumutul acordat statului se ridică la 200 milioane lei. De această dată, „Guvernul se obligă a vărsa la timp Băncii acoperirea metalică de 33 la sută pentru aceste 200 000 000 lei, adică 66 000 000 lei aur efectiv”. Așadar, condițiile de război fiind considerate excepționale, se trecea la aplicarea prevederii legale⁷⁰ referitoare la reducerea până la 33 la sută a acoperirii metalice a emisiunii de bilete, pentru ca „Banca Națională să fie asigurată de a rămâne constant în conformitate cu legea ei constitutivă”. Așa cum arătam și mai sus, două treimi din această treime metalică urmau să fie aur efectiv. De aceea, Guvernul se angaja să „verse Băncii și alt aur ce ar mai poseda”, „în scopul de a întări și mai mult Banca” și, „până la achitarea integrală a acestui împrumut, /.../ va opri orice exportare de aur”. La rândul său, „Banca va bonifica Guvernului o taxă de schimb care nu va trece de 7 la sută”. Această taxă a fost considerată însă prea mare, așa cum transpare din discuțiile purtate în cadrul Consiliului general al BNR referitoare la conținutul convenției din 20 decembrie. Astfel, potrivit celor consemnate în procesul-verbal, „dl Ministru a cerut și numai când dl Viceguvernator⁷¹ n-a isbutit a face altfel, a consimțit ca acel aur să fie vândut Băncii cu o taxă de schimb de 7 la sută.” Viceguvernatorul Bibicescu recunoștea că „e mult cu adevărat”, dar adăuga că „e prețul de comerț, de vreme ce Banca a cumpărat aur în vara trecută din comerț cu prețul de 7,80 la sută”. În plus, „nemaivând alte ocazii de a mări rezerva și a întări banca pentru viitor, Dl Viceguvernator e de părere ca (!) Consiliul să admită această taxă grea. Dl Viceguvernator crede că guvernul va aduce aur băncii, nu numai că s-a legat să aducă, ci și pentru că are și interes s-o facă. Are interes, pentru că aurul ce va vărsa băncii va putea fi multiplicat la întreit prin emiterea de bilete și, deci, guvernul, la alte nevoi, va putea să găsească la bancă noi mijloace de a le satisface. /.../ ca să se știe că aceste vărsări de aur efectiv sunt oarecum în afară de operațiunea împrumutului, deși sunt înscrise în convențiunea lui. Împrumutul are durata de un an /.../, pe când aur se va vărsa băncii mai înainte și nu în contul împrumutului, ci independent de el. Aurul se va vinde băncii cu un schimb de

⁶⁸ *Ibidem*, pp. 323-324.

⁶⁹ Arhiva BNR (ABNR), fond *Consiliile de conducere ale BNR (Consilii)*, dosar nr. 145/1912-1915, f. 167; C.I. Băicoianu, *op. cit.*, p. 47; C. Păunescu, M. Tone, *op. cit.*, p. 423.

⁷⁰ Vezi p. 20.

⁷¹ Ioan G. Bibicescu a condus Banca Națională, mai întâi în calitate de viceguvernator (din februarie 1914), fiind numit guvernator în decembrie 1916 – *Guvernatorii Băncii Naționale a României (1880-1952)*, BNR, 2010, p. 28.

maximum 7 la sută, iar împrumutul se va plăti la termenul său sau și mai înainte, după alegerea guvernului, fiind în cont curent”.⁷²

După cifra de 157,8 milioane lei (45 812,845 kg aur fin) înregistrată de stocul de aur al BNR în 1911, în anii următori, respectiv 1912 și 1913, valoarea acestuia a scăzut treptat până la 151,5 milioane lei aur (43 987,002 kg aur fin). Prin urmare, suma de 154 milioane lei aur (44 726,150 kg aur fin) înregistrată la sfârșitul anului 1914, prin care se recupera aproximativ jumătate din pierderea precedentilor doi ani, a fost un motiv de mare satisfacție pentru Ioan G. Bibicescu, care a preluat conducerea Băncii Naționale a României, în calitate de viceguvernator, în februarie 1914. Așa cum avea să scrie în *Opt ani în Banca Națională a României*: „Cum se vede din aceste cifre, stocul de aur al Băncii crescuse neconținut, grație măsurilor luate, și afacerile crescuseră de asemenea, adică piața nu a fost lipsită de ajutor, iar Statul găsi la Bancă tot sprijinul de care avea nevoie”.⁷³

Aprobate de Consiliul general al BNR imediat după semnare și apoi de Adunarea generală extraordinară a acționarilor BNR din 15 februarie 1915, cele două convenții încheiate în 1914 de Banca Națională a României și Ministerul de Finanțe au fost ratificate de Parlament în cuprinsului unei singure legi, care a fost adoptată în martie 1915. Între timp, așa cum au subliniat C.I. Băicoianu și V. Slăvescu, reprezentanții BNR au întreprins serioase eforturi pentru a convinge Guvernul să treacă la exportul cerealelor contra aur.⁷⁴ În acest sens, o scrisoare a guvernatorului Ioan G. Bibicescu, din 21 ianuarie/3 februarie 1915, adresată prim-ministrului Ion I. C. Brătianu, ministrului Finanțelor, Emil Costinescu, și celui al Lucrărilor Publice, Constantin Angelescu, se dovedește o adevărată pledoarie pentru plata în aur a cerealelor ce s-ar exporta:

„/.../ În vederea foloaselor însemnate la ce ar putea rezulta pentru țară în genere și pentru Bancă în special, dacă s-ar putea refăce și întări rezerva ei de aur, și călăuzit în acest scop de cel mai vădit interes național, îmi permit a supune studierii Dvs. această cestiune și a vă ruga să binevoiți a-i da o soluțiune cât mai urgent. Orice zi perdută este o zi care nu va mai putea fi recâștigată. Pentru a legitima intervenția ce mă cred dator a face în această cestiune, în numele Băncii Naționale și în interesul vădit al ei și al țării, vă rog a-mi da voie să vă spun următoarea considerațiune: *După încheierea actualului război, va mai fi unul fără sânge, dar tot atât de crâncen ca cel actual, războiul pentru posesiunea și dobândirea aurului. Toți îl vor căuta, căci toți vor avea nevoie de el și, spre a-l obține, vor face sacrificii care vor întrece cu mult pe acelea ce sunt în puterea Băncii Naționale. Deci, ocaziunea ce se prezintă acum este o ocaziune unică (subl. a.) și care nu se mai reproduce. Dacă, Domnule Ministru, găsiți că propunerea mea este legitimă și temerea de ce este sigur că se va întâmpla în viitor, nu neîntemeiată, vă rugăm a ne da sprijinul trebuitor spre a putea obține, contra exportului ce s-ar autoriza, aurul necesar menținerii situațiunii actuale a Băncii și dezvoltării ei viitoare, posibilitatea de a garanta, printr-o rezervă de aur înmulțită,*

⁷² G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 327-328; C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 33-34.

⁷³ I. G. Bibicescu, *Opt ani în Banca Națională a României*, București, 1921, p. 12.

⁷⁴ C. I. Băicoianu, *op. cit.*, pp. 54, 58; V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 210; C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 36, 139.

viitoare emisiuni ce vor fi neapărat trebuitoare pentru satisfacerea nevoilor de progres ale țării și chiar nevoilor guvernului. D-voastră sunteți, domnule Ministru, singur în puțința de a cântări dacă față de aceste interese de ordin primordial, după a mea părere, nu există alte interese și mai superioare (sic!), interese generale de stat, care ar impune a nu se face export. /.../ Nu văd altă ocaziune sau posibilitate pentru Banca Națională de a avea aur pe cale normală, în afară de știutul contract cu statul și, de aceea, mă simt dator a stării atât.”⁷⁵

Amânată o vreme din motive de politică externă, instituirea monopolului statului asupra exportului cerealelor românești s-a realizat în contextul blocării strâmtorilor Bosfor și Dardanele și, deci, al imposibilității transportării acestora pentru a fi vândute pe piețele occidentale, așa cum se întâmpla în mod tradițional. În același timp, statele ambelor blocuri militare aveau mare nevoie de aceste produse. În consecință, au fost luate următoarele măsuri, prin care s-au impus monopolul statului asupra exportului românesc și obligativitatea plății de către importator a unei taxe în aur:

- în februarie 1915 a fost adoptată *Legea pentru înființarea unor taxe vamale de export asupra porumbului, făinei de porumb și fasolei*, prin care tariful de export era modificat, fiind introduse următoarele taxe: 5 lei pentru 100 kg porumb, 7 lei pentru 100 kg făină de porumb, 30 lei pentru 100 kg de fasole. Aceste taxe urmau să se achite „în aur efectiv”;
- în septembrie 1915 a fost creată Comisiunea Centrală pentru Vânzarea și Exportul Cerealelor și Derivatelor, care a primit monopolul organizării exportului, un reprezentant al BNR fiind membru în această Comisie;
- în martie 1916 a fost adoptată *Legea pentru prohibirea la export a cerealelor și a derivatelor lor*, ceea ce a însemnat impunerea taxei de export în aur și pentru alte produse exportate de România⁷⁶.

În acest context, în decembrie 1915, a fost semnat primul contract cu Consorțiul germano-austro-ungar⁷⁷ pentru exportul a 50 000 de vagoane cereale în statele Puterilor Centrale. Acest contract a prevăzut explicit plata taxelor de export în aur. Potrivit detaliilor prezentate de viceguvernatorul I.G. Bibicescu la 9/22 decembrie 1915, „după lungi discuțiuni, s-a ajuns ca, din suma de 25 milioane⁷⁸, la cât s-ar urca această

⁷⁵ ABNR, fond *Direcția secretariat (Secretariat)*, dosar nr. 3/1913-1928, f. 46-49; cf. și C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 29.

⁷⁶ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 139-141.

⁷⁷ Consorțiul era reprezentat de trei organizații: Zentraleinkaufsgesellschaft mbH din Berlin, Kriegsgetreide-Verkehrsanstalt din Viena și Kriegsprodukten-Aktiengesellschaft din Budapesta (Costin C. Kirișescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, ediția a II-a, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 103; C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 158). În contractele semnate cu BNR, Consorțiul germano-austro-ungar este desemnat și cu expresia „Organizațiunile”.

⁷⁸ Reprodus în procesul-verbal al ședinței Consiliului general al BNR din 9/22 decembrie 1915 (ABNR, *Consilii*, dosar nr. 145/1912, f. 283v, cf. și C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 137-138), în I.G. Bibicescu, *Opt ani*, Anexa II, p. 5 și în Constantin I. Băicoianu, *Istoria politicii noastre monetare și a Băncii Naționale*, vol. III, *Neutralitatea-Războiul-Ocupațiunea (1914-1920)*, *Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului*, Imprimeria Națională, București, 1933, n.1, pp. 87-88, primul contract cu Consorțiul germano-austro-ungar conține la art. 2 cifra de 25 milioane, fără să se precizeze moneda. În consecință, atât C.I. Băicoianu, *Istoria politicii*, vol. III, p. 89, cât și C.C. Kirișescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 104, consideră că valoarea totală a aurului în contul taxei de export era de 25 milioane lei. Totuși, la același art. 2, când se face vorbire despre efectuarea vărsămintelor în aur, se arată că acestea se vor efectua la București sau la Reichsbank, în contul BNR, până la 12,5 milioane mărci (Reichsmark). În realitate, așa cum o să vedem mai jos, părțile înțelegeau că era vorba de 25 milioane mărci aur.

taxă, ½ să fie depusă în aur la Banca Națională a României, iar cealaltă jumătate tot în aur la Reichsbank, pentru contul Băncii Naționale a României. Acest aur devenea proprietatea exclusivă a Băncii Naționale a României din ziua depunerii lui la Reichsbank, Banca Națională nu putea însă dispune de el decât la șase luni după semnarea păcii între Germania, Austro-Ungaria și toate celelalte puteri. De asemenea, se prevedea că, dacă taxele de export vor întrece suma de 25 milioane, prisosul se va vărsa exclusiv în aur efectiv la Banca Națională în România”. În aceeași zi, Consiliul general al BNR a aprobat ca „aurul ce se va vărsa la Berlin să fie trecut în situațiunea băncii și adăugat la stocul metalic, ca și aurul pe care banca îl are depozitat la Banca Engliterei”.⁷⁹

În ceea ce privește aurul depozitat în contul BNR la Banca Angliei, acesta a provenit inițial din împrumutul de 5 milioane lire sterline acordat României de guvernul englez la 8/21 ianuarie 1915, pentru procurarea armamentului, cu condiția ca acesta să nu fie folosit împotriva statelor Antantei (Regatul Unit, Franța și Rusia).⁸⁰

Din acest împrumut, Guvernul român a făcut însă, în anul 1915, patru depuneri în contul BNR la Banca Angliei. Primele două depuneri, în valoare totală de 1 milion lire sterline aur, au avut în vedere completarea acoperirii metalice pentru emisiunea făcută de BNR în contul împrumutului de 200 milioane lei, acordat în decembrie 1914.⁸¹

La 7/20 aprilie 1915, viceguvernatorul Ioan G. Bibicescu a informat Consiliul general al BNR că a folosit prezența la București a ministrului plenipotențiar român la Londra, Nicolae Mișu, „ca să intervină în numele băncii (al BNR-*n.a.*) pe lângă Banca Engliterei ca să țină această sumă la dispozițiunea Băncii Naționale în depozit în aur efectiv pentru a se putea pune în stocul său metalic”. În urma acestui demers, Banca Angliei a acceptat păstrarea depozitului de 500 000 lire sterline „la dispozițiunea Băncii Naționale în aur efectiv”, contra unei taxe de păstrare de „o optime la sută pe an”. Referitor la această taxă, viceguvernatorul BNR a subliniat că „Banca Engliterei, cerând o taxă de păstrare, precizează prin aceasta și mai mult caracterul depozitului aur ca proprietate a Băncii Naționale”. În aceeași ședință, Consiliul general a autorizat ca cele 500 000 lire sterline să fie trecute la stocul metalic al BNR sub titlul de „aur depozitat”, în valoare de 12 610 000 lei.⁸²

Aurul din contul BNR de la Londra a creat premisa pentru acordarea celui de-al treilea împrumut de 100 milioane lei, care a fost stabilit prin Convenția încheiată între Banca Națională a României și Ministerul de Finanțe la 15/28 iunie 1915. Angajamentele Guvernului includeau depunerea bonurilor de tezaur 3 la sută aur în valoare egală cu împrumutul și vărsarea „la timp, în aur efectiv”, a acoperirii metalice de 33 milioane lei. Precizările art. 3 arată că, până în acel moment, pentru împrumutul precedent, Guvernul depusese la Banca Națională doar jumătate din acoperire, respectiv

⁷⁹ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 136-138; I.G. Bibicescu, *Opt ani*, Anexa II, pp. 5-6.

⁸⁰ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 119-120.

⁸¹ *Ibidem*, pp. 119, 121-122, 127.

⁸² *Ibidem*, pp. 118-119.

33 milioane lei, dar se obliga să completeze și restul. În același timp, pentru aurul restant, din acest moment, se accepta ca taxa plătită de Bancă să scadă la 6 la sută.⁸³

Celelalte două depuneri în contul Băncii Naționale a României la Banca Angliei au avut loc în octombrie – noiembrie 1915 și au fost în valoare totală de 250 000 lire sterline aur. Prin urmare, la 5/18 noiembrie 1915, viceguvernatorul I. G. Bibicescu preciza, în fața Consiliului general al BNR, că a „cerut, ca și în cazurile precedente, Băncii Angliei să primească suma și s-o ție la dispozițiunea noastră”. Consiliul a fost de acord ca noile vărsăminte ale Guvernului român să fie păstrate la Banca Angliei în aceleași condiții ca precedentele, adică sub titlul „aur depozitat”, în schimbul unei taxe de păstrare „de o optime la sută”. Pentru depozitul de 1 250 000 lire sterline de la Banca Angliei, taxa de păstrare plătită de BNR pentru cel de-al doilea semestru al anului 1915 a fost de 67 010,11 lire sterline.⁸⁴

Această nouă depunere de aur a permis semnarea *Convențiunii relative la al patrulea împrumut de 100 000 000 lei* dintre Banca Națională a României și Ministerul de Finanțe din 19 decembrie 1915/1 ianuarie 1916. De această dată, înțelegerea prevedea: prelungirea împrumuturilor anterioare, garantarea noului credit cu bonuri de tezaur 2½ la sută, angajamentul Guvernului de a depune aurul necesar acoperirii metalice a emisiunii, precum și reducerea taxei plătite de BNR pentru acesta la 2½ la sută, cu excepția celor 25 milioane mărci aur aferente primului contract cu Consorțiul germano-austro-ungar, pentru care taxa rămânea de 6 la sută.⁸⁵

Atât instituirea taxei în aur la exportul cerealelor, cât și sprijinul financiar al Guvernului englez au asigurat un sentiment de liniște pentru membrii Consiliului general al BNR, care, în cadrul ședinței din 22 decembrie 1915, au apreciat că „acum intrarea aurului e mai asigurată decât în trecut”⁸⁶. La rândul său, I.G. Bibicescu formula tranșant faptul că „scopul contractelor /.../ era de a întări stocul de aur al Băncii”, proces care s-a oglindit în evoluția spectaculoasă a stocului de aur al BNR în anul 1915.⁸⁷ Satisfacția conducerii BNR este prezentă și în paginile *Raportului Consiliului de administrațiune al BNR către Adunarea generală a acționarilor din 21 februarie 1916*, unde se arăta: „după cum știți, domnilor acționari, baza emisiunii noastre este aurul. Avem deci datoria imperioasă, pe care am căutat a ne-o îndeplini cu tot zelul și cu orice sacrificiu, de-a face ca rezerva noastră de aur să crească neconținut, pentru ca să putem fi în stare să satisfacem astfel nevoile circulațiunii publice. Avem mulțumirea de a vă spune că eforturile noastre au fost încununate de succes”. Într-adevăr, stocul de aur al Băncii Naționale valora 220 969 615,09 lei (64 152,477 kg aur fin) la 31 decembrie 1915, nivelul cel mai înalt atins până la acea dată. În același timp, trebuie observat

⁸³ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 337. Dezbaterea Convenției în cadrul Consiliului general al BNR a reiterat menținerea interdicției exportului de aur, precum și a prevederii referitoare la suplimentarea cu cele 34 800 000 lei în trate (cf. și C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 38-39).

⁸⁴ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 40, 134-135, 148.

⁸⁵ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 340, C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 41, 142-143.

⁸⁶ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 340, C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 144.

⁸⁷ I.G. Bibicescu arăta că stocul a crescut în 1915 cu 66 912 895,05 lei, ajungând la 220 969 615,09 lei, adică cu 43,44 la sută. Cele aproape 67 milioane lei aur au costat 71 043 491,43 lei, deoarece la valoarea legală a aurului s-a adăugat prima de 7 sau 6 la sută și taxa de păstrare la Banca Angliei (I.G. Bibicescu, *Opt ani*, p. 115); cf. și Banca Națională a României, *Raporturile Consiliului de administrațiune și Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 21 februarie 1916 (Raportul anual al BNR din februarie 1916)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1916, p. V.

că anul 1915 a adus o importantă noutate în modul de depozitare a aurului BNR, deoarece a fost primul an în care Banca Centrală de la București a avut depozite de aur în străinătate.

Urmează o creștere spectaculoasă în prima parte a anului 1916. Sporirea stocului de aur al BNR în intervalul menționat a fost și consecința încheierii, la 20 ianuarie/ 2 februarie 1916, a contractului semnat între reprezentantul Guvernului englez la București, Sir G.H. Barclay, și Ioan G. Bibicescu, în numele BNR, în vederea plății celor 80 000 de vagoane de cereale cumpărate din România de Guvernul englez. Astfel, pentru plățile ce urmau să fie făcute în România vânzătorilor de cereale, în lei, în valoare de 10 milioane lire sterline, „Guvernul britanic se obliga să depoziteze la Banca Angliei, în contul Băncii Naționale a României, ca suverană, aur efectiv 33 la sută din suma totală, adică trei milioane trei sute de mii lire sterline, care vor fi proprietatea exclusivă a Băncii Naționale a României”. Pentru restul de 67 la sută din suma totală, adică „șase milioane șapte sute mii de lire sterline vor fi acoperite prin deschiderea unui cont la Banca Angliei, la dispoziția Băncii Naționale a României”, disponibilul urmând să poarte „o dobândă de 5 la sută până în ziua încheierii păcii generale”. În ceea ce privește cursul de schimb, acesta era de 1 liră sterlină = 26,22 lei pentru sumele în aur și 1 liră sterlină = 25,22 lei pentru soldul disponibil după încheierea păcii generale⁸⁸, existența cursurilor diferențiate fiind explicată de faptul că disponibilul în numerar era purtător de dobândă.

La 21 ianuarie/3 februarie 1916, Consiliul general al BNR era de acord a se socoti în rezerva metalică „aurul ce se va depune la Banca Engliterei și, la trebuință, disponibilul în proporțiunea legală”.⁸⁹ Înțelegerea a început să se concretizeze câteva săptămâni mai târziu, pe 10/23 februarie 1916, când a sosit de la Londra telegrama ministrului Nicolae Mișu, care informa că Guvernul britanic a depus în contul BNR la Banca Angliei 2 milioane de lire sterline, din care 660 000 lire sterline în aur efectiv.⁹⁰ Într-o scrisoare ulterioară, casierul-șef al Băncii Angliei, J.G. Nairne, confirma detaliile tehnice legate de această depunere, precizând că a deschis un cont intitulat „Banca Națională a României – Contul cumpărăturilor de cereale», care a fost încărcat cu suma de lire sterline 660 000, ce a fost pusă de o parte în aur și este ținută de Banca Angliei, pentru contul Băncii Naționale a României, «Contul nr. 2»”.⁹¹

Tot la 21 ianuarie/3 februarie 1916, Banca Națională a României era informată că Zentral-Einkaufsgesellschaft mbH din Berlin depusese în contul ei suma de 952 000 coroane austriece în aur efectiv, care urma să fie înregistrată de administrația BNR la rubrica „aur depozitat”.⁹² La începutul lunii februarie, viceguvernatorul Bibicescu anunța că se poartă tratative pentru exportul a 100 000 de vagoane cu cereale în statele Puterilor Centrale. De fapt, Comisiunea Centrală pentru Vânzarea și Exportul Cerealelor și Derivatelor semnase contractul referitor la exportul celor 100 000 de vagoane încă din 24 ianuarie/6 februarie 1916 și tratativele la care se

⁸⁸ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 147, I.G. Bibicescu, *Opt ani*, Anexa III, pp. 7-8.

⁸⁹ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 147.

⁹⁰ *Ibidem* p. 150.

⁹¹ *Ibidem*, p. 166.

⁹² *Ibidem*, p. 147.

referea I. G. Bibicescu erau cele purtate de Banca Națională a României cu Consorțiul germano-austro-ungar pentru detaliile financiare aferente celui de-al doilea contract. În acest sens, între 20 – 24 februarie/4 – 8 martie 1916, a avut loc un schimb de scrisori între cele două părți. Nu întâmplător, pe 22 februarie/6 martie 1916, Consiliul general al BNR a discutat proiectul Convenției financiare, prin care Băncii Naționale a României îi revenea același rol de plătitor al cerealelor, în lei, pe teritoriul României, în timp ce importatorii se obligau să depună contravaloarea leilor în mărci sau coroane austro-ungare în contul BNR. Astfel, în schimbul sumei de 360 milioane lei, necesare importatorilor pentru plata cerealelor, BNR primea în contul său de la Reichsbank contravaloarea în mărci, la cursul 100 mărci = 117 lei. De această dată, importatorul garanta că BNR va primi „aur efectiv până la valoarea maximă de 33 și ½ la sută din valoarea totală în lei pe care Banca se angajează să o pună la dispoziția Organizațiilor”, dar „se înțelege de la sine că depozitele în aur la Reichsbank nu sunt purtătoare de dobânzi”. Așadar, de această dată, importatorul se angaja să asigure acoperirea în aur, respectiv o treime a emisiunii pe care BNR urma să o facă pentru plata cerealelor exportate. În același timp, însă, așa cum observa C.I. Băicoianu, „în îndeplinirea obligațiunii de vărsământ aur, s-a făcut Germaniei o mare concesiu”, adică „s-a convenit ca taxele de export să fie calculate în contul treimii de acoperire aur”. Dacă taxele de export nu ar fi acoperit „treimea acoperirii metalice, Organizațiunile erau îndatorate să completeze cota aur cuvenită”⁹³ În ceea ce privește plățile în aur, acestea urmau să se facă astfel: „jumătate, prin depozite de aur la Reichsbank din Berlin, jumătate, prin vărsăminte în aur în România. Plata în aur se va efectua în serii de câte zece milioane de lei fiecare, astfel încât prima serie va fi vărsată la București, a doua va fi depusă la Berlin, a treia vărsată la București, a patra depusă la Berlin și așa mai departe”. Deși depozitul în aur de la Reichsbank era proprietatea exclusivă a BNR încă din ziua depunerii, aceasta nu putea dispune de acest aur „decât la șase luni după semnarea păcii”. Pentru „aurul depozitat”, cursul era 100 mărci aur = 123,50 lei.⁹⁴

La 17/30 martie 1916, I.G. Bibicescu informa Consiliul general al BNR că „primul contract încheiat cu organizațiunile germane pentru plata cerealelor în lei a fost în total executat” de Banca Națională a României, situație în care a solicitat Consorțiului „ca să execute /.../ în întregime primul contract, vărsând totalitatea de 25 milioane mărci aur. După discuțiunile urmate, s-a ajuns la rezultatul dorit, vărsându-se la Berlin peste 3 milioane mărci, cu care s-a completat suma de 12½ milioane mărci, și trimițându-se aur care se află pe drum pentru a se completa și la București 12½ milioane mărci”⁹⁵

În vara anului 1916, cu aproximativ o lună și jumătate înainte de intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale, Banca Națională a României se afla din nou în tratative pentru intermedierea plăților celui de-al treilea contract de export al cerealelor românești în Germania și Austro-Ungaria. Având în vedere contextul internațional și presiunile care se făceau asupra României din partea ambelor tabere militare pentru a intra în război, guvernatorul Ioan G. Bibicescu nu a purtat

⁹³ C.I. Băicoianu, *Istoria politice*, III, p. 112.

⁹⁴ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 158-159, I.G. Bibicescu, *Opt ani*, Anexa V, pp. 10-13.

⁹⁵ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 152/1915, f. 136; cf. și C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 162.

negocieri cu reprezentanții Consorțiului germano-austro-ungar la București, ci la Govora, în județul Vâlcea. Semnate la 7/20 iulie 1916, cele trei documente au fost prezentate Consiliului general al BNR la 14/27 iulie 1916. Din conținutul acestora reiese că, pentru derularea celui de-al treilea contract încheiat, la 9/22 martie 1916, cu Consorțiul germano-austro-ungar, importatorii solicitau BNR încă „o sută de milioane (100 000 000) lei în plus față de convențiile anterioare”, în condițiile tehnice stabilite în februarie 1916. Doar că în privința celui de-al doilea contract intervenise o semnificativă diferență de interpretare între părți referitoare la aur. Astfel, din punctul de vedere al BNR, Consorțiul ar fi trebuit să depună în contul Băncii Naționale a României treimea în aur cerută de lege atât pentru emisiunea sumei de 360 milioane lei, necesară pentru plata cerealelor (120 milioane lei), cât și cea pentru emisiunea de 60 milioane lei, făcută de BNR pentru Ministerul de Finanțe pentru contravaloarea taxei de export în aur (20 milioane lei). Așadar, „marea concesiune” făcută Germaniei, după cum o numea C.I. Băicoianu a fost anulată în scurt timp. În interpretarea Consorțiului, acoperirea emisiunii BNR pentru contravaloarea taxei de export nu-l privea, deci ar fi trebuit să depună aur efectiv în valoare de 120 milioane lei, nu de 140 milioane lei. Guvernatorul Bibicescu a reușit să impună însă reprezentanților Puterilor Centrale punctul de vedere al BNR, după cum aceștia au recunoscut într-unul dintre documentele semnate la Govora: „deși avem convingerea că textul convenției vine în sprijinul interpretării noastre, în virtutea relațiilor de prietenie pe care avem plăcerea de a le întreține cu Banca (BNR – *n.a.*), acceptăm interpretarea Băncii”.⁹⁶ De altfel, intransigența lui Bibicescu se manifestase și anterior față de cererile Consorțiului germano-austro-ungar, care solicitase suplimentarea emisiunii BNR pentru plățile din cel de-al doilea contract. Așa cum avea să precizeze după terminarea războiului, guvernatorul Bibicescu a considerat „prematură cesiunea mărireii disponibilităților” și, „în tot cazul, am adăugat că nu voi începe noi tratări înainte de a se îndeplini două condițiuni esențiale”, dintre care una se referea la „luarea de măsuri pentru încetarea speculii cu aurul pe piața noastră”.⁹⁷

Pe lângă aceste măsuri, conducerea BNR a mai avut și alte inițiative menite să consolideze stocul de aur al instituției în anii neutralității. Astfel, la 6/19 mai 1915, viceguvernatorul Bibicescu comunica Consiliului general că „profitând de împrejurările de față, a chemat băncile din București și le-a propus să depună la Banca Națională tot aurul ce au disponibil pentru taxe de export, contra chitanțe liberate de Banca Națională, bineînțeles dacă și guvernul va consimți ca aceste chitanțe de aur ale Băncii Naționale să fie primite la gări și vămi drept aur”⁹⁸. Presupunem că această inițiativă a rămas la stadiul de intenție, câtă vreme documentele nu menționează nicio reacție în acest sens a Ministerului de Finanțe.

În schimb, în acei ani, patriotismul s-a exprimat și prin donații personale de aur făcute Băncii Naționale. Astfel de gesturi au fost foarte apreciate, fapt pentru care viceguvernatorul Bibicescu le-a trimis scrisori de mulțumire depunătorilor și a consemnat acest aspect în *Raportul anual* al Consiliului de administrație. Printre cei

⁹⁶ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 177, 176.

⁹⁷ I.G. Bibicescu, *op. cit.*, pp. 16-17.

⁹⁸ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 123.

care au venit cu aurul personal la BNR au fost doctorul Gheorghe Marinescu, părintele neurologiei românești, familia C. și Zoe Costescu – Comăneanu, dar și elevi, „cari, după îndemnul părinților și al profesorilor, își varsă aurul pușculițelor lor în tezaurul Băncii Naționale în scop patriotic”. În septembrie 1915, Gh. Marinescu „s-a prezentat la bancă și a oferit, pentru rezerva ei în contra bilete, sume de aur ce avea disponibile”, fapt pentru care I.G. Bibicescu „i-a exprimat mulțumiri pentru această faptă și speranța că frumosul său exemplu va fi urmat și de alții”. Pentru a reglementa aceste depuneri, Consiliul băncii a stabilit „a se elibera chitanțe speciale indicând suma și scopul pentru care s-a depus aurul”.⁹⁹

O lună mai târziu, același I.G. Bibicescu transmitea mulțumiri familiei Costescu – Comăneanu pentru monedele din aur trimise Băncii¹⁰⁰, precum și asigurarea că „Banca Națională nu se va lăsa să ajungă la extremitatea de a recurge la emisiune și pe baza acestui aur. El va servi, cel mult, ca o manifestare patriotică cu scopul de a obicinui pe Români cu sacrificii în interes național”. De asemenea, constata „cu aceeași bucurie, că ne-au venit și ne vin zilnic numeroase propuneri de pretutindeni din țară, de la orașe, ca și de la sate, ca să primim bijuterii și salbe”, dar recunoștea că, „nefiind pregătită Banca pentru a constata prețul și mai cu seamă a păstra asemenea obiecte, afară de monete, n-am putut primi aceste patriotice oferte. Felicit însă din inimă pe cei care le-au făcut și mă bucur, ca Român, că sentimentul patriotic ce le-au călăuzit se întinde, se dezvoltă și devine aproape general”¹⁰¹. Importanța simbolică a depunerilor benevole era subliniată și în *Raportul Consiliului de administrațiune al BNR către Adunarea generală a acționarilor din 21 februarie 1916*:

„N-am pus sub o rubrică specială relativ neînsemnata sumă ce s-a obținut prin depuneri benevole de aur. Aceste depuneri valorează mult, nu prin cuantumul la care am ajuns, ci prin simțământul de care au fost inspirate; valorează asemenea prin faptul că cei mai mulți depunători sunt tineri școlari, pe care ținem să-i felicităm aci pentru simțămintele patriotice de care au fost călăuziți, cum felicităm și pe părinții și pe învățătorii cari i-au îndemnat”.¹⁰²

Creșterea neobișnuită a stocului de aur a avut consecințe și la nivelul ordinii de zi a ședințelor Consiliului general al BNR. Procesele-verbale ale acestor ședințe au reținut raportările periodice ale viceguvernatorului Bibicescu cu privire la situația rezervei metalice a BNR¹⁰³, practică care nu a existat anterior anului 1915. Evoluția spectaculoasă a stocului de aur în anii 1915-1916 a fost menționată și în *Raportul Consiliului de administrațiune către Adunarea generală a acționarilor BNR din 19 februarie 1917*¹⁰⁴, chiar dacă între timp avuseseră loc evenimente dramatice, la care vom reveni mai jos. Deocamdată, reținem aici precizările referitoare la aur prezentate acelor acționari BNR

⁹⁹ *Ibidem*, p. 131.

¹⁰⁰ În valoare de 2 000 lei, și monedele jubiliare din aur, în valoare de 270 lei.

¹⁰¹ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 18-19.

¹⁰² *Raportul anual al BNR din 21 februarie 1916*, p. V.

¹⁰³ Valorile acestor raportări pot fi urmărite în C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, Anexa IV, pp. 593-594.

¹⁰⁴ Banca Națională a României, *Raporturile Consiliului de administrațiune și Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor BNR din 19 februarie 1917 (Raportul anual al BNR din februarie 2017)*, Iași, Tipografia H. Goldner, 1917, p. 5.

care au putut să fie prezenți la Adunarea generală organizată în refugiul de la Iași. Astfel, în *Raport* se arăta:

„Între rubricile cele mai însemnate ale unei Bănci de emisiune ocupă un loc principal capitolul «Rezerva metalică», adică acoperirea emisiunii, care este *nervus rerum (subl. a.)* al unei asemenea Bănci. Rezerva noastră metalică, în ultimii doi ani, a căpătat o dezvoltare neasemănată până aici”.

Autorii *Raportului* aveau în vedere că, în cursul anului 1916, aurul a sporit cu 272 298 557,28 lei, ajungând la un total de 493 268 172,37 lei,

„deci Rezerva metalică în cursul anului 1916 a crescut cu peste 272,2 milioane lei, de la 220,9 la 493,2 milioane. Avem, prin urmare, o creștere a rezervei de 125%. /.../ Sporindu-se astfel aurul, ca rezultat al finanțării de către Bancă a operațiunilor de cereale cu străinătatea a crescut automatic și facultatea acordată Băncii de legea ei constitutivă de a întrebuița ca rezervă și trate aur, până la 30 la sută. Afluența de aur ne-a permis însă de a nu ne folosi, în totalul lui, de dreptul acesta și cu atât mai mult nu ne-am folosit de facultatea acordată Băncii prin art. 1 din Convențiunea de la 11 septembrie 1914. În tot cursul anului 1916, n-am pus la stocul metalic decât 80 milioane în trate aur. /.../ Cele peste 272 milioane aur primite în 1916 ne-au costat aproape 279 milioane și anume: valoarea legală – 272 298 557,28 lei, prima plătită Guvernului – 3 983 464,02 lei, prima la Lire sterling – 2 640 000 lei, taxă de păstrare – 19 650 lei, total – 279 941 668,30 lei.”¹⁰⁵

Potrivit acestor cifre, dar și calculelor noastre, în cursul anului 1916 stocul de aur al BNR a cunoscut cea mai spectaculoasă creștere din istoria băncii, deoarece în mai puțin de opt luni stocul de aur a crescut de la 220 969 615,09 lei (64 152,477 kg aur fin) la 493 268 172,37 lei (143 206,907 kg aur fin), adică în trei trimestre dintr-un an stocul de aur a ajuns la mai mult decât dublul cantității (valorii) anului precedent. Astfel, la jumătatea lunii august a anului 1916, când România a intrat în război alături de Antanta¹⁰⁶, în tezaurul BNR se afla cel mai ridicat nivel al rezervei de aur de la înființarea Băncii. O parte din acest aur era înregistrat ca „aur depozitat” în străinătate, respectiv la Reichsbank, în valoare de 80 469 650 lei (23 362,159 Kg), și la Banca Angliei, în valoare de 98 105 800 lei (28 482,333 kg), iar restul fusese mutat de la București la Iași încă din septembrie 1916.

Această primă decizie referitoare la mutarea tezaurului BNR a fost consecința faptului că, la scurtă vreme după intrarea în război, România a fost nevoită să lupte pe două fronturi atât peste Carpați împotriva Austro-Ungariei, sprijinită de Germania, cât și la Dunăre, împotriva trupelor bulgaro-turco-germane. În această situație, în noiembrie 1916 inamicul s-a apropiat de București, fapt pentru care instituțiile statului român au fost evacuate la Iași. Soluția evacuării a fost adoptată și de Banca Națională

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 5.

¹⁰⁶ La 14 august 1916 ministrul român la Viena, Edgar Mavorcordat, a prezentat Austro-Ungariei declarația de război a României, fapt pentru care, a doua zi, armata română a intrat în Transilvania.

a României, al cărei sediu juridic a fost transferat în capitala Moldovei începând cu 14/26 noiembrie 1916.

Deși la sfârșitul anului frontul s-a stabilizat la porțile Moldovei, situația era în continuare gravă, fapt pentru care s-a decis mutarea stocului de aur al BNR aflat în țară la Moscova. Așa cum se arată în *Raportul anual al Consiliului de administrație al BNR*,

„în grija de a pune la adăpost de orice eventualități această avuție în aur a Băncii, adunată cu muncă de ani îndelungați, Consiliul nostru General a dispus cu învoirea Guvernului, strămutarea la Iași, iar în timpul din urmă, profitând de marea bunăvoință a Guvernului M.S. Împăratului Rusiei, care ne-a pus la dispozițiune în Palatul din Kremlin (Moscova) un compartiment special, am strămutat acolo, cu autorizațiunea guvernului și potrivit legii din 25 Decembrie 1916, cele 314 580 456,84¹⁰⁷ ce aveam în tezaurul nostru de la Iași. Restul Stocului nostru metalic se găsea de mai înainte în depozit în străinătate, în afară de suma ce aveam în casă.”¹⁰⁸

Transportarea tezaurului în Rusia a impus schimbări în structura bilanțului băncii. Guvernatorul I. G. Bibicescu spunea în ședința Consiliului general al BNR din 20 decembrie 1916/2 ianuarie 1917, așa cum se consemnează în procesul-verbal, că „devine necesară o modificare în situațiunea noastră săptămânală”, și anume: „aurul îl vom considera ca existent în casa noastră, înlocuindu-l însă prin protocolul care confirmă primirea lui de către însărcinații guvernului rusesc”. În aceste condiții, în situația săptămânală, acest aur se va înscrie ca aur depozitat în Rusia – valoare 314 580 456,84 lei¹⁰⁹, din care valoarea lingourilor era de 337 247,80 lei.

Deși Imperiul Rus devenise scena Revoluției încă din februarie 1917, iar țarul Nicolae al II-lea abdicase la 15 martie 1917, autoritățile române de la Iași estimau că tot Rusia rămânea spațiul unei posibile evacuări în cazul celui mai negru scenariu, acela al imposibilității de a opri puternica ofensivă a armatelor Puterilor Centrale pe frontul din sudul Moldovei, pe care o intuiau pentru vara acestui an. De aceea, la 18/31 iulie 1917, a fost publicat *Jurnalul Consiliului de Miniștri*, prin care Guvernul român autoriza

„Banca Națională să ia, la epoca ce se va socoti necesară, toate măsurile trebuitoare pentru transportarea în țară străină a întregului său avut: efecte, depozite, valori, titluri ale sale sau aflate în păstrarea sa, precum și pentru strămutarea sediului său, făcând aceste operațiuni împreună sau succesiv, după cum va crede de cuviință.”¹¹⁰

¹⁰⁷ Potrivit calculelor, este vorba de 91 329,822 kg aur fin sau 101 477, 567 kg aur 900/1000.

¹⁰⁸ *Raportul anual al BNR din februarie 1917*, p. 5.

¹⁰⁹ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 152/1915-1918, f. 125v; C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 231-232.

¹¹⁰ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 268.

Prin urmare, în urma deciziei Consiliului general al BNR, la 27 iulie/9 august 1917, a plecat din Iași al doilea tren, care a transportat la Moscova încă 188 de casete cu valori ale BNR, între care se afla și aur, în valoare de 574 523, 57 lei.¹¹¹ Pe lângă protocolul semnat la Iași, s-a încheiat și *Protocolul pentru darea în depozit*, prin care s-a confirmat depunerea celor 188 de lăzi ale BNR în același compartiment al Sucursalei Moscova a Băncii de Stat de la Kremlin, unde fusese depozitat și restul tezaurului Băncii Naționale a României¹¹². Astfel, valoarea aurului BNR depozitat la Moscova a ajuns la 315 154 980,41 lei, adică 101 662,897 kg aur 900/1000 sau 91 496,619 kg aur fin.

În ceea ce privește „aurul depozitat” de la Reichsbank, la 4/17 septembrie 1916, viceguvernatorul Bibicescu îl informa pe ministrul Finanțelor cu privire la „suma și felul avutului ce Banca Națională a României posedă în Germania și Austro-Ungaria, la sumele pe care Banca Națională le are depuse la bănci din Germania și Austro-Ungaria”, între care se afla „aur – 80 469 850 lei¹¹³, aflat în depozit la Reichsbank”. Referitor la acest aur, „Consiliul general al băncii a decis a păstra nemodificat în situațiunile săptămânale, la rezerva metalică, suma aurului depozitat la Banca Imperiului”¹¹⁴.

Schimbările intervenite în repartiția geografică a stocului de aur al BNR și împrumuturile acordate statului român pentru susținerea războiului au deteriorat însă considerabil stabilitatea leului, conducând în cele din urmă la suspendarea convertibilității bancnotelor institutului de emisiune începând cu 12/25 aprilie 1917. În convenția încheiată la data amintită între BNR și Ministerul de Finanțe pentru acordarea unui nou împrumut se preciza:

„Până la data când Ministerul de Finanțe își va achita toate împrumuturile ce a contractat la Banca Națională, precum și până când Banca Națională își va aduce la sediul său din București stocul său metalic aflat astăzi în străinătate, Banca Națională are dreptul să suspende plata biletelor sale în moneda națională liberatoare sau în monedele străine care au curs legal”¹¹⁵

Cele două condiții menționate în textul acestei convenții nu au putut fi îndeplinite prea curând, echilibrul monetar al României fiind și mai mult afectat prin confiscarea de către autoritățile ruse a tezaurului trimis la Moscova. La 13/26 ianuarie 1918, Consiliul Comisarilor Poporului a anunțat ruperea relațiilor diplomatice cu România, arestarea ministrului României la Petrograd și confiscarea tezaurului României depus la Moscova.¹¹⁶

¹¹¹ *Ibidem*, p. 270.

¹¹² ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 5/1916-1918, f. 103-104; *Tezaurul Băncii Naționale a României la Moscova. Documente*, ediția a II-a, cuvânt-înainte de acad. Mugur Isărescu, Comentariu istoric de Cristian Păunescu și Marian Ștefan, București, Editura Oscar Print, 2011, pp. 288-289.

¹¹³ În bilanțul Băncii Naționale a României, încheiat la 31 decembrie 1916, valoarea aurului depozitat la Reichsbank era de 80 469 650 lei.

¹¹⁴ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 3/1913-1928, f. 274; C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 185, 187.

¹¹⁵ *Lege pentru ratificarea convenției din 12 aprilie 1917, acordarea unui al 2-lea împrumut de 300 000 000 lei și regularea acoperirii metalice pentru emisiunile necesare acestor împrumuturi*, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 66 din 18 iunie 1917, în G. C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 367-372. În același act normativ, art. 8 prevedea: „Pentru aurul efectiv vărsat ca acoperire pentru acest împrumut, guvernul va primi de la Banca Națională o primă de 2½ (doi și jumătate) la sută. Aceeași primă se acordă de guvern Băncii Naționale pentru aurul efectiv pe care Banca și-l va putea procura direct.”

¹¹⁶ *Istoria românilor*, vol. VII, tom II *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, coordonator: Acad. Gheorghe Platon, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 485.

În primăvara anului 1918 România se afla într-o situație extrem de complicată. Rămasă singură pe frontul de Est, fusese nevoită să încheie ostilitățile militare și să înceapă tratativele de pace încă de la sfârșitul anului 1917. La 22 martie/4 aprilie 1918, Consiliul general al Băncii reușea să se întrunească după precedentă ședință, care avusese loc la mijlocul lunii noiembrie 1917. Una dintre problemele analizate în acest context a fost aceea a tezaurului BNR, care „se află risipit la Londra, Moscova și Berlin”¹¹⁷.

Dacă asupra valorilor de la Londra, nu erau motive de îngrijorare, informările venite de la Moscova confirmau sechestrarea tezaurului și începutul odiseei cheilor de la compartimentul de la Kremlin unde se afla tezaurul Băncii Naționale a României. În legătură cu depozitul BNR de la Reichsbank, la tratativele de pace de la București, delegații germani au declarat că „stocul de aur al BNR de la Reichsbank fusese atins”¹¹⁸. Principiul intangibilității acestui depozit era însă în continuare susținut atât de Alexandru Ștefănescu¹¹⁹, cât și de ministrul de Finanțe, Mihai Seulescu (Săulescu), care-l avertiza pe prim-ministrul Alexandru Marghiloman, aflat la tratativele de la Buftea, că „Guvernatorul Băncii Naționale se teme că guvernul german ar intenționa să rețină depozitul Băncii aflat la Berlin. Roagă să insistați ca neapărat acel depozit să rămână la dispoziția băncii, deoarece servește ca garanție metalică la acoperirea emisiunilor deja făcute”¹²⁰.

Schimbarea sorților războiului de-a lungul anului 1918 a fost marea șansă a unirii tuturor teritoriilor locuite de români într-un singur stat. Astfel, istoria răsplătea sacrificiile unei națiuni. Între sacrificiile Băncii Naționale a României se afla și situația tezaurului său de aur. Guvernatorul Ioan G. Bibicescu se adresa acționarilor BNR în februarie 1919, spunându-le:

„ne-am întors, cum ziserăm, plini de bucurie pentru succesul dobândit de țară prin unirea cu România a țărilor românești vecine, dar ne-am întors fără tezaurul aur, care e temelia emisiunii noastre de bilete. Acum credem că vă putem pune la curent, domnilor acționari, cu starea în care se găsește tezaurul nostru. Aurul nostru este răspândit în trei state: Rusia, Germania și Anglia”¹²¹.

Teoretic, stocul de aur al BNR era impresionant, deoarece conținea 143 342,984 kg aur fin. Din acest aur, în tezaurul BNR se aflau însă mai puțin de 2 kg aur fin, mai precis 1,873 kg. Restul era „aur depozitat” în străinătate, după cum urmează: 91 496,619 kg aur fin se aflau la Moscova și erau sechestrate, 23 362,159 kg aur fin erau la Reichsbank și 28 482,333 kg la Banca Angliei.

¹¹⁷ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 292.

¹¹⁸ I.G. Bibicescu, *Opt ani*, Anexa XVI, p. 37.

¹¹⁹ Alexandru Ștefănescu, fost funcționar și director în BNR și apoi director la Banca Românească, era membru în Comisia română care a negociat cu Germania Tratatul de la Buftea-București (C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 76).

¹²⁰ *Ibidem*, p. 292 și urm. .

¹²¹ C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, p. 84.

2.4. STOCUL DE AUR ÎN PRIMUL DECENIU AL ROMÂNIEI MARI SAU ÎN CĂUTAREA AURULUI PIERDUT (1919-1928)

Finanțarea într-o proporție importantă a efortului de război al statului român din anii 1916-1918 de către Banca Națională a României a determinat în epocă convingerea că „fără BNR nu se putea face războiul” și că „unitatea națională datorează mult acestei instituții”.¹²² Aceste eforturi au avut consecințe atât pozitive, cât și negative pentru instituție. Astfel, pe de o parte, Banca Națională a ieșit „dintr-un război care, afară de speranțe, distrusese totul, încă destul de solidă și cu un prestigiu sporit”¹²³, dar, pe de altă parte, temelia biletului său, leul, fusese puternic zdruncinată, din cauza suspendării convertibilității acestuia, ca urmare a emisiunilor făcute de BNR în contul împrumuturilor acordate statului, precum și a situației stocului de aur din rezerva de acoperire.

Deși teritoriul și populația țării se dublaseră, pierderile umane și distrugerile materiale din timpul anilor de război au marcat situația economică în primii ani interbelici.¹²⁴ De fapt, „câștigat pe calea armelor de una din tabere, războiul din 1914-1918 a fost pierdut din punct de vedere economic de toate țările și popoarele lumii”¹²⁵, deoarece „a dus pretutindeni la creșterea masei monetare, în condițiile scăderii volumului producției oferite pieței, urmare a restrângerii consumului civil și sporirii producției” pentru front, consecințele directe și imediate fiind „inflația, instabilitatea monetară, instabilitatea prețurilor, perturbarea schimburilor internaționale”, adică „o foarte dificilă situație financiară și monetară”, în care „niciunul din sistemele monetare naționale nu mai funcționa normal”, iar pe plan internațional „deruta era totală”. De asemenea, situația a rămas dramatică și în anii următori, când cheltuielile refacerii postbelice au depășit veniturile, fapt pentru care guvernele și-au echilibrat în continuare bugetele prin apelul la creditul intern și la emisiunea monetară. În plus, primii ani după război au înregistrat o agravare a crizei valutare, ca urmare a dislocării mecanismului monetar aur, care a făcut ca „monedele să nu se mai raporteze între ele pe o piață uniformizată prin aur, ci în funcție de evoluția puterii de cumpărare interne, care era diferită de la țară la țară”.¹²⁶ Noutatea acestei realități nu a împiedicat însă guvernele și băncile centrale să lupte pentru restaurarea sistemului monetar aur antebelic, mai ales că raportul final al Conferinței financiare internaționale de la Bruxelles (24 septembrie – 8 octombrie 1920) cuprindea recomandări al căror fir călăuzitor era revenirea neîntârziată la etalonul aur. Ulterior, Conferința monetară internațională de la Genova (10 aprilie – 19 mai 1922) a recomandat revenirea la etalonul aur, dând satisfacție opiniei comune, potrivit căreia reîntoarcerea la moneda stabilă urma să se facă pe baze cunoscute, dar avea în vedere și „economia în utilizarea aurului” în cadrul noului sistem monetar, al etalonului aur – devize (*Gold Exchange Standard*).

¹²² I.G. Bibicescu, *apud* V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 374.

¹²³ Lazăr Ionescu, *Relațiunile*, II, p. 130.

¹²⁴ Victor Axenciuc, Vasile Bozga, *Evoluția economiei naționale*, în Ioan Scurtu (coord.), Petre Ottu (secretar), *Istoria românilor*, vol. VIII *România întregită (1918-1940)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 79.

¹²⁵ Corneliu Olaru, *Echilibre monetare europene (1918-1939)*, introducere de Radu Vasile, București, Editura Isis, 1995, p. 9.

¹²⁶ *Ibidem*, pp. 7-8.

Potrivit acestuia, angajamentele la vedere ale băncilor centrale sunt acoperite atât în aur (acoperire metalică), cât și în devize plătibile în aur (trate comerciale sau depozite în străinătate). Exprimând o anumită temere determinată de insuficiența aurului, în contextul unei distribuții inegale a metalului galben în lume, precum și o perspectivă nefavorabilă a producției acestuia, deci o imposibilitate a acoperirii prin aur a pieței¹²⁷, sistemul aur-devize a stimulat mai degrabă, decât să descurajeze preocuparea pentru aur. Guvernatorul I.G. Bibicescu avusese o excelentă intuiție atunci când avertizase că „după încheierea actualului război, va mai fi unul fără sânge, dar tot atât de crâncen ca cel actual, războiul pentru posesiunea și dobândirea aurului”.¹²⁸

Dezechilibrele monetare au fost mai grave în țările învinse și în cele devastate de operațiuni militare, așa cum a fost și cazul României¹²⁹, care cunoscuse atât regimul spoliator al ocupației, cât și consecințele purtării luptelor pe teritoriul ei. Dezorganizarea și reducerea producției, refacerea greoaie a căilor de comunicație, prăbușirea comerțului, inflația¹³⁰, dezordinea fiscală și deficitele bugetare ridicate au definit noul context național în care și-a desfășurat activitatea Banca Națională a României.¹³¹

În același timp, în fața BNR se ridicau noi provocări, căci „Banca Națională, cu aceleași mijloace și pe aceleași baze legale, trebuia să facă față unor condiții noi, izvorâte din profunda schimbare petrecută în stat prin câștigarea războiului național”.¹³² În plus, deși anul 1919 a fost un „an de pace și de refacere” în cea mai mare parte a Europei, „aproape numai România nu s-a putut bucura”, deoarece, așa cum se arăta în *Raportul anual din februarie 1920*, pericolul bolșevic „ne-a obligat a sta tot armați și a face cheltuieli de campanie, cheltuieli mari de cari celelalte state beligerante n-au avut a se îngrijii”.¹³³ Dar aceste cheltuieli nu erau singurele, căci, așa cum aprecia și Gh. Dobrovici, „în clipele cele mai mari din istoria neamului”, „grijile de ordin financiar și economic sunt din cele mai covârșitoare” (deficitul lunar era, în 1919, de peste 200 milioane lei sau de 2,5 miliarde lei anual¹³⁴; cheltuielile administrației din Transilvania, Bucovina și Basarabia erau în seama bugetului central, veniturile acestor teritorii fiind aproape inexistente).¹³⁵ La toate acestea, se adăugau și alte necesități imperioase, între care realizarea unificării monetare, extinderea administrației Căilor Ferate și a Poliției în noile teritorii, creșterea salariilor funcționarilor publici, importul de semințe, cumpărarea locomotivelor etc.¹³⁶ Astfel, solicitările de împrumuturi ale Guvernului de la Banca

¹²⁷ *Ibidem*, pp. 12,15.

¹²⁸ Vezi p. 23.

¹²⁹ Corneliu Olaru, *op.cit.*, p. 8.

¹³⁰ După N.C. Angelescu, „inflația finanțează pacea, după cum finanțase războiul” (N.C. Angelescu, *Politica monetară*, în *Enciclopedia României*, vol. IV, *Economia națională. Circulație, distribuție și consum*, București, 1943, p. 686).

¹³¹ Victor Axenciuc, Vasile Bozga, *Evoluția economiei naționale*, p. 79; C.C. Kirițescu, *Sistemul bănesc*, II, p. 267.

¹³² V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 307.

¹³³ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 15 februarie 1920 (Raportul anual BNR din februarie 1920)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1920, p. 3.

¹³⁴ Potrivit expunerii Ministerului Finanțelor din octombrie 1919, acest deficit ajunsese la 230-250 milioane lei lunar (cf. Gh.M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice*, p. 349).

¹³⁵ *Ibidem*, pp. 347, 350.

¹³⁶ Cf. *Memoriul Ministerului de Finanțe adresat Băncii Naționale* (12 iulie 1919), în G.C. Marinescu, *op.cit.*, p. 403.

Națională a României au continuat până în 1921, când au ajuns la 11,8 miliarde lei¹³⁷. Acoperirea emisiunilor făcute de Banca Națională s-a realizat prin emiterea unor bonuri de tezaur aur, în valoare de o treime din valoarea împrumuturilor¹³⁸, care au făcut parte din stocul de acoperire alături de aurul efectiv. Totuși, anul 1921 a încheiat epoca de haos în viața economică a țării, căci începând din 1922, statul nu s-a mai adresat băncii centrale pentru împrumuturi și a adoptat o politică financiară ce a îngăduit BNR să se consacre tot mai mult politicii strict bancare.¹³⁹

După încheierea Primului Război Mondial, rezerva de aur a Băncii Naționale a României era alcătuită din aurul aflat în tezaurul Băncii și din cel depozitat în străinătate (Moscova, Berlin și Londra). Prezentând *Raportul anual* al Consiliului de administrație pentru anul 1919, guvernatorul I. G. Bibicescu se declara mulțumit în privința dimensiunilor rezervei de aur a Băncii Naționale a României, chiar dacă aceasta se afla „în diferite țări străine”. Menționând valoarea în lei a celor trei depozite de aur din străinătate:

- 315 179 980,41 lei la Moscova
- 80 469 650,00 lei la Reichsbank (Berlin)
- 98 105 800,00 lei la Banca Engliterei,

guvernatorul concluziona: „Deci aurul nostru există în sumă de 493 milioane lei și el singur pentru emisiunea noastră este o garanție mai însemnată decât au alte state”.¹⁴⁰ Invocând această cifră, guvernatorul Bibicescu avea în vedere exclusiv aurul depozitat în străinătate, la care trebuie adăugat și ceea ce se afla în tezaurul din țară, în valoare de 1 347 256,05 lei, adică 391,1 kg aur fin.

2.4.1. Aurul Băncii Naționale a României din străinătate

În februarie 1919, era publicat *Raportul anual* cu privire la activitatea Băncii Naționale a României în anul 1918, în care se arăta că

„numai aurul și cealaltă avere ce avem la Banca Engliterei nu ne-a dat nicio grije, considerând totul ca și cum ar fi la noi și ne declarăm fericiți a fi încheiat această operațiune cu Banca Engliterei”.¹⁴¹

¹³⁷ Gh.M. Dobrovici, *op. cit.*, p. 384; potrivit lui Florin Oromolu (*Institutul de emisiune*, în *Enciclopedia României*, IV, p. 721), datoria Statului la BNR se ridica, la 31 decembrie 1921, la suma de 12 363 771 186 lei. În realitate, această sumă nu a mai fost atinsă, deoarece împrumutul prevăzut în *Convențiunea relativă la împrumutul de 150 milioane lei pentru plata locomotivelor*, din 27 decembrie 1921, nu a mai fost acordat (G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 453).

¹³⁸ Cf. convențiile dintre Guvern și Banca Națională a României, precum și *Legea relativă la împlinirea rezervei metalice a emisiunilor pentru împrumuturile statului* (12 august 1920), în G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 397-399, 401-402, 408-411, 420-434, 444-446, 448-450.

¹³⁹ N.C. Angelescu, *op. cit.*, p. 688.

¹⁴⁰ *Raportul anual al BNR din februarie 1920*, p. 4.

¹⁴¹ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 17 februarie 1919 (Raportul anual al BNR din februarie 1919)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1919, p. 4.

În același timp, depozitele de aur de la Banca de Stat a Rusiei, din Moscova, și de la Reichsbank, din Berlin, intraseră, din cauza evoluției evenimentelor, într-o zonă litigioasă, ceea ce a determinat eforturi susținute din partea BNR și a Guvernului român pentru a introduce această problemă pe agenda tratatelor de pace de la Paris.

Astfel, la 26 aprilie 1919, guvernatorul Ioan G. Bibicescu informa Consiliul general al BNR despre demersurile întreprinse în străinătate de către directorul BNR, George Danielopolu, pentru apărarea intereselor băncii. Printre aspectele avute în vedere s-a aflat restituirea aurului de la Berlin și a celui de la Moscova, în acest sens întocmindu-se un memoriu, care a fost înaintat Consiliului celor patru de la Conferința de pace. În acest memoriu, s-a solicitat declararea Germaniei „răspunzătoare de înapoierea valorilor din Rusia, adăugându-se, cu aprobarea M.S. Regina, că și M. S. are acolo două lăzi conținând valori de 7 milioane lei”.¹⁴² Invocând garantarea tezaurului BNR de la Moscova de către aliații României, memoriul lui Danielopolu a determinat însă reacția delegației engleze, care, „după ce a examinat actele în posesiunea sa referitoare la aceste depozite, nu poate să descopere că ar fi existat vreo obligativitate de garanție din partea sa pentru siguranța sau restituirea vreunei părți din această proprietate”.¹⁴³

Informările trimise la București de reprezentanții României au dus la intervenția prim-ministrului Ion I.C. Brătianu. Astfel, la 23 iunie 1919, prim-ministrul Ion I.C. Brătianu a trimis o scrisoare cu un conținut identic prim-ministrului francez, George Clemenceau, ministrului de Finanțe Klotz și mareșalului Foch. Invocând art. 19 al Convenției de armistițiu cu Germania, prim-ministrul român făcea trimitere la clauzele financiare care stipulau obligativitatea restituirii aurului rus sau românesc luat de germani sau remis acestora. Ion I.C. Brătianu arăta că

„Banca Națională a României, care este banca noastră de emisiune și care este o instituție privată, a fost obligată de împrejurările războiului să transporte în Rusia, conform cerinței Guvernului român, o cantitate de aur, în valoare de 315 154 980,41 franci¹⁴⁴ /.../. Autoritățile ruse competente l-au primit în bună stare, garantând securitatea acestui depozit, restituirea și transportul său în România. Depozitul este, în plus, garantat de puterile aliate”.¹⁴⁵ În afara acestui depozit, Banca Națională a României are la Berlin „o importantă cantitate de aur”, care este „în egală măsură proprietatea zisei Bănci”.¹⁴⁶

În contextul neasumării de către puterile aliate a garanției aurului românesc de la Moscova și a declarației delegaților germani din timpul negocierii armistițiului, anume că, potrivit contractelor, aurul românesc de la Berlin trebuie restituit la șase luni după încheierea păcii, fiecare dintre cele trei depozite de aur ale Băncii Naționale a

¹⁴² ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 160/1918, f. 53v.

¹⁴³ M. Romașcanu, *Tezaurul Român de la Moscova*, Cartea Românească, București, 1934, pp.157, 90.

¹⁴⁴ Pentru suma de 25 000 lei care apare în plus la valoarea aurului de la Moscova la sfârșitul anului 1919 față de sfârșitul anului precedent, vezi p. 69.

¹⁴⁵ Pentru demersurile întreprinse și garanțiile obținute la Paris de Victor Antonescu în ianuarie-februarie 1918, vezi M. Romașcanu, *op. cit.*, pp. 91-93.

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 163; ABNR, fond Secretariat, dosar nr. 1/1915, f. 31-32.

României a avut propria evoluție în primul deceniu interbelic. De aceea, situația lor va fi prezentată separat în subcapitolele care urmează.

2.4.1.1. Aurul BNR de la Moscova

Reprezentând, potrivit lui Mihail Romașcanu, mai mult de jumătate din stocul de aur al BNR, depozitul de aur de la Moscova a fost o preocupare majoră a conducerii BNR și a Guvernului român în ultimul an de război și în primii ani de pace, ca urmare a anunțului de confiscare făcut de Sovietul Comisarilor Poporului din 13/26 ianuarie 1918:

„Tezaurul României, aflat în păstrare la Moscova, se declară intangibil pentru oligarhia română. Puterea sovietică își asumă răspunderea de a păstra acest tezaur, pe care îl va preda în mâinile poporului român.”

Ulterior, în declarația din 25 mai 1919, a guvernelor RSFS Ruse și RSS Ucrainene, se preciza că cele două guverne „își declină orice răspundere față de soarta viitoare a diferitelor valori aduse în timpul guvernului țarist din Rusia și care aparțin guvernului român, Băncii Naționale a României, altor bănci românești, precum și moșierilor și capitaliștilor români”.¹⁴⁷

Așa cum se arăta în *Raportul anual al BNR din februarie 1919*,

„partea cea mai însemnată a acestui tezaur este în Rusia, în sumă de peste lei 315 milioane aur efectiv /.../, tezaur garantat de Guvernul Imperial când l-am transportat în Rusia și se află acum neatins la Kremlin. Când am văzut însă că guvernul în Rusia se schimbă vertiginos, ne-am gândit a dobândi pentru acest tezaur încă o ocrotire, însă mai permanentă. Și în acest scop, prin guvernul român, ne-am adresat aliaților noștri solicitându-le acea ocrotire. Ea ne-a fost acordată și ministrul francez din Petrograd, dl Noulens, după instrucțiunile guvernului său, a făcut guvernului rus înștiințarea că sumele acelea sunt ale aliaților, iar consulul francez la Moscova s-a făcut depozitarul oficial al cheilor tezaurului nostru, pe care i le depusese chiar mai înainte delegatul Băncii, d. director Căpitanovici, din cauza acelorași evenimente. Consuli Engliterii, Statelor Unite și al Italiei s-au asociat asemenea, așa încât averea noastră de la Moscova se găsește sub ocrotirea aliaților”.¹⁴⁸

La rândul lor, procesele-verbale ale consiliilor de conducere ale BNR din anii 1919 și 1920 consemnează în mod periodic informațiile sosite de la Moscova cu privire la situația tezaurului de aur al BNR după la Kremlin în decembrie 1916 și august 1917. În *Raportul anual* al Consiliului de administrație pentru anul 1919, se mai preciza: „cu privire la tezaurul de la Moscova avem informațiuni care ne permit să sperăm că e tot în ființă și adăugăm că puterile aliate au reînnoit promisiunea lor d'a ne da tot concursul pentru ca să intrăm în posesiunea lui”.¹⁴⁹

¹⁴⁷ *Tezaurul Băncii Naționale a României la Moscova. Documente*, p. 60; *Relațiile româno-sovietice. Documente*, vol. I (1917-1934), București, Editura Enciclopedică, 1999, pp. 15, 17.

¹⁴⁸ *Raportul anual al BNR din februarie 1919*, p. 7.

¹⁴⁹ *Raportul anual al BNR din februarie 1920*, p. 3.

De asemenea, în anul următor Consiliul de administrație al BNR arăta că „informațiuni primite pe diferite căi” au permis concluzia că „aurul de la Moscova e intact”¹⁵⁰.

Om al onoarei, produs al valorilor lumii antebelice, guvernatorul Ioan G. Bibicescu era convins că Rusia avea să restituie tezaurul Băncii Naționale a României, așa cum scria el însuși, cu pana jurnalistului de altă dată, în lucrarea *Opt ani în Banca Națională a României*:

„Se spune că cele 315 milioane aflate în Rusia sunt pierdute; eu nu cred, pentru că Rusia este o țară avută și ne-a dat garanțiile ce se puteau lua atunci pentru avutul nostru. Cum dar ea va plăti miliardele pe cari le datorează Europei și când ea le va plăti, va plăti și cele câteva sute de milioane, pe cari România le-a încredințat onoarei și pazei sale.”¹⁵¹

Din păcate, în cadrul Conferinței de pace de la Paris, tratativele au mers în altă direcție. Mai sus menționata scrisoare a lui Ion I.C. Brătianu a primit, la 5 iulie 1919, răspuns de la ministrul de Finanțe francez, care preciza că Aliații n-au primit de la Germania nicio cantitate de aur în contul României. Aurul primit (93,526 tone aur fin) reprezenta vărsămintele făcute Germaniei de Rusia, potrivit Tratatului de la Brest-Litowsk.¹⁵² Această declarație este confirmată de recentul studiu publicat de Elena Osokina, care citează *Raportul asupra rezervei de aur*, întocmit la nivelul Guvernului sovietic, în care, la 1 ianuarie 1922, aurul românesc, evaluat la 105 102 337 ruble și 88 de copeici, era înregistrat separat de aurul sovietic. În plus, autoarea precizează că acest *Raport* face referire și la cantitatea de monede din tezaurul românesc, fără, însă, s-o menționeze exact.¹⁵³

Articolul 231 al Tratatului de la Versailles declara Germania răspunzătoare de toate pagubele suferite de națiunile guvernelor aliate și asociate și, pe cale de consecință, valoarea acestora urma să fie stabilită de Comisiunea Reparațiilor. Pentru că fiecare stat trebuia să prezinte Comisiunii Reparațiilor „cifra pretențiilor”, Banca Națională a României și-a formulat „capetele de cerere” în memoriul înaintat Ministerului de Finanțe la 10 ianuarie 1920. În pofida susținerii de către reprezentanții Guvernului român „cu o energie vrednică de cea mai înaltă admirațiune” a punctului de vedere al Băncii Naționale în fața Comisiunii Reparațiilor, aceasta a ajuns la concluzia că transportul tezaurului la Moscova nu a fost consecința directă a războiului, deci România nu putea ridica nicio pretenție asupra fostelor state inamice.¹⁵⁴

Totuși, în aprilie 1922, Guvernul Român s-a adresat, printr-un memoriu, Conferinței economice de la Genova. De această dată, demersul românesc a primit atenția cuvenită și Conferința a stabilit că:

¹⁵⁰ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 20 februarie 1921 (Raportul anual al BNR din februarie 1921)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1921, p. 6.

¹⁵¹ I. G. Bibicescu, *op. cit.*, p. 58.

¹⁵² M. Romașcanu, *op. cit.*, p. 94.

¹⁵³ Elena Osokina, *The Alchemy of Stalin's Industrialization: TORGISIN*, în „Edizioni scientifiche Italiane”, pp. 439-440, nota 10 (<https://sc.academia.edu/>), accesat la 4 mai 2019).

¹⁵⁴ M. Romașcanu, *op. cit.*, pp. 97-98, 167-169.

„Guvernul sovietic rus va restitui Guvernului român valorile depozitate la Moscova de numitul Guvern român”, hotărârea fiind comunicată delegației ruse la 2 mai 1922.¹⁵⁵

După această dată, tezaurul BNR de la Moscova a devenit o problemă bilaterală a celor două state, care, în perioada 1919-1928, nu au avut relații oficiale. Au avut loc discuții între delegațiile Uniunii Sovietice și României la Copenhaga, Viena și Varșovia, în cadrul cărora delegații sovietici au cerut României să renunțe la tezaur, în schimbul recunoașterii unirii Basarabiei.¹⁵⁶ În aceste condiții, până la 7 februarie 1929, aurul trimis de Banca Națională a României la Moscova a figurat în activul bilanțului său, cu expresia „aur evacuat Moscova” sau „Tezaur evacuat Moscova”, cu valoarea de 315 179 980 lei¹⁵⁷, reprezentând o parte din acoperirea biletelor puse în circulație.¹⁵⁸

2.4.1.2. Aurul BNR de la Berlin

Ca urmare a intrării României în război, prin declarația din 14/27 august 1916 împotriva Austro-Ungariei, activele Băncii Naționale a României plasate la băncile de pe teritoriul statelor Puterilor Centrale au fost blocate. Ulterior, în perioada în care sediul din București al BNR a fost sub sechestrul autorităților germane de ocupație, administratorii – secheștri au avizat ca o parte din depozitul de aur al BNR de la Reichsbank, constituit ca urmare a exportului de cereale către Germania în anii 1915-1916¹⁵⁹, să fie restituit Exportatorului german (Zentraleinkaufsgesellschaft). Dar, potrivit contractului încheiat cu Consorțiul germano-austro-ungar, Banca Națională a României putea beneficia de depozitul său în aur de la Reichsbank la șase luni după încheierea păcii. În plus, la rândul său, așa cum arăta viceguvernatorul BNR Oscar Kiriacescu, „Reichsbank a ratificat la timp aceste convențiuni, garantând stricta executare în părțile ce o priveau”.¹⁶⁰

În februarie 1919 guvernatorul I. G. Bibicescu dădea lămuriri cu privire la situația acestui depozit, în fața acționarilor BNR, arătând că:

„Partea mai mult asigurată din averea noastră aflată în străinătate părea a fi cea din Germania, fiind garantată de Guvernul german, de cel austro-ungar și afară de aceștia, de Reichsbank, care e și depozitarul ei /.../. În stare normală puteam fi fără grije pentru acest depozit, care conținea cele 80 milioane lei aur, rezultat din operațiunile de cereale /.../. Totuși, mari griji și multă muncă ne-a costat acest depozit spre a-l apăra contra tentativelor de acaparare ale guvernului german. Am luptat în tratările de pace de la București” și s-a „putut obține a se înscrie în acel tratat obligațiunea de a se dobândi consimțământul Băncii pentru operațiunile ce se făcuseră cu acel depozit – consimțământ pe care ne-am crezut datori a-l refuza categoric.

¹⁵⁵ *Ibidem*.

¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 111, vezi și Marian Voicu, *Tezaurul României de la Moscova*, București, Humanitas, 2016, pp. 151-158.

¹⁵⁷ *Raportul anual al BNR din februarie 1921*, pp. 34-35.

¹⁵⁸ M. Romașcanu, *op. cit.*, p. 106.

¹⁵⁹ Vezi subcapitolul precedent, pp. 24, 27-29.

¹⁶⁰ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 2/1916-1925, f. 5-7.

„.../ Dreptatea cauzei noastre n-a putut să nu fie recunoscută în tratările ce urmau la Berlin. Dar Guvernul de atunci al României a luat asupra-și sarcina ce nu-l privea de a plăti el sumele noastre de la Reichsbank. Acest mod de regulare nu l-am primit /.../. Nu ne-am oprit aici. Din contră, n-am lipsit a solicita sprijinul puterilor aliate și pentru păstrarea acestei averi aflată în Germania și am avut satisfacțiunea de a vedea că, binevoitori ca totdeauna cauzelor ce privește România, aliații au înscris, chiar în condițiunile armistițiului, obligațiunea pentru Germania de a restitui averea României aflată acolo.”¹⁶¹

Semnarea tratatului de la Versailles, la 28 iunie 1919, a creat cadrul formal necesar pentru recuperarea aurului de la Berlin. Nu întâmplător, prima scrisoare a conducerii Băncii Naționale a României către Reichsbank, prin care solicita „restituirea depozitului nostru de aur ce avem la citata bancă”, datează din 9 februarie 1920. Partea germană a răspuns însă, la 20 mai 1920, că își rezervă „dreptul de a reveni după ce pacea între Germania și România va intra în vigoare”, adică după ratificarea respectivului tratat. Prin urmare, corespondența dintre cele două bănci a continuat, dar fără niciun rezultat concret, câtă vreme Guvernul român a ratificat Tratatul de la Versailles în aprilie 1920¹⁶², dar ratificarea Parlamentului român a avut loc abia la 14 septembrie 1920.¹⁶³ *Rapoartele anuale* ale Consiliului de administrație ale BNR pentru anii 1919 și 1920 ne oferă alte detalii cu privire la demersurile întreprinse în primii doi ani postbelici pentru clarificarea situației acestui depozit de aur al BNR. Astfel, în *Raportul* pentru 1919 se arăta:

„Cât pentru cel de la Berlin, asupra căruia ne-am făcut datoria de a atrage în timp atențiunea aliaților, am avut satisfacția de a constata că aliații s-au ocupat de el. Într-adevăr, în întrunirea de la Spa a Comisiunii armistițiului, cerându-se acest aur germanilor, Comisiunea germană a recunoscut suma, dar a declarat că, după contractul cu Banca Națională, Germania e datoare să-l restituie la șase luni după pace. Bucuroși de această constatare, de care am putut lua cunoștință abia acum de curând, ne-am făcut datoria de a înștiința Banca Imperiului German că, la împlinirea celor șase luni, îi vom cere acel aur.”¹⁶⁴

În *Raportul* referitor la activitatea BNR în anul 1920, se menționa că:

„Pentru aurul de la Berlin, în sumă de lei 80 milioane, ne-am pus în corespondență cu Reichsbank, care este depozitarul lui, și am căpătat asigurarea că-l putem avea la dispozițiune când vom voi. Este o neînțelegere între noi și Banca Imperială Germană nu atât asupra aurului în sine, cât

¹⁶¹ *Raportul anual al BNR din februarie 1919*, p. 7.

¹⁶² Prin Decretul-lege nr. 1508, publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 7 din 9 aprilie 1920.

¹⁶³ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 160/1918, f. 160v-162; fond *Secretariat*, dosar nr. 3/1916, f. 9.

¹⁶⁴ *Raportul anual al BNR din februarie 1920*, p. 4.

asupra dobânzilor ce a produs pe cari le-am reclamat pe motivul că fiindu-i schimbată destinațiunea în timpul războiului și fiind utilizat în scop de producere, acel produs se cuvine Băncii noastre, proprietara acelui aur.¹⁶⁵

„Neînțelegerea” din acest document se va dovedi însă o problemă complexă și sensibilă, care a presupus ample discuții referitoare la toate valorile BNR aflate la Berlin și s-a prelungit până în anul 1928. În cele ce urmează vom urmări numai chestiunea aurului. Astfel, întocmind un rezumat „în chestiunea depozitului BNR la Reichsbank în Berlin”, viceguvernatorul Oscar Kiriacescu arăta că, după ratificarea păcii, conducerea Băncii Naționale a României a comunicat Reichsbank „să ne țină în dispoziție depozitul la 14 martie 1921”¹⁶⁶, când se împlineau șase luni de la ratificarea tratatelor de pace de către România. Potrivit datelor din mai multe documente din Arhiva BNR¹⁶⁷, la 14/27 august 1916, când România a declarat război Austro-Ungariei, depozitul de aur al BNR la Reichsbank era constituit din:

Tabel 1. Structura depozitului de aur al BNR la Reichsbank (15 august 1916)

Moneda	Valoare	Curs raportat la leu	Valoarea în lei
Mărci germane	62 110 000	100 mk = 123,5 lei	76 705 850
Coroane austriece	952 000	100 cor. = 105 lei	999 600
Franci francezi	2 764 200	100 franci = 100 lei	2 764 200
Total			80 469 650

Sursa: ABNR, fond Secretariat, dosar nr. 2/1916, f. 5, 1; dosar nr. 1/1916, f. 14; dosar nr. 3/1916, f. 1

Scrisoarea din 30 septembrie 1920 a BNR către Reichsbank a primit răspuns la 31 decembrie 1920. Cu acest prilej, Reichsbank comunica BNR că „depozitul se găsește micșorat cu 12 038 137,65 mărci (adică 14 854 750¹⁶⁸ lei aur), în urma restituirii ordonate de administratorul-sechestru al Băncii Naționale din timpul ocupației, pe baza restituirii recipiselor aur¹⁶⁹ făcute de Zentraleinkaufsgesellschaft¹⁷⁰, motivația fiind că ultimele tranșe ale exportului de cereale nu ar mai fi plecat către Germania din cauza izbucnirii războiului. În aceste condiții, depozitul aur care mai era păstrat la Reichsbank la dispoziția BNR era alcătuit din: 52 106 862,35 mărci din aur, 952 000 coroane din aur și 264 200 franci¹⁷¹. Așadar, depozitul aur al BNR fusese diminuat cu 10 003 137,65 mărci și 2 500 000 franci.¹⁷²

¹⁶⁵ Raportul anual al BNR din februarie 1921, p. 6.

¹⁶⁶ ABNR, fond Secretariat, dosar nr. 2/1916-1925, f. 5-7.

¹⁶⁷ ABNR, fond Secretariat, dosar nr. 2/1916, f. 5, 1; dosar nr. 1/1916, f. 14; dosar nr. 3/1916, f. 1.

¹⁶⁸ Suma de 14 854 750 lei se regăsește în toate sursele consultate, dar în urma transformării celor 12 038 137,65 mărci în lei la cursul de 100 mk=123,5 lei, rezultă 14 867 100 lei.

¹⁶⁹ Oscar Kiriacescu explica rolul recipiselor: „Aceste recipise constatau depunerea taxelor vamale de export în aur. Ele se eliberau de Banca Națională a României lui Zentraleinkaufsgesellschaft, după ce primea înștiințare de la Reichsbank Berlin că s-a depus acolo aurul corespunzător în contul Băncii Naționale a României. În baza acestor recipise se permitea exportul cerealelor. După depunerea aurului la Berlin, care completa treimea acoperirii statutare, Banca Națională făcea apoi emisiunea pentru cumpărarea cerealelor, iar aurul îl plătea Ministerului de Finanțe cu o primă de 6 la sută.”

¹⁷⁰ ABNR, fond Secretariat, dosar nr. 2/1916-1925, f. 5-7; dosar nr. 1/1916, f. 15.

¹⁷¹ ABNR, fond Secretariat, dosar nr. 1/1916, f. 15.

¹⁷² *Ibidem*, f. 1; fond Consilii, dosar nr. 166/1920, f. 168.

Potrivit lui Oscar Kiriacescu,

„Banca Națională nu a admis acest punct de vedere, deoarece odată ce Reichsbank a comunicat BNR efectuarea depozitului în aur, depozitul a intrat în exclusivă proprietate a ei, conform chiar stipulațiilor contractului (art. 2, par. 2), și conform regulilor de bancă, nu putea fi restituit decât numai cu consimțământul ei. Dacă cerealele nu s-au exportat din cauza intervenirii războiului, această împrejurare urmează să fie răfuită între guvernele țărilor respective numai. Că aceasta este dreapta interpretare este dovada că însăși Reichsbank nu a făcut restituirea acelei părți din depozit decât după intervenirea Administratorului sequestru al Băncii Naționale din timpul ocupației. Ori, conform tratatelor de pace, toate dispozițiunile luate de acel sechestru au devenit caduce și, prin urmare, și consimțământul său pentru acea restituire.”¹⁷³

În corespondența care a urmat între cele două bănci centrale, în anii 1921 și 1922, s-a convenit restituirea aurului BNR care se mai afla în depozit la Reichsbank. Astfel, la 9 noiembrie 1922, guvernatorul Mihail Oromolu a comunicat Consiliului general al BNR că cenzorul Corneliu Cioranu este însărcinat să meargă la Berlin, pentru a comunica Direcției Reichsbank că, având în vedere normalizarea transporturilor în Europa, după distrugerile și nesiguranța războiului, BNR „e gata a trimite delegații săi a lua în primire aurul necontestat ce are în depozit la acea bancă, rugând-o a fixa data predării”.¹⁷⁴ În aceeași zi, printr-o scrisoare a conducerii BNR, Reichsbank era anunțată de trimiterea cenzorului Corneliu Cioranu, „vechi director în banca noastră” la Berlin, pentru a stabili detaliile transportului depozitului de aur.¹⁷⁵

La 18 noiembrie 1922, misiunea lui Corneliu Cioranu la Berlin fusese deja îndeplinită, căci Reichsbank scria la București că „astăzi și eri am primit vizita domnului Corneliu Cioranu, cenzorul Băncii Dvs., cu care am discutat chestiunea restituirii sumelor în aur”. În același timp, Reichsbank arăta că „am făcut intervențiunile necesare atât pentru exportul acestui aur, cât și pentru obținerea vagoanelor de cale ferată necesare și proprii acestui scop”, rămânând ca „Dvs. să ne faceți cunoscut când, cu ce tren și prin care traseu (via) (subl. Reichsbank) doriți să se facă transportul de preferință și ca dvs. să obțineți permisul de tranzit pentru acest transport prin statele respective”, după care „când toate preparativele necesare vor fi terminate, presupunem că veți trimite aci unul sau doi funcționari împuterniciți să ia în primire aurul și să dea chitanță, precum și mai multe persoane însărcinate cu paza transportului”.¹⁷⁶

La 1 decembrie 1922, Ministerul Afacerilor Externe obținuse, prin intermediul Legațiunii României din Praga, acordul Guvernului cehoslovac pentru libera trecere a aurului¹⁷⁷, iar, la 25 ianuarie 1923, guvernatorul Mihail Oromolu informa

¹⁷³ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 2/1916, f. 5.

¹⁷⁴ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 166/1920, f. 148-148v.

¹⁷⁵ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 1/1916, f. 27.

¹⁷⁶ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 4/1916, f. 563.

¹⁷⁷ *Ibidem*, f. 557.

Consiliul general al BNR că „Banca Imperiului din Berlin ne face cunoscut că /.../ a stabilit cu delegatul Băncii, d. censor C. Cioranu, modalitatea trimiterii în țară a aurului necontestat ce se află în deposit la acea Bancă” „și cere ca Banca Națională să trimită un împuternicit al său la Berlin, pentru a primi și a aduce în țară acest aur”. Consiliul general a delegat „în acest scop pe d. censor N. Bălănescu, care va fi însoțit de 4 funcționari și 6 oameni de serviciu”.¹⁷⁸ Informată de faptul că N. Bălănescu fusese desemnat să meargă la Berlin, Direcțiunea Reichsbank declara, la 10 ianuarie 1923, că „suntem gata să predăm acest aur în mâinile dlui Bălănescu”, dar solicita îndeplinirea unor formalități, între care întocmirea unei procuri pentru cenzorul Nicolae Bălănescu și a unei chitanțe care să conțină doar aurul ce urma să fie preluat. De asemenea, se preciza că autorizația de export fusese emisă de autoritățile germane la 6 decembrie 1922, fiind valabilă trei luni, iar Direcția Căilor Ferate Germane punea la dispoziție 2 vagoane contra taxelor tarifare¹⁷⁹.

În actualul stadiu al documentării, știm că predarea aurului către împuternicitul BNR a avut loc la 10 februarie 1923, dar nu putem spune cum a decurs transportul. În schimb, la 16 februarie 1923, guvernatorul Oromolu transmitea telegrame de mulțumire atât ministrului român la Berlin, cât și conducerii Reichsbank, în care confirma sosirea în bune condiții a aurului la București.¹⁸⁰ Ulterior, la 26 mai 1923, guvernatorul Mihail Oromolu și secretarul general Dimitrie Cristescu transmiteau conducerii Reichsbank că în urma verificării aurului adus de la Berlin s-a constatat existența sumei exacte. De asemenea, se reiterau mulțumiri pentru buna primire a delegaților BNR, ca și pentru sprijinul prețios oferit pe lângă autoritățile germane, precum și speranța că „toate chestiunile între băncile noastre vor primi în curând o soluție echitabilă”¹⁸¹.

Pentru Banca Națională a României, soluția echitabilă era restituirea întregului depozit aur, așa cum se exprima viceguvernatorul Oscar Kiriacescu: „când ni s-au eliberat 65 000 000 din depozitul de lei 80 000 000, am declarat formal că ne rezervăm întreg dreptul asupra a ceea ce nu ni s-a predat și, deci, chestiunea se poate pune din nou și susține pe motivele de mai sus.”¹⁸² În același sens, la 10 mai 1923, guvernatorul Mihail Oromolu vorbea despre „chestiunea în litigiu cu Reichsbank”¹⁸³.

Aducerea în țară a unei cantități de aproximativ 81 la sută din depozitul de aur de la Reichsbank explică creșterea importantă a valorii aurului sub formă de monede aflat în tezaurul BNR, de la 37,6 milioane lei aur, la sfârșitul anului 1922, la 118,8 milioane lei aur, la finele anului 1923, ceea ce a însemnat un salt de la 10,9 tone aur fin în monede la 34,5 tone aur fin. Aurul repatriat de la Reichsbank, în valoare de 65,6 milioane lei, a reprezentat 19 tone aur fin.

¹⁷⁸ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 166/1920, f. 168.

¹⁷⁹ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 1/1916, f. 29; dosar nr. 3/1916, f. 33.

¹⁸⁰ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 1/1916, f. 32.

¹⁸¹ *Ibidem*, f. 33.

¹⁸² ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 2/1916, f. 6-7.

¹⁸³ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 166/1920, f. 182.

În anii care au urmat, Banca Națională a României și-a menținut poziția intransigentă în privința recuperării aurului aflat în litigiu cu Reichsbank, adică 4,3 tone aur fin. În acest sens, în *Raportul* pe anul 1926, se sublinia:

„Nădăjduim că recunoașterea drepturilor noastre /.../ asupra depozitului de mărci aur din 1916, /.../ nu va mai întârzia. O atare recunoaștere bazată pe drept și echitate va înlătura piedica ce există în reluarea cu Germania a relațiilor normale economice dorite de ambele țări”.¹⁸⁴

Pregătind stabilizarea monetară, Guvernul român a semnat, însă, cu cel german acordul din 10 noiembrie 1928, prin care declarau că, „de la intrarea în vigoare a acordului, toate chestiunile de ordin financiar în suspensie între cele două guverne și băncile de emisiune vor fi considerate ca regulate definitiv.” Potrivit înțelegerii, „odată cu semnarea prezentului acord, Guvernul Regal Român va remite Guvernului German o confirmare în scris din partea Băncii Naționale a României, constatând adesiunea Băncii Naționale la declarația de mai sus și retragerea plângerii sale intentate contra Reichsbank și contra statului german înaintea Tribunalului Arbitral mixt Germano-Român”. În consecință, la 21 noiembrie 1928, ministrul de Finanțe, Mihai Popovici, solicita guvernatorului BNR „să binevoiți a ne transmite această confirmare, spre a se putea îndeplini angajamentul ce ne-am luat”.¹⁸⁵ Reunit în ședința din 29 noiembrie 1928, Consiliul general al BNR a aprobat trimiterea declarației prin care Banca Națională a României adera la acordul româno-german și urma să-și retragă plângerea introdusă la Tribunalul Mixt Româno-German. Decizia Consiliului avusese în vedere „cele expuse de d. Ministru al Finanțelor la consfătuirea de ieri, 29 crt., ce a avut cu membrii Consiliului Băncii Naționale”, precum și necesitatea ca „Banca Națională să aducă contribuția sa la lichidarea tuturor diferendelor cu Germania, lichidare de care este condiționată desăvârșirea întregii operațiuni a împrumutului și stabilizării monetare în curs de tratare”.¹⁸⁶

Detaliind în fața acționarilor sacrificiile cerute Băncii Naționale în cadrul acordului româno-german, guvernatorul Dimitrie Burillianu arăta că:

„Pretențiunile noastre erau de circa 280 000 000 mk antebelice, fără dobândă, sumă care se găsea trecută drept garanție pentru acoperirea metalică. Banca Națională ca să aducă contribuția sa la lichidarea tuturor diferendelor cu Germania, lichidare de care era condiționată desăvârșirea întregii operațiuni a împrumutului și stabilizării monetare în curs de tratare, a consimțit să se facă însemnatul sacrificiu de a-și reduce pretențiunile la infim de modica sumă de mk aur 12 000 000. Această sumă a fost luată în considerațiune la fixarea quantumului total de mk aur 75 ½ milioane, cu cât s-a încheiat Convențiunea cu Germania.

¹⁸⁴ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrațiune și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 20 februarie 1927*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1927, p. 7.

¹⁸⁵ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 1/1928, f. 68.

¹⁸⁶ *Ibidem*, f. 5-6; fond *Consilii*, dosar nr. 205/1928, f. 33.

În așteptarea punerii în aplicare a planului de stabilizare, care dă o destinație specială valorii realizate de creanța Băncii Naționale asupra Băncii Reichului, am consimțit ca și suma de mk aur 12 000 000 ce ni se cuvine, să fie provizoriu întrebuintată pentru nevoile Statului, rămânând ca la stabilizare această sumă să urmeze soarta ce-i este hotărâtă în plan. Nu cu inima ușoară ne-am hotărât la acest mare sacrificiu, dar ne-am dat seama că oricât de însemnat era interesul nostru, nu-l puteam ridica peste interesul general al țării, împiedicând prin urmărirea chiar a unui drept, împrumutul și stabilizarea monetară.¹⁸⁷

Așa se explică dispariția postului „aur în Germania” din bilanțul BNR la sfârșitul anului 1928.

2.4.1.3. Aurul BNR de la Londra

Aurul de la Banca Angliei a rămas în toată perioada 1919-1928 în stocul metalic al BNR, o modificare a valorii acestuia intervenind numai în 1928. În continuare, acest depozit a fost considerat unul sigur, așa cum se menționa în *Raportul* privind activitatea Băncii pe anul 1920: „Cât pentru cele 98 milioane ce se află la Banca Engliei, ele sunt la dispozițiunea noastră.”¹⁸⁸

Totuși, la 10 mai 1923, guvernatorul Mihail Oromolu făcea cunoscut Consiliului general al BNR că „față de imposibilitatea în care ne găsim de a repatria aurul ce se află în depozit la Banca Angliei”, „din cauza măsurilor luate de guvernul englez pentru ieșirea aurului din țară”, „a intervenit la Banca Angliei, cerând reducerea taxei de păstrare a acestui depozit și stabilirea unor condițiuni de păstrare speciale”. Răspunzând acestei solicitări, Montagu Norman, guvernatorul Băncii Angliei, vorbea, ca intenție, despre convenirea unei „baze posibile pentru stabilirea unor relațiuni exclusive între cele 2 instituțiuni ale noastre” și preciza că:

„Potrivit cu cererea Dvs., contul Dvs. a fost debitat cu taxa de păstrare pentru aur pe sem. al II-lea al anului 1921. În vederea împrejurărilor care le expuneți, vă propun ca pentru anul 1922, Banca Angliei, în locul taxei de până acum, să vă socotească numai 100 lire sterling nominal și aceeași taxă nominală să vă fie socotită și la finele anului curent, dacă mai înainte de acea dată, nu se va fi produs vreo mișcare în aurul din depozit și nu se va fi încheiat între noi un nou aranjament.”¹⁸⁹

Cinci ani mai târziu, depozitul de aur de la Londra a devenit garanția necesară pentru împrumuturile pe care Banca Națională a României încerca să le obțină pentru plățile ce urmau să fie făcute în străinătate, în special în contul Guvernului. Astfel, la 16 mai 1928, guvernatorul Dimitrie Burillianu comunica Consiliului de administrație al BNR că:

¹⁸⁷ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrațiune și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală ordinară a acționarilor din 17 februarie 1929*, București, Imprimeria BNR, 1929, pp. 4-5; G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 496-497.

¹⁸⁸ *Raportul anual al BNR din februarie 1921*, p. 6.

¹⁸⁹ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 166/1920, f. 182-182v.

„în vederea majorării disponibilului pentru plățile ce Banca are de făcut în streinătate, în special pentru contul guvernului, Banca Angliei din Londra a consimțit să acorde Băncii Naționale a României un avans de £ 1 000 000 asupra depositului de aur ce aveam la acea Bancă. Termenul de rambursare a sumelor de care Banca va fi dispus pe baza acestui avans va fi de 3 luni și va putea fi reînnoit la cerere în mod automat pentru noi termene de către 3 luni. Dobânda împrumutului va fi egală cu taxa scontului Băncii Angliei și se va plăti la sfârșitul fiecărui trimestru.”¹⁹⁰

La zece zile distanță, Consiliul de administrație al BNR aproba un nou împrumut garantat cu depozitul aur de la Londra, tot „în vederea majorării disponibilului pentru plățile ce Banca are de făcut în streinătate, în special pentru contul guvernului”. În acest caz,

„în urma convorbirilor dlui viceguvernator O. Kiriacescu avute cu dl Guvernator al Băncii Franței, acesta a consimțit să acorde Băncii Naționale a României un împrumut de £ 500 000 asupra depositului de aur ce avem la Banca Angliei din Londra pe termen de trei luni, cu facultatea pentru noi a-l reînnoi în aceleași condițiuni. În acest scop, Banca Angliei va remite Băncii Franței suma de £ 800 000 în monete aur. Dobânda ce Banca Franței ne va calcula la împrumutul de mai sus va fi egală cu taxa scontului numitei Bănci, actualmente 3½ la sută pe an.”¹⁹¹

Acest transfer este confirmat de sursele consultate pentru întocmirea seriei noastre, unde începând cu acest an apare poziția „Aur (monede) și lingouri în depozit la Banca Franței”, în valoare de 20 176 000 lei, adică 5,86 tone aur fin, în timp ce la Banca Angliei au mai rămas 22,7 tone aur fin.

2.4.2. Aurul Băncii Naționale a României din țară

În ceea ce privește aurul aflat în tezaurul BNR, la sfârșitul anului 1918, acesta era în greutate de numai 2,081 kg aur 900/1000, adică 1,873 kg aur fin. În urma unirii de la 1 Decembrie 1918, România devenise țară producătoare de aur, ceea ce nu însemna însă că aurul din minele Transilvaniei intra automat în tezaurul BNR, mai ales că, din cauza războiului, activitatea minieră fusese întreruptă. Totuși, în cadrul ședinței din 19 iunie 1919¹⁹², guvernatorul I. G. Bibicescu a informat Consiliul general în legătură cu lingourile de aur și de argint trimise BNR de Consiliul Dirigent din Ardeal. Delegații ardeleni au adus Băncii Naționale a României, contra cost, 44 de lingouri, în greutate de 275,3276 kg aur pur, provenind din exploatarea privată, la care s-au adăugat 11 lingouri, din exploatarea statului, adică 23,1901 kg aur pur. Cantitatea de 298,5177 kg aur pur a reprezentat prima achiziție de aur a BNR din perioada interbelică. În procesul-verbal redactat cu prilejul acestei ședințe, a fost reținut în detaliu modul în care a fost stabilit prețul celor aproape 300 de kg de aur fin, pentru

¹⁹⁰ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 202/1928, f. 127-128.

¹⁹¹ *Ibidem*, f. 150-150v.

¹⁹² ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 160/1918, f. 64.

care Banca Națională a plătit 2 539 396,08 lei. Constatăm, așadar, că, pe de o parte, Banca Națională era încorsetată de prevederile *Legii monetare* din 1892, iar, pe de altă parte, în realitate, prețul aurului crescuse semnificativ. În aceste condiții, pentru înregistrarea în stocul metalic al BNR, s-au avut în vedere următoarele echivalențe: „dintr-un kg de aur brut cu titlul de 900/1000 se bat 155 piese de câte 20 franci, egal cu 3 100 lei, costul kilogramului de aur pur revine la 3 444,44 franci, din care se scad cheltuielile de batere 7,44 franci” și „rămân net 3 437 franci”. „Cu diferența plătită în plus se încarcă cheltuielile bugetare, drept primă asupra aurului cumpărat”. În consecință, aurul a fost înregistrat în stoc cu valoarea de 1 026 005 lei, iar restul sumei plătite, 1 513,391,08 lei, a fost înregistrat la cheltuieli de administrație. Având în vedere volumul emisiunii BNR din acei ani, Gh. Dobrovici considera că aurul cumpărat de la Consiliul Dirigent din Transilvania a reprezentat „o cantitate minimă”, în timp ce Victor Slăvescu îl aprecia drept „un spor neînsemnat” pentru stocul metalic.¹⁹³

În contextul postbelic, de reșezare a societății și a instituțiilor, punctul de vedere al Băncii Naționale a României cu privire la producția internă de aur a fost exprimat mai întâi în cadrul documentului referitor la principiile ce urmau să stea la baza unificării monetare. Intitulat *Memoriul Băncii Naționale a României către Ministerul Finanțelor cu privire la normele generale de urmat pentru regularea emisiunii*, documentul arăta că:

„pentru garantarea serioasă a biletului nostru, nu putem să mai contăm pentru viitor decât în mod excepțional pe procurarea aurului din afară. Va trebui deci, pe de o parte, să facem pentru politica de producție a aurului aceeași politică care o fac toate statele cari dețin această bogăție, să rezervăm printr-un monopol al Statului toată producția națională din Ardeal și, eventual, de oriunde se va găsi. Pe de alta însă, producția aceasta nu este suficientă pentru a face față nevoilor de acoperire de mai sus, iar cele două state deținătoare a aurului mondial, Anglia și Statele Unite ale Americii, nu vor mai lăsa în viitor exportul liber al aurului, decât atunci când le va conveni.”¹⁹⁴

De asemenea, preocuparea Băncii Naționale pentru mărirea rezervei sale de aur este evidentă și în precizarea din *Raportul Consiliului de administrație al BNR pentru anul 1920*, în care se arată că:

„Pe lângă împrumutul pe titluri am introdus și împrumutul pe depozite aur, afară de acel pe care l-am cumpărat. Am recurs la acest sistem pentru a ajuta exploatarea de aur ce se făcea în țară și a opri exportul lui spre a-l avea aci când va fi să se reguleze cestiunea etalonului băncilor de emisiune.”¹⁹⁵

Cele două documente ale Băncii Naționale a României ne arată modificarea esențială intervenită în ceea ce privește modalitatea de intrare a aurului în tezaurul BNR. Astfel, înainte de război, acest aur provenea, în cea mai mare măsură, din exportul

¹⁹³ Gh. M. Dobrovici, *op. cit.*, p. 352; V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 314.

¹⁹⁴ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 416, cf. ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 160/1918-1920, f. 126-126v.

¹⁹⁵ *Raportul anual al BNR februarie 1921*, p. 6.

de cereale, fapt pentru care era sub formă de monede, depunerea lui fiind benevolă, contra bilete de bancă, însoțite de chitanțe speciale în care se indicau suma și scopul depunerii.¹⁹⁶ Chiar și Legea pentru înființarea taxelor vamale de export din 1916 a adus în tezaurul BNR tot aur sub formă de monede. După război, România a devenit ea însăși țară producătoare de aur și, în fața statului român, se ridicau problemele legate de organizarea exploatării zăcămintelor și de reglementare a valorificării metalului galben. Această schimbare s-a reflectat și în forma sub care aurul avea să intre în tezaurul BNR, în sensul că a crescut ponderea lingourilor. În anul 1914, fusese interzis exportul monedelor de aur, ceea ce a rămas valabil și după restabilirea păcii, așa cum se reitera în art. VI al Convenției din 5 ianuarie 1921¹⁹⁷:

„Dispozițiunile legale actuale privitoare la exportul aurului se vor menține cât va dura situațiunea monetară anormală.”

În plus, în *Convențiunea relativă la împrumutul de 200 000 000 lei pentru trebuințele tezaurului*, din 9 august 1921, semnată de N. Titulescu și I. G. Bibicescu, la art. 2, se prevedea că:

„Pentru acoperirea acestui împrumut, Ministerul de Finanțe pune în gaj aurul ce a obținut de la Banca Austro-Ungară și care se află deja depozitat la Banca Națională.”¹⁹⁸

Acest împrumut de 200 milioane lei a fost inclus într-un document mai cuprinzător negociat între Ministerul de Finanțe și Banca Națională a României și semnat în aceeași zi, la 9 august 1921. De această dată, la art. IV, era prevăzut că:

„pentru ca acoperirea necesară a tuturor emisiunilor făcute de Banca Națională pentru nevoile atât propriu-zise ale tezaurului Statului, cât și pentru unificarea monetară, să ajungă a fi mai curând constituită în aur efectiv sau trate și devize asupra străinătății în valută de prim ordin, ca astfel să ajungem la restabilirea etalonului nostru de aur, Ministerul de Finanțe, examinând chestiunea împreună cu Banca Națională, socotesc că soluțiunile de mai jos se impun. Statul se obligă a ceda Băncii Naționale, care bineînțeles va plăti contravaloarea lor, următoarele bunuri: Aurul ce are sau îl va avea din minele sale.”¹⁹⁹

În România interbelică, aurul a fost exploatat în trei regiuni: Regiunea auriferă a Carpaților Meridionali, Regiunea auriferă din Nordul Transilvaniei și Regiunea auriferă a Munților Apuseni.

¹⁹⁶ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 4/1880, f. 79.

¹⁹⁷ *Convențiunea relativă la un nou împrumut de 2 ½ miliarde lei pentru unificarea monetară*, semnată la 5 ianuarie 1921, de Constantin Argetoianu, din partea Ministerului Finanțelor, ca ministru *ad-interim*, și de guvernatorul I. G. Bibicescu și secretarul general V. Deroussi, din partea Băncii Naționale (G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 445).

¹⁹⁸ G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 448; Florin Oromolu, *op. cit.*, p. 721.

¹⁹⁹ *Convențiune relativă la un împrumut de lei 200 000 000 pentru nevoile tezaurului și un altul de lei 200 000 000 pentru finanțarea exportului de cereale*, semnată de N. Titulescu, ministrul Finanțelor, și I. G. Bibicescu, guvernatorul BNR, în G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 450, cf. și ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 166/1920-1923, f. 61v.

Regiunea auriferă a Carpaților Meridionali cuprindea zăcămintele filoniene și aluvionare de pe Valea Streiului, Valea Jiului și Valea Lotrului, dar singurul exploatat a fost cel de la Valea lui Stan, aflat la 10 km de Brezoi, la confluența a două pârâuri: Valea lui Stan și Vulturul.²⁰⁰ Anterior Primului Război Mondial, doar sudul acestei regiuni a aparținut României, dar unirea Transilvaniei în anul 1918 a adus o schimbare majoră în ceea ce privește producția de aur a țării. Dacă Banca Națională a României, în 1914, a cumpărat 36 kg aur de la Valea lui Stan, înainte de 1914 producția de aur a Transilvaniei depășise 2 500 kg anual, maximul fiind atins în anul 1913, când s-au extras 2 781 kg aur fin²⁰¹. Desfășurarea operațiunilor militare a dus, însă, la întreruperea activității miniere.

Regiunea auriferă din Nordul Transilvaniei se află între Tisa și Someșul Mare și încheie în mijloc munții Oașului, Gutâiului, Țibleșului și Rodnei. Exploatarea minierei urmau o linie dreaptă de la vest spre est, cele mai bogate minereuri fiind cele de la Văratice (12-35 gr aur/tona de minereu), Băiuț (7-11 gr aur/tona de minereu), Valea Roșie (12 gr aur/tonă, în medie), Dealul Crucii (10-12 gr aur/tonă), Valea Borcutului (15-22 gr aur/tonă).²⁰²

Regiunea auriferă a Munților Apuseni sau patrulaterul aurifer a fost considerată cea mai importantă regiune auriferă din Europa și locul unde metalul galben a fost exploatat chiar anterior începutului erei noastre, pentru ca să cunoască o dezvoltare deosebită în timpul stăpânirii romane (sec. II – III d. Hr.). Delimitată la nord de Baia de Arieș, la est de Zlatna, la sud de Săcărâmb și la vest de Baia de Criș, regiunea avea cele mai importante zăcăminte de metale prețioase la Băișoara – Baia de Arieș (Munții Gilăului), Roșia Montană, Zlatna, Brad și Săcărâmb (Munții Metaliferi)²⁰³.

Așa cum am arătat mai sus, după anul 1918, condițiile economice erau dintre cele mai dificile, fapt pentru care măsura interdicției exportului aurului a ridicat o serie de probleme. De aceea, la 5 august 1921, Societatea „Mica”, proprietara minelor de aur „Ruda 12 Apostoli” din Brad, întreba Banca Națională în ce condiții ar putea exporta cele 1 300 kg de aur pe care le deținea, având în vedere că „prețul plătit de bancă nu acoperă nici cheltuielile de extracție”. Analizând situația în ședința sa din 1 septembrie 1921, Consiliul general al BNR și-a exprimat acordul „pentru ca, în mod cu totul excepțional, să se autorizeze de stat exportul unei cantități limitate de 3 - 4.000 kg”, în anumite condiții. Acest punct de vedere urmărea „a evita încetarea producției aurului în țară”, „considerând /.../ că prețul de revenire al aurului produs în țară este așa de urcat azi, că Banca Națională nu-l mai poate plăti, iar pe piața interioară nu sunt cumpărători”, situație în care „minele sunt silite să înceteze lucrul, dacă nu li s-ar permite a exporta o parte din producțiune și a se folosi astfel de prețul urcat actual al aurului de pe piețele occidentale”. Condițiile în care Banca Națională era de acord cu exportul aurului erau: 1. cedarea către stat a 20 la sută din cantitatea ce urma să

²⁰⁰ Mircea Baron, *Din istoria mineritului aurifer din România*, Petroșani, Editura Universitat, 2007, p. 96.

²⁰¹ Mihail Romașcanu, *Raport asupra industriei aurului și argintului din România* (1938), p. 11, în ABNR, fond *Serviciul studii (Studii)*, dosar nr. 10/1939, f. 69.

²⁰² Mircea Baron, *op. cit.*, p. 92.

²⁰³ *Ibidem*, p. 98.

fie exportată, pentru ca statul să-l vândă BNR la prețul legal; 2. solicitarea plății în lei a aurului de către cumpărătorul extern, astfel încât creșterea cererii de lei pe piața internațională să contribuie la urcarea cursului monedei naționale.²⁰⁴ Această decizie nu a fost, totuși, comunicată nici autorităților, nici Societății „Mica”²⁰⁵.

La scurtă vreme însă, Ministerul Industriei și Comerțului a transmis BNR propunerea de a lăsa liber exportul aurului extras în țară. Între timp, însă, punctul de vedere al BNR devenise și mai intransigent, din cauza speculei care determinase „o scădere vertiginoasă a leului”. De aceea, sub semnătura lui Theodor Căpitanovici, care-l înlocuia pe guvernator, și a secretarului general D. Cristescu, Consiliul general s-a adresat, la 14 septembrie 1921, prim-ministrului Al. Averescu, care deținea și portofoliul Industriei și Comerțului, arătând că:

„în actuala situațiune, o hotărâre a Guvernului de a exporta aurul ar fi de natură să dea o lovitură și mai mare leului și, de aceea, la adresa dvs. sus citată, nu putem da alt răspuns decât să nu se dea cu niciun preț și sub nicio condițiune autorizația de export a aurului. Dacă, după cum a apărut prin ziare, o asemenea hotărâre s-ar fi luat de Guvern înainte de a se fi primit răspunsul Băncii Naționale, vă rugăm cu insistență, Domnule Prim Ministru, să binevoiți a face să se repună cestiunea spre a se reveni asupra acelei hotărâri, pe care trebuie s-o considerăm ca luată fără consimțământul Băncii, față de care Statul se găsește legat prin repetate convențiuni a nu permite exportul aurului, care garantează însemnate emisiuni făcute pentru nevoile Statului”²⁰⁶

Mesajul BNR a fost transmis direct prim-ministrului Averescu de către Oscar Kiriacescu, directorul BNR. Potrivit mărturiei acestuia, generalul Averescu considera că „temerile (BNR – n.a.) nu se vor realiza, dar din deferență către BNR nu va exporta aurul aparținând Statului, pentru care așteaptă propuneri din partea Băncii Naționale, spre a-i-l ceda și a-i întări astfel stocul. Pentru celelalte societăți producătoare de aur, contingentarea fiind dificilă, le lasă liber exportul timp de o lună de zile, cantitatea exportabilă nefiind prea însemnată”²⁰⁷

Guvernul a mers mai departe însă și, în *Monitorul Oficial* din 25 septembrie 1921, a autorizat exportul aurului. Conducerea BNR a considerat că această decizie intră în contradicție atât cu convenția dintre stat și BNR, cât și cu „una din cele mai de căpetenie îndatoriri ale statului, aceea de a întări creditul monedei sale”, fapt pentru care, la 29 septembrie 1921, a transmis un protest Ministerului de Finanțe, condus de Nicolae Titulescu. Nemulțumirea BNR avea în vedere mai multe aspecte, respectiv:

1. Guvernul stabilise ca oficiile sale de la Abrud, Zlatna și Baia Mare să cumpere aurul cu 27 600 lei/kg, un preț inferior celui de 30 000 lei/kg, care fusese propus de BNR;
2. Exportul putea fi realizat nu numai de către producătorii direcți, ci „și de acei cari ar fi cumpărat aurul de la producători”. De aceea, concluzia protestului era că:

²⁰⁴ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 166/1920-1923, f. 64v-65.

²⁰⁵ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 4/1880, f. 83.

²⁰⁶ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 166/1920-1923, f. 67-67v.

²⁰⁷ *Ibidem*, f. 67v.

„exportul ce se autoriză nu va fi făcut spre a se salva producțiunea aurului și situațiunea lucrătorilor aurari /.../, ci spre a procura avantajii unor producători și unor cumpărători de aur. Nu găsim destule cuvinte ca să vă arătăm, Domnule Ministru, cât de mult aceste dispozițiuni sunt în contradicere nu numai cu o lege, nu numai cu o convențiune ce Statul are cu Banca Națională, dar chiar cu una din cele mai de căpetenie îndatoriri ale Statului, aceea de a întări creditul monedei sale. Sunt zadarnice toate străduințele ce s-ar pune pentru îmbunătățirea valutei dacă aurul, acest stabilizator de valori prin excelență, după care aleargă toată lumea, îl lăsăm să iasă din țară, așa cum s-a hotărât. Avem încă credința, Domnule Ministru, că luând din nou în cercetare această gravă cestiune, veți aduce îndreptarea cuvenită acestei situațiuni, care e foarte primejdioasă pentru creditul nostru public.”²⁰⁸

Deși în 1921 a fost adoptat primul buget unificat al României Mari²⁰⁹, acest an s-a încheiat într-o foarte mare tensiune: datoria statului la Banca Națională atinsese maximul de 11,8 miliarde lei, în timp ce cantitatea de aur din rezerva de acoperire stagnase, iar consecințele măsurilor angajate de stat nu erau încă vizibile. Analizând situația emisiunii de bilete după unificarea monetară, Victor Slăvescu constata că, între 30 iunie 1920 și 31 decembrie 1921, „stocul de aur efectiv nu înregistrează nicio variație, deoarece 67 de franci aur în plus nu înseamnă desigur absolut nimic.” În acest context, autorul își exprima mirarea cu privire la faptul că „au trecut doi ani – 1920-1921 – în care timp minele noastre de aur au produs, desigur, anumite cantități de aur și, cu toate acestea, nicio valoare nu a luat drumul Băncii Naționale, deși în această perioadă emisiunea trece de la 4 939 681 521 lei la 14 345 155 738 lei. Curioasă atitudine din partea statului, când pe de altă parte se fac apeluri atât de dese și de importante la puterea de emisiune a Băncii Naționale”²¹⁰ Spre deosebire de anii precedenți și probabil, tot ca o expresie a tensiunii aceluși moment, *Raportul Consiliului de administrație și al Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor BNR din 19 februarie 1922*²¹¹, în afara datelor din bilanț, nu are nicio explicație referitoare la rezerva de aur a băncii centrale în anul 1921. Între timp, în decembrie 1921, guvernul Alexandru Averescu fusese înlocuit de guvernul condus de Take Ionescu.

Cantitatea de aur din rezerva BNR a început să crească treptat din anul 1922, când s-a trecut la consolidarea financiară și bugetară. O primă sursă a acestei creșteri a reprezentat-o aurul primit de la fosta Bancă a Austro-Ungariei. Conform prevederilor tratatelor de la Saint Germain și Trianon, preluând preschimbarea coroanelor austro-ungare găsite pe teritoriul său, statului român i-a revenit o parte din activul fostei Bănci a Austro-Ungariei, intrată în lichidare. Guvernul român spera să primească 72 milioane coroane austro-ungare aur din stocul metalic al acestei bănci, din care i s-au vărsat mai întâi 45 374 732 coroane austro-ungare aur. Din această sumă, potrivit *Convențiunii relative la cedarea aurului cuvenit statului din lichidarea Băncii Austro-Ungariei*, 14 030 000 coroane au fost cedate Băncii Naționale,

²⁰⁸ *Ibidem*, f. 70-71v, cf. și ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 4/1880, f. 83.

²⁰⁹ Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice*, p. 398.

²¹⁰ V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 326.

²¹¹ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și al Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 19 februarie 1922*, Imprimeria BNR, 1922.

care, pentru a plăti acest aur, evitând o nouă emisiune, urma să verse Ministerului de Finanțe 42 090 000 lei, iar cu diferența să crediteze contul împrumutului statului la BNR.²¹² Semnată mai întâi de prim-ministrul și ministrul de Finanțe, Take Ionescu, la 17 ianuarie 1922, *Convențiunea* a fost înregistrată la distanță de o lună la BNR, abia la 16 februarie 1922, când a fost semnată și de guvernatorul Mihail Oromolu. În acest interval neobișnuit de lung pentru astfel de situații, la 22 ianuarie 1922, se instalase un nou guvern, condus de Ion I.C. Brătianu, în care portofoliul Finanțelor i-a revenit lui Vintilă Brătianu. De aceea, guvernatorul Mihail Oromolu a convenit conținutul acestei convenții și cu noul ministru de Finanțe, așa cum a declarat în ședința Consiliului general al BNR din 16 februarie 1922.²¹³ Ulterior, în iunie 1922, Banca a fost autorizată de Ministerul de Finanțe să treacă acest aur la stocul său metalic.²¹⁴

Episodul achiziționării acestui aur de la Banca Austro-Ungariei a fost menționat atât în discursul pe care ministrul de Finanțe, Vintilă Brătianu, l-a susținut în fața Consiliului general al BNR, pe 5 octombrie 1922, cât și în *Raportul Consiliului de administrație pe anul 1922*. Amintind că s-a intrat în „faza de consolidare a bugetului Statului”, Vintilă Brătianu a abordat și problema „consolidării datoriei flotante a Statului la Banca Națională”, menționând că „vom putea retrage de îndată 600 000 000 lei cu cele 20 000 000 coroane aur ce luăm din lichidarea Băncii Austro-Ungare”.²¹⁵ *Raportul Consiliului de administrație al BNR pe anul 1922* ne indică cifra exactă cu care s-a mărit stocul metalic al BNR în acest an: „Cumpărarea de la Stat a aurului provenit din drepturile sale la lichidarea Băncii Austro-Ungariei ne-a permis a mări stocul metalic cu suma de lei aur 36 676 500”²¹⁶. Și în anii 1923 și 1924, *Rapoartele anuale* ale BNR au consemnat intrarea în tezaurul BNR a unor cantități de aur convenite statului român în urma lichidării Băncii Austro-Ungariei, după cum urmează:

- În 1923 – „lei aur 59 242 034,49 monetă”, Banca Națională cumpărându-l „contra lire sterling”²¹⁷. În acest caz, procesul-verbal al Consiliului de administrație al BNR din 28 decembrie 1923 oferă mai multe detalii, și anume că s-au primit, de la Ministerul de Finanțe, prin adresa din 15 octombrie 1923, 308 500 bucăți napoleoni aur, în greutate de 1 988,546 kg, și 35½ coroane austriece, în greutate de 0,240 kg, greutatea totală fiind de 1 988,786 kg, în valoare de 5 863 528 coroane aur.²¹⁸

²¹² G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 455- 456. Această Convenție a fost ratificată prin legea publicată în *Monitorul Oficial* nr. 32/12 mai 1923.

²¹³ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 166/1920-1923, f. 103.

²¹⁴ *Ibidem*, f. 128v.

²¹⁵ *Ibidem*, f. 141, 144-144v.

²¹⁶ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 18 februarie 1923 (Raportul anual al BNR din februarie 1923)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1923, p. 6.

²¹⁷ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 17 februarie 1924 (Raportul anual al BNR din februarie 1924)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1924, p. 6.

²¹⁸ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 176/1923, f. 20v.

- În 1924 – „lei aur 7 545 809,77, cumpărat de noi de la Stat contra lire sterling 299 199 -8-7²¹⁹ = lei 239 359 543,30”²²⁰.

Tot în intervenția din 5 octombrie 1922, Vintilă Brătianu a vorbit însă și despre programul prin care „în ziua când circulațiunea va ajunge la cifra ei normală /.../, ea să fie asigurată conform regulilor obicinuite cu cel puțin o treime în aur sau trate”. La rândul său, mulțumind ministrului de Finanțe pentru prezența la BNR, guvernatorul M. Oromolu l-a asigurat că „pe măsura restituirilor ce i le va face Guvernul și a intrării aurului ce i-l va procura, Banca va căuta să-și facă, ca și în trecut, toată datoria față de piață”.²²¹

Raportul anual al Consiliului de administrație al BNR pentru anul 1922 a inclus mai multe precizări referitoare la măsurile deja luate pentru creșterea rezervei de acoperire a monedei naționale:

„Consiliul de administrație, cugetând apoi la necesitatea întăririi biletului, a cerut Statului o convențiune pentru vânzarea aurului din minele Statului, iar de altă parte a cerut încuviințarea ca pe măsură ce am cumpăra aur, oriunde am găsi în țară, să avem dreptul a-l socoti la stocul metalic pe prețul de cumpărare și să facem emisiunea legală, iar beneficiul ce ar rezulta din această emisiune să fie destinat printr-un cont special la acoperirea diferenței între prețul de cumpărare și paritatea legală a aurului. Acesta ni s-a părut, pentru moment, unul din mijloacele mai ușor de suportat pentru refacerea stocului nostru de aur.”²²²

Aceeași străduință de identificare a unor noi căi de aducere a aurului în rezerva de acoperire a BNR a continuat și în anii următori, după cum declara conducerea băncii, „pătrunși de necesitatea opririi inflațiunii, chiar pentru necesitățile comerciale și înțelegând a relua drumul revalorizării monetei”²²³. Pe lângă aurul provenit de la fosta Bancă a Austro-Ungariei, în anii 1923-1924, în tezaurul BNR au intrat atât aur din minele statului, cât și aur din minele particulare.

Raportul Consiliului de administrație pe anul 1923 dădea lămuriri cu privire la viziunea conducerii BNR „asupra cestiunii cumpărării aurului de la Stat”, „care a dat loc la atâtea discuțiuni în Parlament și presă”:

²¹⁹ În text, suma este redată potrivit sistemului monetar britanic în vigoare până în anul 1971 și reprezintă 299 199 lire sterline, 8 șilingi, 7 penny.

²²⁰ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 15 februarie 1925 (Raportul anual al BNR din februarie 1925)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1925, p. 7.

²²¹ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 166/1920-1923, f. 141, 144-144v.

²²² *Raportul anual al BNR din februarie 1923*, p. 6.

²²³ *Raportul anual al BNR din februarie 1924*, p. 6.

„Potrivit convențiilor încheiate cu Statul, acesta s-a obligat a ne pune la dispoziție aurul necesar acoperirii noastre metalice, aceasta atât pentru sumele împrumutate pentru necesitățile războiului, cât și pentru acele cerute de unificarea monetară. În acest sens, orice aur revenea Statului urma să ni se verse în contul acestor acoperiri. A fost dar din partea noastră o renunțare la convențiile încheiate admiterea de a cumpăra de la Stat acel aur în loc de a-l primi pur și simplu pentru acoperire, chiar dacă s-ar fi considerat că el rămânea proprietatea Statului. Cum cumpărarea acestui aur s-a făcut de Bancă, nu pentru scop speculativ, dar pentru întărirea monetei, această operațiune comportă din partea Băncii Naționale un real și însemnat sacrificiu, căci aurul urmând să rămână în tezaurul nostru până la reluarea convertibilității biletului, desigur că operațiunea implică o pierdere curată, echivalentă cu diferența între prețul plătit azi și moneda hârtie la paritatea aurului.

Fie-ne permis apoi să spunem cu această ocaziune că este curioasă concepțiunea după care Banca de emisiune este privită ca un străin de interesele generale ale Statului și tratată în judecata relațiilor dintre ele ca atare; suntem sub acest raport singura țară în care s-a putut dezvolta o asemenea credință, și vexatorie față de sacrificiile ce dvs. ați făcut prin percepere de dividende reduse, și nedreaptă față de acei care s-au străduit pentru a face din Banca de emisiune instituțiunea cea mai de seamă a Țării.”²²⁴

Tot de la Stat, mai precis de la Direcțiunea Generală a Minelor, de pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului, BNR a achiziționat aur în urma deciziei Consiliului de administrație din 3 ianuarie 1923, „pe baza prețului mondial, transformat în lei, cu un scăzământ de 22 la sută”.²²⁵ Dar prețul aurului a crescut foarte mult în acest an, fapt pentru care, în ședința din 12 decembrie 1923, Consiliul de administrație al BNR a găsit întemeiată solicitarea Ministerului Industriei și Comerțului de „majorare a prețului aurului și argintului ce furnizează Băncii Naționale”, având în vedere „urcarea cheltuielilor de exploatare a minelor Statului”. Prin urmare, s-a stabilit ca prețul de achiziție al aurului din minele statului să fie de 520 dolari/kg aur pur, adică prețul convenit cu Societatea „Mica” cu câteva luni mai devreme.²²⁶ La 14 aprilie 1923, BNR cumpărase 405 kg aur fin de la Societatea Anonimă Română „Mica” cu 518 dolari/kg transformați în lei la cursul zilei de predare a aurului²²⁷, după care, la 25 septembrie, Consiliul de administrație a fost de acord ca prețul să urce la 520 dolari/kg, Societatea „Mica” urmând să livreze 600 kg aur fin, începând cu 1 martie 1924, în tranșe lunare de minimum 60 kg.²²⁸ În anul următor, Societatea „Mica” s-a angajat să vândă BNR o altă cantitate de aur, dar cu prețul de 547 dolari/kg, în timp ce cu Societatea „Aurifera” Abrud s-a convenit un preț de 510 dolari/kg.²²⁹ Societatea „Aurifera” se oferea să vândă BNR întreaga producție de aur pe un an, începând de la 15 februarie 1924, predarea urmând să aibă loc la fiecare șase luni, la sediul băncii din București. BNR se

²²⁴ *Ibidem.*

²²⁵ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 174/1923, f. 6v.

²²⁶ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 176/1923, f. 1; cf. fond *Secretariat*, dosar nr. 4/1880, f. 89.

²²⁷ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 4/1880, f. 89; fond *Consilii*, dosar 174/1923, f. 105.

²²⁸ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 4/1880, f. 89; fond *Consilii*, dosar 175/1923, f. 96v.

²²⁹ ABNR, fond *Secretariat*, dosar nr. 4/1880, f. 89.

angaja să avanseze sume în contul Societății, la o dobândă de 1 la sută sub procentul împrumuturilor pe gaj de efecte publice, adică 6 la sută. La rândul său, pentru garantarea sumelor avansate și a contractului respectiv, Societatea „Aurifera” depunea 3 000 de acțiuni ale SA Fabrica de zahăr „Ripiceni”, care „nu se vor restitui decât după terminarea întregii executări a contractului”.²³⁰

Termenii acestor contracte ne arată că Banca Națională s-a implicat în stimularea producției de aur, acordând împrumuturi societăților care se angajau să exploateze metalul galben, în schimbul vânzării acestuia către banca centrală. Deși consecințele acestor contracte aveau să se vadă numai începând cu anul 1924, *Raportul anual al Consiliului de administrație al BNR* consemna că, în anul 1923, BNR a achiziționat „aur fin kg 1 110, în valoare de lei 115 149 307,87, în lingouri de la diverși particulari exploatare de mine, încheind contracte pentru cumpărare și în viitor”. De asemenea, se preciza că „multe din aceste cumpărări le-am făcut din disponibilitățile noastre, iar altele din veniturile anului curent”.²³¹ Pentru 1924, în *Raportul anual* se arăta că: „și anul acesta am căutat să îmbunătățim stocul metalic și rezervele clasate sub această rubrică, cumpărând aur pentru lei 88 152 721,03 de la exploatare din țară”.²³²

Pe lângă aceste inițiative, care în perioada următoare aveau să se transforme în adevărate măsuri de încurajare a producției de aur, anii 1924 și 1925 au înregistrat două momente foarte importante atât în reglementarea exploatare și valorificării aurului României întregite, cât și în direcționarea acestuia către tezaurul Băncii Naționale a României în scopul consolidării monetare.

Primul moment a fost reprezentat de adoptarea și promulgarea *Legii minelor*²³³, care prevedea:

- Minereurile metalifere erau și rămăneau ale statului, „în toată dezvoltarea lor, de la suprafață până la orice adâncime”;
- În cadrul obligației de aprovizionare a țării, „exploatare de platină și aur sunt obligați să predea statului, prin oficiul respectiv de cumpărare, tot metalul obținut. Nimeni, afară de stat, n-are dreptul să cumpere sau să-și apropieze în niciun mod aceste metale obținute în exploatare. Prețul de cumpărare este prețul mondial corespunzător calității aurului” (art. 87);
- „Nepredarea platinei și aurului obținut în țară sau înstrăinarea lor altora decât statului se consideră ca furt și se pedepsește cu închisoarea de la 3 la 5 ani și cu amendă cel puțin egală cu valoarea metalului sustras. În orice caz, metalul va fi confiscat” (art. 140);
- „Concesiunea se acordă pe bază de redevență. Pentru platină și aur redevența se fixează la 2 la sută din conținutul în aur sau platină, constatat la analiza în laboratoarele oficiale indicate de Ministerul Industriei și Comerțului. Redevența se va lua în natură, fie ca metal pur, fie ca produs concentrat (slih)” (art. 205).

²³⁰ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 176/1923, f. 70-70v.

²³¹ *Raportul anual al BNR din februarie 1924*, p. 6.

²³² *Raportul anual al BNR din februarie 1925*, p. 7

²³³ *Legea minelor*, în *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 143, vineri, 4 iulie 1924.

Cel de-al doilea moment a fost reprezentat de Legea din 19 iunie 1925²³⁴, prin care au fost ratificate convențiile dintre Ministerul de Finanțe și Banca Națională a României cu privire la lichidarea emisiunii de stat și întărirea circulației fiduciare. Potrivit primei convenții²³⁵, se constituia fondul special numit „Fond de lichidare al emisiunii făcută pentru Stat”, care urma să fie alimentat și prin „valoarea aurului extras din minele Statului, cât și a aceluia ce i se cuvine ca redevență în baza legii minelor. Aurul se va remite BNR pe cursul zilei”. Acest fond era proprietatea statului și urma să fie administrat de Banca Națională, sub controlul Comisarului Guvernului, potrivit unui regulament.

Aceeași convenție a inclus și capitolul intitulat *Dispozițiuni privitoare la acoperirea emisiunii normale*, în care, la art. 6, Banca Națională a României era autorizată să considere ca acoperire pentru garantarea emisiunii ei în lei aur:

Tabel 2. Structura acoperirii emisiunii BNR la 31 decembrie 1924²³⁶

I.	Aur monete în casă	126 334 381
	Aur lingouri în casă	8 939 732
	Aur depozitat la Banca Angliei	98 105 800
	Aur depozitat la Reichsbank la Berlin	14 853 900
	Aur depozitat la Moscova	315 179 980
	Total I	563 413 793
II.	Aur la Reichsbank la Berlin ²³⁷	327 000 000
	Inscripția în Cartea tezaurului englez	302 000 000
	Rente, trate și devize aur	12 000 000
	Total II	641 000 000
	Total	1 204 413 793

Sursa: *Legea din 19 iunie 1925 pentru ratificarea convențiilor încheiate între Ministerul Finanțelor și BNR relative la:*
 1. Lichidarea emisiunii de stat și întărirea acoperirii circulației fiduciare 2. Prelungirea privilegiului Băncii Naționale și modificarea unor articole din legea sa organică

Ambele convenții reafirmau necesitatea ca Banca Națională a României să realizeze acoperirea în aur prevăzută de lege pentru biletele emise. Astfel, art. 8 din prima convenție stabilea că „Banca Națională nu va putea face nicio emisiune nouă până ce nu va fi asigurată biletului său o acoperire de o treime în aur, în valori aur, trate sau rente, conform statutelor sale”, iar art. 28 din cea de-a doua convenție prevedea că „Banca Națională este ținută să aibă o acoperire în aur sau în devize libelate în monete convertibile în mod legal și practic în aur exportabil, egală cel puțin cu 35 la sută a angajamentelor la vedere. Cel puțin 25 la sută din aceste angajamente trebuie să fie acoperite cu aur în casă sau în depozit liber în străinătate.”²³⁸

²³⁴ *Legea din 19 iunie 1925 pentru ratificarea convențiilor încheiate între Ministerul Finanțelor și BNR relative la:* 1. Lichidarea emisiunii de stat și întărirea acoperirii circulației fiduciare 2. Prelungirea privilegiului Băncii Naționale și modificarea unor articole din legea sa organică, în *Monitorul Oficial*, nr. 134 din 21 iunie 1925, în G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 480.

²³⁵ *Ibidem*, pp. 474, 477, 479, 480.

²³⁶ Precizăm că între datele menționate în Convenție ca fiind corespunzătoare momentului 31 decembrie 1924 și cele publicate în bilanțul aceleiași an apar câteva diferențe, care au fost evidențiate în subcapitolul metodologiei elaborării seriei de date.

²³⁷ Această valoare reprezenta de fapt disponibilul în mărci, calculat la cursul de 117 lei = 100 mărci, deus în contul BNR la Reichsbank, în urma derulării celor trei contracte cu Consorțiul germano-austro-ungar, dar care fusese declarat sechestrat după intrarea României în război (C. Păunescu, M. Tone, N. Manea, *op. cit.*, pp. 185, 187).

²³⁸ G. C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 481, 220.

Măsurile legislative din intervalul 1924-1925 au avut consecințe pozitive pentru evoluția stocului de aur al BNR în perioada următoare. Potrivit unei situații întocmite de Victor Bădulescu, Banca Națională a cumpărat următoarele cantități de aur-lingouri de la furnizori interni în perioada 1925-1930:

Tabel 3. Aur – lingouri cumpărat de BNR în 1925-1930²³⁹

	Anul	Cantitate aur fin (kg)	Valoarea de achiziție (lei)
1.	1925	1 257,996	149 186 691
2.	1926	1 612,339	211 611 919
3.	1927	1 840,403	198 204 721
4.	1928	1 863,215	198 648 895
5.	1929	1 999,461	218 108 955
6.	1930	2 551,495	183 479 737

Sursa: ABNR, fond *Serviciul aur (Aur)*, dosar nr. 7/1929-1933, f. 153.

Se poate constata că de la an la an a crescut cantitatea de aur care a intrat în tezaurul BNR, pe măsură ce a sporit și producția de aur, așa cum o să vedem mai jos. Furnizorii aurului cumpărat de Banca Națională în acești ani au fost: Ministerul de Industrie și Comerț, Societatea „Mica”, care a vândut anual cele mai mari cantități de aur, Ministerul Finanțelor, Alexiu Pokol, Societatea Minele de Aur din România, Aurel Suluțiu, Administrația Minelor Baia Arieș²⁴⁰. În același timp, prețul plătit pentru cele 11,1 tone de aur fin a înregistrat valori diferite în fiecare an. Ar mai trebui adăugat că prețul aurului era stabilit de Comisiunea aurului, care funcționa în cadrul Direcțiunii generale a măsurilor, greutateților și metalelor prețioase, din Ministerul Industriei și Comerțului, și că din această comisie făcea parte și un reprezentant al BNR, care în anul 1927 era ing. I. Rădescu.²⁴¹

În ceea ce privește producția de aur a României în deceniul care a urmat Primului Război Mondial, aceasta a înregistrat cantități reduse în primii ani postbelici, după care a depășit o tonă în 1921 și a ajuns la două tone în 1927, după cum urmează:

Tabel 4. Producția de aur a României în perioada 1920-1932

Anul	Aur (kg)
1920	701
1921	1 069
1922	1 308
1923	1 355
1924	1 310
1925	1 240
1926	1 728

²³⁹ Compararea datelor din acest tabel cu cele care ilustrează producția de aur a României și cu cele calculate în seria cantitativă arată anumite neconcordanțe, ale căror cauze pot fi atât neprecizarea titlului aurului în cazul producției, cât și aspectele evidențiate în cadrul subcapitolului *Metodologie*, pp. 67-68 și 72.

²⁴⁰ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 7/1929, f. 153

²⁴¹ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 5/1923, f. 472, 469.

– continuare –

Anul	Aur (kg)
1927	2 000
1928	1 869
1929	2 218
1930	2 804
1931	3 232
1932	3 538

Sursa: *Expunere de motive la legea pentru contractarea unui împrumut de lei 114 000 000 lei Regiei Publice Comerciale a Întreprinderilor Miniere și Metalurgice ale Statului din Ardeal la Banca Națională a României* (ABNR, fond Aur, dosar nr. 15/1929, f. 150v).

Un eveniment important circumscris istoriei aurului Băncii Naționale a României l-a reprezentat baterea monedelor din aur, în valoare totală de 18 000 000 lei aur, pentru aniversarea încoronării Regelui Ferdinand și a Reginei Maria. Potrivit *Convențiunii relative la autorizarea Băncii Naționale de a bate noi monede din aur*²⁴², semnată la 4 februarie 1928 de prim-ministrul Vintilă Brătianu și de guvernatorul Dimitrie Burillianu, „Banca Națională va întrebuița pentru baterea acestor monete lingouri de aur și argint aflate în Tezaurul său din București” și „baterea monedelor se va face în Monetăria Regală din Londra”, titlul monedelor fiind de 900/1000. De fapt, demersurile privind baterea acestor monede începuseră încă înainte de moartea regelui Ferdinand, după cum se preciza în *Raportul privind activitatea BNR pe anul 1927*:

„În semn de recunoștință și de venerație pentru MM. LL. Regele Ferdinand și Regina Maria și pentru a da istoriei urma cea mai neperitoare a domniei Lor, fiind sigur de aprobarea dvs. unanimă, am hotărât și am început lucrările de batere a monetei de aur românesc cu efigia MM. LL., în valoare de circa 18 milioane lei aur. Am avut marele regret să nu putem termina baterea destul de devreme, ca monetele să poată fi văzute de MS Regele Ferdinand, care alesese și dedese Augusta Sa aprobare modelelor ce am avut onoarea să-l prezint”²⁴³

Așadar, în primul deceniu interbelic, prin eforturi, apreciate de Mihail Gr. Romașcanu drept „suprafrești”, Banca Națională a României a reușit să-și consolideze în parte stocul de aur, prin achiziționarea unor noi cantități de aur, dar, în ansamblul său, acesta a cunoscut două ipostaze: una teoretică, în bilanțul băncii, și cealaltă concretă în tezaurul Băncii și în conturile nelitigioase din străinătate. Stabilizarea monetară din 1929 avea să pună capăt acestei situații.

²⁴² G.C. Marinescu, *op. cit.*, p. 483.

²⁴³ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație și Raportul Consiliului de cenzori către Adunarea generală a acționarilor din 19 februarie 1928*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1928, p. 6.

Metodologia întocmirii seriei „Aurul BNR 1881-1928”

I. Surse

Rapoartele anuale ale Consiliului de Administrație al Băncii Naționale a României către Adunarea generală a acționarilor (1881-1929) reprezintă principala sursă pentru reconstituirea seriei de date aferente valorii aurului Băncii Naționale a României. Menționăm că aceste rapoarte erau publicate anual, în luna februarie, când, de obicei, avea loc adunarea generală a acționarilor.

Au fost, de asemenea, utilizate documente identificate în fondurile și colecțiile păstrate în Arhiva Băncii Naționale a României. Din fondul *Consiliile de conducere ale BNR* au fost preluate informații cuprinse în minutele ședințelor consiliilor de conducere din perioada 1880-1929, din fondul *Direcția contabilitate* s-au folosit registre – inventar cuprinzând bilanțurile și conturile de profit și pierdere semestriale, iar din fondurile *Direcția secretariat și Serviciul aur* au fost utilizate dosarele de corespondență. Toate acestea au oferit un plus de informații cu ajutorul cărora au fost completate și explicate datele preluate din *Rapoartele anuale* publicate de BNR.

În fondurile și colecțiile de la Arhivele Naționale ale României accesibile cercetătorilor nu au fost identificate, până în prezent, alte documente circumscrise acestei teme și perioadei avute în vedere.

De asemenea, dorim să menționăm că datele identificate și utilizate pentru construirea seriei privind aurul Băncii Naționale a României, de la data înființării băncii până în anul 1928, sunt valorice, exprimate în lei.

II. Date

a. 1881-1891

Pentru intervalul 1881-1890, bilanțurile publicate de BNR în *Rapoartele anuale* cuprind în „Activ” informații privind stocul de metale prețioase, fără distincție între aur și argint. Acest mod de înregistrare este consecința legislației monetare în vigoare până în anul 1890, care stabilea ca etalon monetar bimetalismul aur-argint. Cea mai mare parte a metalelor prețioase se regăsește în contul „Casa”, parte a stocului de acoperire, dar au fost identificate și alte poziții din bilanț, care fac referire la metale prețioase, respectiv la aur.

Nici *Raportul privind activitatea BNR în anul 1891* nu evidențiază separat aurul și argintul, în contextul disputelor intervenite între Banca Națională a României și

Guvernul român asupra căilor de aplicare a noii legislații monetare, care consacra, începând din 1890, trecerea la monometalismul aur. Rezolvarea acestui conflict, prin convenția încheiată la începutul anului 1892 între Banca Națională a României și Ministerul de Finanțe, a determinat modificarea *Statutului BNR*, respectiv excluderea argintului din stocul metalic de acoperire a emisiunii și evidențierea distinctă a aurului în bilanțul băncii de emisiune.

Cu toate acestea, pentru intervalul 1881-1889, cu ajutorul informațiilor identificate în *Rapoartele anuale* publicate de BNR, s-a reconstituit valoarea aurului aflat în „Casa” băncii la sfârșit de an. Astfel, în *Rapoartele anuale* apărute în anii 1886 și 1887 sunt publicate tabele care oferă date privind intrările și ieșirile de aur din stocul metalic în perioada 1881-1886. Pentru anii 1887, 1888 și 1889, informațiile au fost preluate din comentariile incluse la secțiunea „Casa” în *Rapoartele anuale* publicate. Pentru completa informare a cititorilor, redăm mai jos datele privind intrările și ieșirile de aur în această perioadă cu ajutorul cărora a fost reconstituită seria valorică a stocului de aur.

Tabel A. Situația intrărilor și ieșirilor de aur din stocul metalic în perioada 1881-1889

Anul	Aur	
	Intrări	Ieșiri
1881	8 812 575	8 667 267
1882	49 510 315	49 548 610
1883	38 321 985	37 825 190
1884	28 103 565	26 855 685
1885	26 245 896	25 593 056
1886	24 085 862	23 200 980
1887	42 714 571	42 068 988
1888	71 709 773	67 931 367
1889	121 138 056	115 070 680

Sursa: *Rapoartele anuale* ale Băncii Naționale a României din perioada 1886-1890.

Informații suplimentare privind valoarea stocului de aur au putut fi identificate și în Arhiva BNR, în registrul inventar nr. 1/1887-1913, din fondul *Direcția contabilitate*. În registrul menționat, bilanțul încheiat la 31 decembrie 1889 precizează că valoarea aurului din stocul metalic era de 10 316 724,23 lei. Această sumă este diferită față de cea rezultată din calculele noastre realizate pe baza tabelor de intrări și ieșiri de aur publicate de BNR pentru perioada 1881-1889, respectiv 13 880 775 lei. Având în vedere faptul că am considerat ca sursă primară *Rapoartele anuale* ale BNR, întrucât acestea cuprind seturi de date finale, verificate și validate de autoritățile vremii și date publicității în mod oficial, am optat pentru a păstra în seria prezentată valoarea rezultată din calculele noastre.

Totodată, potrivit celor consemnate în registrul inventar nr. 1/1887-1913, bilanțul încheiat la 31 decembrie 1890 cuprinde informații privind valoarea stocului de aur aflat în „Casa” băncii, astfel încât seria privind aurul BNR în acest an a putut fi completată cu această sumă. Diferența substanțială dintre stocul de aur al BNR la sfârșitul anului 1889 și valoarea înregistrată de acesta la finele anului următor este dată de transformarea stocului metalic de argint al BNR în aur, în cursul anului 1890, potrivit *Legii pentru demonetizarea pieselor de argint și schimbarea lor cu monete de aur*¹.

Pentru anul 1891 nu au putut fi identificate informații privind valoarea stocului de aur al BNR în registrele contabile pentru anul respectiv. Din alte documente păstrate în Arhiva BNR am aflat că în acel an banca de emisiune, deși nu recunoscuse schimbările intervenite în legislație, potrivit cărora trebuia să asigure acoperirea în aur a cel puțin 40 la sută din bancnotele emise, deținea deja un stoc format în cea mai mare parte din acest metal prețios, iar în activitatea curentă respecta prevederile noii legi monetare asigurând convertirea bancnotelor sale în aur².

Având în vedere cele menționate anterior, considerăm că cea mai mare parte din suma de 60 652 262 lei, consemnată la rubrica „Metale prețioase” în bilanțul încheiat la 31 decembrie 1891, era reprezentată de aur. În sprijinul acestui punct de vedere amintim și interpretarea dată de Victor Slăvescu, în lucrarea *Istoricul Băncii Naționale a României (1880-1924)*, datelor publicate de BNR privind media acoperirii bancnotelor în circulație pentru anul 1891, respectiv 59 501 513 lei. Potrivit acestei interpretări, care cu siguranță a ținut seama și de declarațiile conducătorilor băncii de la vremea respectivă, suma menționată era considerată ca fiind aur³.

Totuși, în aceeași lucrare, la câteva pagini distanță, autorul consemna că, la sfârșitul anului 1891, BNR avea în stocul metalic 60 lei aur și 652 262 lei argint, ceea ce contravine atât celor menționate mai sus, cât și informațiilor înregistrate în *Raportul anual al BNR*⁴, unde valoarea monedei din aur și argint în casă se ridică la 60 652 262 lei, așa cum am precizat deja.

În această situație, am considerat că suma de 60 lei, care apare în lucrarea lui Victor Slăvescu drept valoarea stocului de aur al BNR în anul 1891, este rezultatul unei erori tipografice, care a constat în eludarea a șase zerouri nespecificându-se faptul că suma se referă la milioane lei. Luând, totuși, în calcul datele furnizate de Victor Slăvescu, privind valoarea stocului de monedă din argint, sursa acesteia rămânându-ne necunoscută, și comparând-o cu toate celelalte informații disponibile până în prezent, putem concluziona că cele 60 milioane de lei care constituiau diferența dintre

¹ G. C. Marinescu, *Banca Națională a României Legi, statute, dispozițiuni monetare, convențiuni financiare etc.*, București, 1939, pp. 317-318; Victor Slăvescu, *Viața și opera lui Menelas Ghermani 1834-1899*, București, Editura Fundației Culturale Magazin Istoric, 2004, vol. II, pp. 145-146.

² Mihaela Tone, Cristian Păunescu, *Istoria Băncii Naționale a României în date*, ediția a II-a, revizuită 2006, vol. I, 1880-1914, București, Oscar Print, 2005, p. 179.

³ Victor Slăvescu, *Istoricul Băncii Naționale a României (1880-1924)*, ediția a doua, București, Editura Humanitas, 2013, p. 166.

⁴ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de Administrație către Adunarea Generală a Acționarilor din 16 februarie 1892*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1892, p. 10.

valoarea întregului stoc metalic și valoarea monedei de argint erau reprezentate de moneda din aur. Deși suma amintită nu este nici confirmată, nici infirmată de sursele documentare primare aflate la dispoziția noastră, am optat, cu toate rezervele de rigoare, pentru includerea sa în seria de date.

Tot în registrul inventar nr. 1/1887-1913 au fost identificate, pentru intervalul 1887-1894, și alte informații privind metalele prețioase deținute de bancă. În bilanțurile încheiate la 31 decembrie acestea se regăsesc în activ în două poziții: „Metale prețioase în casă” și „Metale prețioase”, care, începând cu anul 1891, sunt unite sub titulatura „Metale prețioase”.

Un alt aspect, ce trebuie remarcat, este valoarea neschimbată a acestor poziții atât în intervalul 1887-1890 (metale prețioase în casă – 9 504,07 lei și metale prețioase – 55 707,48 lei), cât și pentru perioada 1891-1894 (total metale prețioase – 65 211,55 lei). Potrivit precizărilor cuprinse în bilanțul încheiat la 31 decembrie 1888, cea mai mare parte a bunurilor înregistrate sub titulatura „Metale prețioase”, respectiv 55 707,48 lei, erau lingouri de aur. Având în vedere acestea, precum și faptul că, după 1891, cele două poziții au fost unificate, putem concluziona că înregistrarea respectivă este reprezentată de aur, cel mai probabil, sub formă de lingouri. În acest context, am considerat necesară redarea acestora în Tabelul B fără a le adăuga la seria privind stocul de aur al BNR pentru a evita o eventuală dublă înregistrare.

Tabel B. Evoluția poziției „Metale prețioase”

Anul	Metale prețioase în casă	Metale prețioase
1887	9 504,07	55 707,48
1888	9 504,07	55 707,48
1889	9 504,07	55 707,48
1890	9 504,07	55 707,48
1891		65 211,55
1892		65 211,55
1893		65 211,55
1894		65 211,55

Sursa: Arhiva BNR, fond *Direcția contabilitate*, registrul inventar nr. 1/1887-1913

Tot pentru intervalul 1881-1891, considerăm necesar să evidențiem faptul că am observat în *Raportul anual* publicat de BNR, la bilanțul încheiat la 31 decembrie 1882, în „Activ”, la „Conturi diverse”, poziția „Lingouri în contul Ministerului de Finanțe”, în sumă de 2 472 350,90 lei. Deoarece, în sursele disponibile, nu am putut identifica explicații privind operațiunile care au generat existența acestui cont și nici informații privind metalul prețios din care erau confecționate lingourile respective, nu am inclus suma respectivă în stocul de aur .

b. 1892-1913

Pentru intervalul 1892-1913 informațiile privind valoarea aurului Băncii Naționale a României sunt preluate numai din poziția aferentă stocului metalic din *Rapoartele anuale ale Consiliului de administrație al Băncii Naționale a României*, unde valoarea monedei metalice din aur este evidențiată distinct de cea din argint.

Un aspect interesant este dat de aurul adus în țară în intervalul 1901-1912, așa cum apare în raportul băncii aferent anului 1912⁵. Deși Banca Națională a României a realizat, în mod constant, operațiuni de transformare în aur a tratelor și remizelor (efecte comerciale exprimate în monede străine convertibile în aur), ca instrument de reglare a masei monetare, și aducerea în țară a unor importante cantități de metal prețios, pentru a răspunde cererilor pieței, aceste operațiuni sunt evidențiate în rapoartele anuale doar pentru perioadele 1881-1889, respectiv 1901-1912. Dacă pentru primul interval, marcat de dificultățile generate de aplicarea bimetalismului aur-argint, evidențierea efortului de a se aduce aur în țară este explicabilă, pentru al doilea interval, marcat de câțiva ani de criză, evidențierea explicită a cantităților de aur aduse în țară s-ar putea datora schimbărilor intervenite, în cursul anului 1900, în statutul Băncii Naționale. Reamintim că, prin Convenția încheiată la 16 decembrie 1900, Statul se retrăgea, începând de la 1 ianuarie 1901, dintre acționarii BNR. Privilegiul emisiunii era prelungit până la 31 decembrie 1920, iar în stocul de acoperire a emisiunii urmau să intre, în proporție de o treime, și efecte comerciale denominate în monedele franceză și belgiană, alături de cele în monedele engleză și germană, acceptate în 1892. Banca Națională devenea, astfel, o instituție cu capital exclusiv privat, fapt pentru care, probabil, se considera mai mult în slujba sectorului particular și mai puțin în slujba statului. În acest context, conducerea băncii aprecia ca fiind necesară oferirea unei imagini mai detaliate asupra modului cum a reușit să răspundă solicitărilor pieței și prin aducerea de aur în țară. Pe lângă argumentul enunțat mai sus, nu este de neglijat faptul că 1912 a fost un an de criză economică, generată de perturbarea traficului comercial prin Strâmători, în condițiile izbucnirii Primului Război Balcanic. Desigur că situația amintită a contribuit la decizia Băncii de a evidenția contribuția sa la menținerea echilibrului economiei naționale.

Revenind la datele privind aurul adus în țară prin vânzarea tratelor și a remizelor, putem aprecia că pentru anii 1901, 1905, 1909, 1910, 1911 o parte din acest aur s-ar putea regăsi în sporul înregistrat de valoarea stocului metalic. Trebuie să menționăm faptul că în raportul anual unde au fost identificate aceste informații⁶, nu se precizează dacă sumele respective reprezintă aur adus din străinătate și înregistrat ca atare în stocul de acoperire la sfârșitul anului sau reprezintă doar valoarea aurului adus în țară și folosit pentru operațiunile curente ale băncii, convertirea bancnotelor la cererea deținătorilor acestora, serviciul de trezorerie a statului etc.

⁵ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație către Adunarea generală a acționarilor din 17 februarie 1913*, București, Imprimeria BNR, 1913, p. 9 bis.

⁶ *Ibidem*.

Având în vedere incertitudinea privind utilizarea aurului adus în țară prin valorificarea tratelor și a remizelor, care, la sfârșitul anului, nu a putut fi identificat nici în stocul metalic, nici în alte posturi din bilanțul băncii, am considerat util să redăm mai jos, pentru completa informare a cititorilor, datele referitoare la acest aur, incluse în *Raportul BNR* publicat în anul 1913.

Tablel C. Aur adus din străinătate, dar neidentificat în conturile din activul bilanțului BNR

Anul	Aur adus din străinătate
1901	1 000 000
1902	
1903	
1904	
1905	500 000
1906	
1907	
1908	
1909	9 000 000
1910	23 120 000
1911	40 440 000
1912	13 000 000

Sursa: Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație către Adunarea generală a acționarilor din 17 februarie 1913*, București, Imprimeria BNR, 1913.

C. 1914-1918

Perioada 1914-1918 aduce mai multe schimbări spectaculoase atât în valoarea, cât și în structura și repartiția pe țări a stocului de aur. Modificările sunt determinate de izbucnirea Primului Război Mondial și de consecințele acestuia asupra României. Ca și pentru perioadele anterioare, informațiile cele mai importante sunt preluate din bilanțurile anuale ale băncii, publicate în *Rapoartele anuale*. Pe lângă postul „Aur în casă”, în cadrul stocului metalic întâlnim, începând din anul 1914, poziția „Lingouri aur”.

Apoi, din 1915, ca urmare a convențiilor încheiate cu Germania și Anglia pentru vânzarea cerealelor românești, apare și poziția „Aur depozitat în străinătate” la Banca Imperiului German și la Banca Angliei. Precizări clare în legătură cu faptul că aceste depozite aveau în compoziție monede se regăsesc în *Raportul BNR privind activitatea pe anul 1918*⁷.

⁷ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație către Adunarea generală a acționarilor din 17 februarie 1919*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1919, pp. 8,17.

Merită menționat faptul că, urmare a *Jurnalului privitor la acoperirea metalică*⁸ din 27 august 1914, începând cu anul 1915 în activul băncii centrale apare poziția „Trate și disponibil aur”, dar având în vedere că disponibilul consta în valute convertibile în aur plasate în conturi în străinătate poziția respectivă nu a fost luată în considerare la reconstituirea seriei privind aurul.

Începând din decembrie 1916, la poziția „Aur depozitat”, care, inițial, cuprindea aurul de la Banca Imperiului German și Banca Angliei, se adaugă și aurul trimis la Moscova, fapt pentru care, aproape în întregime, stocul de aur al BNR era „Aur depozitat” în străinătate. Potrivit protocoalelor încheiate între partea română și cea rusă, precum și în conformitate cu inventarele întocmite cu acest prilej, din tezaurul BNR au fost evacuate la Moscova monede, în valoare de 314 243 209,04 lei, și lingouri, în valoare de 337 247,80 lei⁹.

În intervalul iulie-august 1917, valoarea aurului depozitat la Moscova a crescut cu 574 523,57 lei¹⁰, prin realizarea celui de-al doilea transport de valori din stocul metalic al BNR. În total, potrivit înregistrărilor din bilanțul BNR publicat, postul „Aur la Moscova” se ridică, în decembrie 1918, la valoarea de 315 154 980,41 lei, cuprinzând monede și lingouri.

d. 1919-1928

Reconstituirea seriei de date privind aurul Băncii Naționale a României în primul deceniu interbelic a generat dificultăți mai ales din perspectiva modului de înregistrare în bilanțurile BNR a aurului achiziționat ulterior anului 1918. Reamintim că la încheierea Primului Război Mondial, stocul de aur al BNR depozitat la Moscova fusese confiscat de autoritățile bolșevice, iar depozitele de la Berlin și Londra erau greu accesibile. În contextul amintit, Banca Națională a României, urmărind refacerea stocului său metalic, a achiziționat cantitățile de aur rezultate din lichidarea Băncii Austro-Ungare, precum și pe cele obținute din producția internă la prețuri corelate cu cele practicate pe piața internațională și care depășeau prețul stabilit prin legea monetară în vigoare (3 100 lei/kg aur cu titlul 900/1000).

Ca și pentru perioadele anterioare, informațiile cele mai importante pentru reconstituirea seriei „Aurul BNR” au fost preluate din bilanțurile anuale ale băncii, publicate în *Rapoartele anuale*. Datele privind aurul aflat în țară se regăsesc în posturile „Casa - Aur monede” și „Lingouri de aur”. Analizând și bilanțurile anuale păstrate în Arhiva BNR și comparând cele două surse, am constatat diferențe semnificative. În *Rapoartele anuale* publicate, poziția „Aur lingouri” se majorează de la an la an începând cu 1923, în vreme ce bilanțurile păstrate în arhivă înregistrează la poziția menționată

⁸ G.C. Marinescu, *op. cit.*, pp. 321-322, *Jurnalul Consiliului de Miniștri privitor la acoperirea metalică*, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 119/27 august 1914.

⁹ Cristian Păunescu, Marian Ștefan, *Tezaurul Băncii Naționale a României la Moscova Documente*, ediția a II-a, Editura Oscar Print, București, 2011, pp. 209-217.

¹⁰ *Ibidem*.

o valoare constantă (1 689 111,50 lei) pentru intervalul 1920-1927. În schimb, tot în documentele de arhivă menționate, începând din anul 1923 apare postul „Aur lingouri cumpărat după 1918” a cărui evoluție până în 1927 este cea din Tabelul D.

Tabel D. Evoluția poziției „Aur lingouri cumpărat după 1918” (1923-1927)

Anul	Aur lingouri cumpărat după 1918	lei
1923	113 030 567,36	
1924	201 183 288,39	
1925	337 379 565,81	
1926	549 229 528,47	
1927	749 016 862,17	

Sursa: Arhiva BNR, fond *Direcția contabilitate*, registru inventar nr. 1/1914-1931

În documentele privind bilanțul anului 1928 am constatat dispariția acestui post, alături de sporul substanțial înregistrat de postul „Lingouri de aur” (9 956 123,14 lei) și apariția postului „Royal Mint - cont lingouri de aur spre monetizare” (2 707 773,45 lei). Valoarea cumulată a acestora este egală cu cea consemnată în bilanțul publicat la poziția „Aur lingouri” (12 663 897 lei). De asemenea, tot în acest bilanț, apare și poziția „Prima la cumpărări de aur” (945 096 519,67 lei).

Totodată, am analizat și explicațiile cuprinse în documentele vremii privind prețul de înregistrare a aurului în bilanțul BNR. Astfel, potrivit *Raportului* publicat de BNR privind activitatea aferentă anului 1922, conducerea băncii a obținut acordul guvernului pentru a evalua aurul cumpărat în stocul metalic la prețul de achiziție, acesta fiind substanțial mai mare decât cel stabilit prin legea monetară. Beneficiul rezultat din emisiunea realizată pe baza metalului prețios nou-achiziționat urma să fie înregistrat într-un cont special care trebuia să asigure „acoperirea diferenței între prețul de cumpărare și paritatea legală a aurului”¹¹.

Cu toate acestea, la sfârșitul anului 1924 Consiliul de administrație al BNR, analizând situația rezervei metalice, preciza că pentru întărirea stocului metalic nu a fost întrebuițată prima plătită pentru aurul cumpărat după 1918, „deoarece ni s-a părut că este mai bine pentru politica de revalorizare ce duce banca și Ministerul de Finanțe să nu se arate în publicațiunile noastre că se pune o parte din aur la cursul zilei, ceea ce ar face impresia unei stabilizări definitive și ar sugera multora ideea cumpărării de devaloare, împiedicând păstrarea leilor”¹². Aceste precizări ne-au condus spre o posibilă concluzie potrivit căreia, în bilanțurile publicate anual de BNR, aurul achiziționat după anul 1918 a fost înregistrat la prețul legal, diferența fiind consemnată într-un alt cont pe care nu l-am găsit evidențiat separat, în vreme ce, pentru contabilitatea internă a băncii, bilanțurile nepublicate au înregistrat aceste cantități de aur la prețul de achiziție.

¹¹ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație către Adunarea generală a acționarilor din 18 februarie 1923*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1923, p. 6.

¹² Arhiva BNR (ABNR), fond *Consiliile de conducere ale Băncii Naționale a României (Consilii)*, dosar nr. 177/1923-1926, f. 107-108.

Considerăm că informațiile prezentate anterior îndreptățesc opțiunea noastră în favoarea preluării în seria *Aurul BNR* aferentă perioadei 1919-1928 a datelor publicate anual de institutul de emisiune. Pentru bilanțul anului 1924 aceste date au fost în bună măsură confirmate în *Convenția referitoare la lichidarea emisiunii de stat și întărirea acoperirii circulației fiduciare* din 19 mai 1925, care, la art. 6, preciza că stocul metalic pentru garantarea emisiunii era înregistrat în bilanț „în lei aur sau la paritatea legală”¹³. Trebuie totuși să precizăm că între datele menționate în convenție ca fiind corespunzătoare momentului 31 decembrie 1924 și cele publicate în bilanțul aceluiași an apar câteva diferențe. Astfel, în Convenție la poziția „Aur monede în casă” apare suma de 126 334 381 lei, în vreme ce în bilanțul publicat de BNR aceeași poziție înregistrează valoarea de 126 333 037,04 lei. O situație asemănătoare întâlnim la poziția „Aur lingouri în casă”, care în Convenție înregistrează suma de 8 939 732 lei, iar în bilanțul publicat doar suma de 8 486 647,17 lei.

Din analiza bilanțurilor păstrate în arhiva Băncii Naționale am putut identifica și informații privind căile prin care institutul de emisiune a reușit să asigure creșterea stocului (său) de metale prețioase. Una dintre acestea a fost achiziționarea metalelor prețioase rezultate din producția internă.

În acest sens, au fost identificate date privind împrumuturile acordate de BNR producătorilor interni în perioada 1919-1928. Astfel de informații au fost identificate la pozițiile: „Împrumuturi pe metale prețioase” și „Metale prețioase în garanție pentru împrumuturi”. O explicație privind natura acestor operațiuni o regăsim în *Raportul Consiliului de administrație*, publicat de BNR în februarie 1921. Potrivit acestuia, conducerea institutului de emisiune preciza: „Pe lângă împrumutul pe titluri am introdus și împrumutul pe depozite aur, afară de acel pe care l-am cumpărat. Am recurs la acest sistem pentru a ajuta exploatarea de aur ce se făcea în țară și a opri exportul lui spre a-l avea aici când va fi să se reguleze cestiunea etalonului băncilor de emisiune.”¹⁴ De asemenea, informații privind obiectivele urmărite de BNR în politica de acordare a unor împrumuturi producătorilor autohtoni de metale prețioase sunt și în alte documente păstrate în Arhiva BNR. Astfel, din evidențele Serviciului aur din cadrul BNR, se poate desprinde faptul că banca a acordat credite de exploatare direct producătorilor sau le-a plătit anticipat producția din anii viitori, pentru a le da posibilitatea perfecționării instalațiilor de exploatare¹⁵.

În ceea ce privește perioada anterioară anului 1919, creditele acordate de BNR pe metale prețioase și pe gaj de metale prețioase înregistrează valori mici, astfel încât am considerat că acestea oglindeau operațiuni derulate în mod obișnuit de bancă, fără semnificație pentru sporirea stocului de aur al BNR prin achiziția de metale prețioase. Cu toate acestea, redăm în Tabelul E evoluția celor două conturi de-a lungul întregii perioade pentru care sunt disponibile date (1916-1928).

¹³ G.C. Marinescu, *op.cit.*, pp. 474-483.

¹⁴ Banca Națională a României, *Raportul Consiliului de administrație către Adunarea generală a acționarilor din 20 februarie 1921*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1921, p. 5.

¹⁵ ABNR, fond *Serviciul aur (Aur)*, dosar nr. 5/1923-1927, f. 412.

Tabel E. Operațiunile cu metale prețioase derulate de BNR în perioada 1916-1928

lei		
Anul	Împrumuturi pe metale prețioase	Metale prețioase în garanție pentru împrumuturi
1916	1 800,00	2 156,80
1917	1 800,00	2 156,80
1918	1 800,00	2 156,80
1919	1 800,00	2 156,80
1920	7 239 100,00	9 230 356,80
1921	100,00	2 156,80
1922	100,00	2 156,80
1923	100,00	2 156,80
1924	361 300,00	714 556,80
1925	770 800,00	1 522 356,80
1926	276 300,00	1 554 561,80
1927	657 700,00	1 572 321,80
1928	578 500,00	1 401 831,80

Sursa: Arhiva BNR, fond *Direcția contabilitate*, registru inventar nr. 1/1914-1931

În ceea ce privește evoluția stocului de aur depozitat în străinătate, am preluat, de asemenea, informații din bilanțurile publicate de BNR. În sursa menționată, acest post se regăsește sub denumirea „Aur depozitat” și este defalcat într-un depozit compus din monede și lingouri și alt depozit format numai din monede. Pentru ambele situații nu se precizează locul depozitării. Acest mod de înregistrare a stocului de aur se păstrează până la sfârșitul anului 1926.

Trebuie însă să precizăm că *Raportul anual* publicat de BNR pentru anul 1919 evidențiază repartiția geografică a depozitelor de metal prețios în străinătate: Moscova (315 179 980,41 lei), Reichsbank – Berlin (80 469 650 lei) și Banca Angliei (98 105 800 lei).

Referitor la valoarea aurului depozitat la Moscova, se poate observa că, în sursa amintită, suma înregistrată era cu 25 000 lei mai mare față de valoarea publicată în bilanțul anului precedent. Aurul depozitat la Moscova era însă, încă din ianuarie 1918, declarat confiscat de către autoritățile bolșevice, astfel încât era imposibilă modificarea valorii acestuia prin adăugarea de noi cantități celor deja aflate în Rusia la sfârșitul anului 1918. O explicație pentru această modificare regăsim în volumul dedicat de Mihail Gr. Romașcanu tezaurului BNR evacuat la Moscova¹⁶. Potrivit acestuia, în graba evacuării, s-a omis suma menționată, iar după război, la o nouă verificare a evidențelor, s-a realizat corecția necesară. De asemenea, conform unor documente descoperite recent în Arhiva BNR, la valoarea lingourilor evacuate la Moscova (337 247,80 lei) a fost adăugată la 25 decembrie 1919 suma de 25 000 lei, reprezentând ultima tranșă, achitată de BNR în acel an, din plățile în contul aurului cumpărat de bancă anterior intrării României în Primul Război Mondial¹⁷.

¹⁶ Mihail Gr. Romașcanu, *Tezaurul Român de la Moscova*, București, Cartea Românească, 1934, p. 102.

¹⁷ ABNR, fond *Aur*, dosar nr. 1/1914-1923, f. 192.

Date privind repartitia geografică a depozitelor de aur aflate în străinătate regăsim și în *Raportul* aferent anului 1927, care precizează valorile metalului prețios depozitat la Moscova, Londra și Berlin. În 1928, însă, bilanțul publicat menționa doar „Aur depozitat în străinătate” (98 433 385 lei) și „Tezaur evacuat la Moscova” (315 179 980 lei).

Informații pentru situarea geografică a depozitelor de metal prețios din străinătate se află și în documentele păstrate în Arhiva BNR. În bilanțurile aferente anilor 1919-1920 apare aceeași defalcare a depozitelor de aur în străinătate cu cea din *Raportul* privind anul 1919. În bilanțurile din perioada 1921-1927, documentele de arhivă nu mai consemnează decât suma totală a depozitelor de aur în străinătate, fără precizarea repartitiei geografice.

Din cauza contextului politic și economic internațional, în anii 1921-1922 aurul depozitat în străinătate a rămas practic inaccesibil pentru BNR, fapt pentru care valorile consemnate în bilanțurile aferente acestei perioade au rămas neschimbate. Această situație ne-a determinat să păstrăm în seria de date, pentru intervalul amintit, aceeași repartitie geografică a stocului de aur ca în anii 1919-1920, deși în sursele de documentare nu am regăsit decât valoarea totală.

Începând cu anul 1923 bilanțul publicat de BNR înregistrează reducerea cu 65 615 750 lei a valorii postului „Aur depozitat – monede”. Aceasta reflectă aducerea în țară în intervalul 25 ianuarie – 15 februarie 1923 a celei mai mari părți din depozitul aflat la Banca Imperiului German¹⁸. Valoarea rămasă, respectiv 14 853 900 lei, se regăsește la rubrica „Aur monede depozitat în Germania”. Potrivit informațiilor disponibile atât în publicațiile BNR, cât și în documentele păstrate în arhiva băncii, valoarea aurului depozitat în străinătate nu a cunoscut alte modificări în perioada 1923-1927, ceea ce ne-a îndreptățit să păstrăm aceste valori neschimbate pentru epoca menționată în seria reconstituită de noi.

În anul 1928, în contextul negocierilor purtate de guvernul român pentru obținerea împrumutului internațional necesar operațiunilor de stabilizare monetară, Banca Națională a României a acceptat să renunțe atât la depozitul în monede din aur, cât și la disponibilitățile sale în mărci constituite la Reichsbank prin derularea contractelor pentru vânzarea cerealelor în perioada neutralității. Valoarea contului „Aur depozitat în străinătate” (98 433 385 lei), așa cum apare în *Raportul anual* publicat de BNR pentru anul 1928, înregistrează aceste schimbări. Detalii privind situarea geografică a acestor depozite se regăsesc în documentele din arhivă, unde apar pozițiile „Aur și lingouri în depozit la Paris” (20 176 000 lei) și „Aur și lingouri în depozit la Londra” (78 257 385 lei). Aceste informații au fost preluate și în seria de date privind aurul BNR.

¹⁸ ABNR, fond *Serviciul secretariat*, dosar nr. 4/1916 f. 503, 512-516.

III. Dificultăți privind evaluarea stocului de aur.

Metodologia de conversie a datelor în vederea obținerii cantității de metal prețios

Pentru construirea unei serii de date cantitative privind aurul BNR, în lipsa altor surse documentare cunoscute autorilor, s-a convenit metodologia detaliată în continuare.

Pentru realizarea conversiunii seriei valorice în serie cantitativă s-au luat în considerație prevederile referitoare la conținutul leului în aur cuprinse în legislația care reglementa sistemul monetar în această perioadă, respectiv:

- *Legea pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monetelor naționale*, publicată în *Monitorul oficial* nr. 94 din 28 aprilie 1867, art. 4, unde se precizează că aurul monetar are titlul 900/1000 și o monedă de 10 lei are greutatea de 3 grame și 226/1000¹⁹.
- *Legea pentru modificarea legii din 14 aprilie 1867, relativă la înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monetelor naționale*, publicată în *Monitorul oficial* nr. 275 din 17 martie 1890, care preciza la art. 1 că un kilogram aur cu titlul 900/1000 valorează 3100 lei, iar la art. 4, că moneda de 10 lei are greutatea de 3226/1000 grame²⁰.

Din calcule reiese același conținut al leului în aur atât pentru Legea din 1867, cât și pentru cea din 1890, respectiv 1 leu aur = 0,3226 grame aur 900/1000. De asemenea, tot din calcule, se verifică și prețul legal al unui kilogram de aur, respectiv 3 099,814 lei, prin rotunjire 3 100 lei.

- 1 g aur 900/1000 = 1 leu x 1 g / 0,3226 g = 3,099814 lei
- 1 kg aur 900/1000 = 3,099814 lei x 1 000 g = 3 099,814 lei

În concluzie, plecând de la legislația în vigoare în perioada 1881-1919, am stabilit ca prețul aurului cu titlul 900/1000 era următorul:

- 1 leu = 0,3226 g aur 900/1000
- 1 kilogram aur 900/1000 = 3 100 lei

Întrucât, potrivit standardelor actuale, contabilizarea cantităților de aur se face utilizându-se aur fin (1000/1000) și deoarece legislația epocii nu utilizează această noțiune, aflarea conținutului în aur fin pentru leul din perioada 1881-1928 s-a realizat prin calcule, rezultând următoarele valori:

- 1 kg aur fin = 3 100 lei x 1000/900 = 3 444,444 lei
- 1 leu = 1 x 1 000 / 3 444,444 = 0,29032 g aur fin

¹⁹ G.C. Marinescu, *op.cit.*, pp. 295-302.

²⁰ *Ibidem*, pp. 312-317.

De asemenea, dorim să precizăm că valoarea unui leu în aur fin rezultată din calcule corespunde cu informațiile publicate de C.C. Kirițescu în *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*.²¹

Totodată, cercetarea documentelor păstrate în Arhiva BNR ne-a permis identificarea și a altor criterii, care, de-a lungul timpului, au influențat într-un fel sau altul stabilirea prețului aurului. Astfel, pentru intervalul 1881-1890, în documentele emise de Consiliul de administrație al BNR²² se regăsesc precizări potrivit cărora evaluarea aurului deținut de BNR se realiza prin adăugarea la prețul oficial a unui procent variabil, care reprezenta diferența dintre prețul stabilit prin legea monetară și prețul pieței, procent cunoscut în epocă sub denumirea de *agio* (de exemplu 1,5 la sută la 1 iulie 1883, 12 la sută la 7 iulie 1888). În Tabelul F redăm evoluția acestui fenomen în perioada 1881-1889, respectiv media valorilor zilnice disponibile înregistrate în luna decembrie a fiecărui an.

Tabel F. Evoluția *agio*, 1881-1889

valori medii lunare, decembrie	
Anul	Agio (procente)
1880	1,250
1881	2,000
1882	2,300
1883	3,600
1884	15,250
1885	17,500
1886	17,700
1887	18,000
1888	4,000
1889	0,700

Sursa: George Virgil Stoenescu (coordonator), Adriana Aloman, Elisabeta Blejan, Brîndușa Costache, *Romania: from 1880 to 1947*, în lucrarea *South-Eastern European Monetary and Economic Statistics from the Nineteenth Century to World War II*, Annual and Monthly Data Tables, 2014

Un alt aspect demn de remarcat este cel reprezentat de tratarea diferențiată a celor două componente ale stocului de aur: monede și lingouri. Din informațiile deținute până în prezent, stocul de aur al BNR pare să fi fost format exclusiv din monede până în anul 1914, când au fost achiziționate primele lingouri rezultate din producția internă a României. Pentru monedele de aur, incluse în stocul metalic al BNR, nu au fost identificate în documentele cercetate alte criterii pentru stabilirea prețului metalului prețios în afara valorii nominale a monedelor respective, transformată în lei la cursul legal. Modificări intervin în contextul apariției celei de-a doua componente a stocului de aur: lingourile. Pentru înregistrarea acestora la stocul metalic, mai multe documente identificate în Arhiva BNR indică prețul de 3 437 lei/kg²³, rezultat din

²¹ Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 234.

²² ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 73/1883, f. 120, dosar nr. 90/1888-1895, f.15.

²³ ABNR, fond *Consilii*, dosar nr. 160/1918-1920, f. 64-65; fond *Aur*, dosar nr. 1/1914-1923, f. 110, 192-194.

scăderea cheltuielilor de batere (costul pentru fabricarea monedelor dintr-un kilogram de aur fin se ridica la 7,44 lei) din prețul legal al aurului fin (3 444,444 lei/kg). Deși aceste precizări ne-ar putea îndreptăți să credem că tot aurul achiziționat de BNR sub formă de lingouri a fost înregistrat în stocul metalic cu valoarea menționată, alte documente identificate în Arhiva BNR pun sub semnul întrebării aplicarea constantă a acestei reguli. Astfel, pentru aurul cumpărat sub formă de lingouri în perioada 1914-1915, valoarea înregistrată în stocul metalic se baza pe prețul plătit de bancă pentru achiziționarea metalului prețios, mai ridicat decât cel oficial. Nici pentru metalul prețios achiziționat în primii ani ai perioadei interbelice nu se aplică în totalitate regula amintită. În cazul a două dintre cele trei achiziții de metal prețios realizate în intervalul 1919-1920 înregistrarea s-a făcut la un preț superior celui menționat anterior, fie pentru că nu au fost respectate deciziile Consiliului de administrație privind fixarea prețului de achiziție a aurului fin, fie deoarece nu a fost cunoscută cantitatea exactă de aur fin din lingourile cumpărate. Aceste erori, deși cunoscute, nu au fost remediate, astfel încât valoarea de înregistrare în bilanțul BNR a componentei lingouri din stocul metalic a rămas neschimbată. Cel mai probabil, doar lingourile achiziționate începând cu anul 1923 au fost înregistrate în stocul de aur al BNR la prețul stabilit de conducerea băncii (3 437 lei/kg).

Având în vedere cele precizate mai sus, respectiv lipsa informațiilor privind cantitățile de aur incluse în stocul metalic, precum și diferențele intervenite în anumite perioade (1883 și 1888 pentru întreg stocul de aur, 1914-1920 pentru lingouri) în ceea ce privește prețul de înregistrare a aurului în stocul metalic, am considerat că datele valorice privind aurul Băncii Naționale a României în perioada 1881-1929, așa cum se regăsesc în surse, reprezintă baza pentru reconstrucția seriei cantitative.

În aceste condiții, menționăm că metodele de reconstituire propuse sunt estimative și, în stadiul actual al cercetării, datele rezultate nu pot reflecta cu maximă acuratețe evoluția cantității efective de aur ce s-a aflat de-a lungul acestei perioade în stocul BNR. Ținându-se seama de toate acestea, au fost realizate următoarele serii de date:

- cantitatea de aur în kilograme, rezultată din conversia datelor valorice potrivit definiției legale a leului în aur 900/1000;
- cantitatea de aur în kilograme, rezultată din conversia datelor valorice în aur fin (1000/1000).

Seriile referitoare la cantitatea de aur sunt calculate prin rotunjire cu trei zecimale.

Bibliografie

I. Surse

Arhiva BNR

- fond *Consiliile de conducere ale Băncii Naționale a României*, dosar nr. 73/1883, dosar nr. 90/1888-1895, dosar nr. 145/1912-1915, dosar nr. 152/1915, dosar nr. 160/1918, dosar nr. 166/1920, dosar nr. 174/1923, 175/1923, dosar nr. 176/1923, dosar nr. 202/1928, dosar nr. 205/1928.
- fond *Direcția contabilitate*, registrul inventar nr. 1/1887-1913, registrul inventar nr. 1/1914-1931.
- fond *Direcția secretariat*, dosar nr. 4/1880, dosar nr. 3/1913-1928, dosar nr. 1/1915, dosar nr. 1/1916, dosar nr. 2/1916, dosar nr. 3/1916, dosar nr. 4/1916, dosar nr. 5/1916-1918, dosar nr. 1/1928.
- fond *Serviciul studii*, dosar nr. 10/1939.
- fond *Serviciul aur*, 1/1914-1923, dosar nr. 5/1923-1927, dosar nr. 7/1929-1933, dosar nr. 15/1929.

Surse publicate

Banca Națională a României, *Rapoartele anuale ale Consiliului de administrație al Băncii Naționale a României către Adunarea generală a acționarilor (1880-1929)*, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1881-1930.

Bibicescu, Ioan G., *Opt ani în Banca Națională a României*, București, 1921.

Legea și Statutele Băncii Naționale a României, București, Imprimeria Băncii Naționale a României, 1913.

Marinescu, G. C., *Banca Națională a României Legi, statute, dispozițiuni monetare, convențiuni financiare etc.*, cu un cuvânt-înainte de Mitiță Constantinescu, București, 1939.

Tezaurul Băncii Naționale a României la Moscova. Documente, ediția a II-a, cuvânt-înainte de acad. Mugur Isărescu, comentariu istoric de Cristian Păunescu și Marian Ștefan, București, Editura Oscar Print, 2011.

Relațiile româno-sovietice. Documente, vol. I (1917-1934), București, Editura Enciclopedică, 1999.

II. Lucrări generale și speciale

- Angelescu, N.C. *Politica monetară, în Enciclopedia României, vol. IV, Economia națională. Circulație, distribuție și consum, București, 1943, pp. 681-712.*
- Axenciuc, Victor *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859-1947, Vol. III, Monedă-credit-comerț-finanțe publice, București, Editura Academiei Române, 2000.*
- Axenciuc, Victor
Bozga, Vasile *Evoluția economiei naționale, în Ioan Scurtu (coord.), Petre Ottu (secretar), Istoria românilor, vol. VIII România întregită (1918-1940), București, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 75-124.*
- Baron, Mircea *Din istoria mineritului aurifer din România, Petroșani, Editura Universitas, 2007.*
- Băicoianu, Constantin I. *Istoria politicii monetare și a Băncii Naționale a României, vol. II 1880-1914, partea I; vol. III Neutralitatea – Războiul – Ocupațiunea (1914-1920), București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1932, 1933.*
- Costache, Brîndușa,
Manea, Nadia *De la bimetalism la monometalism – sistemul monetar al României între „agio” și disputele politice, în lucrările Simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”, ediția a XXI-a, cu tema „Aurul în istoria băncilor centrale”, București, BNR, 2013, pp. 40-59.*
- Dobrovici, Gh.M. *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate (1823-1933), București, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1934.*
- *** *Guvernatorii Băncii Naționale a României (1880-1952), Banca Națională a României, 2010.*
- Kirițescu, Costin C. *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui, ediția a II-a, vol. I și II, București, Editura Enciclopedică, 1997.*
- Olaru, Corneliu *Echilibre monetare europene (1918-1939), introducere de Radu Vasile, București, Editura Isis, 1995.*
- Oromolu, Florin *Institutul de emisiune, în Enciclopedia României, IV, Economia națională. Circulație, distribuție și consum, București, 1943, pp. 713-732.*
- Păunescu, Cristian,
Tone, Mihaela,
Manea, Nadia *Istoria Băncii Naționale a României în date, vol. II (1915-1918), București, Editura Oscar Print, 2009.*

- Platon, Gheorghe (coord.) *Istoria românilor*, vol. VII, tom II *De la Independență la Marea Unire* (1878-1918), București, Editura Enciclopedică, 2003.
- Romașcanu, Mihail Gr. *Tezaurul Român de la Moscova*, Cartea Românească, București, 1934.
- Slăvescu, Victor *Viața și opera lui Menelas Ghermani 1834-1899*, vol. II, Editura Fundației Culturale Magazin Istoric, 2004.
- Slăvescu, Victor *Istoricul Băncii Naționale a României (1880-1924)*, ediția îngrijită de prof. univ. dr. George Virgil Stoenescu, cuvânt înainte de acad. Mugur Isărescu, Studiu introductiv de Sabina Marițiu, București, Editura Humanitas, 2013.
- Stoenescu, George Virgil (coordonator), Aloman, Adriana, Blejan, Elisabeta, Costache, Brîndușa *Romania: from 1880 to 1947* în volumul *South-Eastern European Monetary and Economic Statistics from the Nineteenth Century to World War II, Annual and Monthly Data Tables*, 2014.
- Tone, Mihaela, Păunescu, Cristian *Istoria Băncii Naționale a României*, vol. I, 1880-1914, ediția a II-a revizuită și adăugită, Editura Oscar Print, București, 2006.
- Voicu, Marian *Tezaurul României de la Moscova*, București, Editura Humanitas, 2016.

Anexa

A.1. Evoluția valorică a stocului de aur pentru perioada 1881-1928

An	Total aur valoare	aur în țară		aur depozitat în străinătate					lei
		monede	lingouri	Germania (Reichsbank)	Banca Angliei	Banca Franței	Moscova		
				monede	monede și lingouri	lingouri	monede		
1881	145 308,00	x	x	x	x	x	
1882	107 013,00	x	x	x	x	x	
1883	603 808,00	x	x	x	x	x	
1884	1 851 688,00	x	x	x	x	x	
1885	2 504 528,00	x	x	x	x	x	
1886	3 389 410,00	x	x	x	x	x	
1887	4 034 993,00	x	x	x	x	x	
1888	7 813 399,00	x	x	x	x	x	
1889	13 880 775,00	x	x	x	x	x	
1890	42 235 203,75	x	x	x	x	x	
1891	60 000 000,00	x	x	x	x	x	
1892	53 160 703,72	x	x	x	x	x	
1893	59 614 560,72	x	x	x	x	x	
1894	44 501 370,45	x	x	x	x	x	
1895	60 996 199,49	x	x	x	x	x	
1896	62 264 991,40	x	x	x	x	x	
1897	57 781 344,92	x	x	x	x	x	
1898	59 828 144,16	x	x	x	x	x	
1899	34 737 587,96	x	x	x	x	x	
1900	39 902 734,74	x	x	x	x	x	
1901	49 107 433,59	x	x	x	x	x	
1902	72 168 188,09	x	x	x	x	x	
1903	73 462 380,41	x	x	x	x	x	
1904	53 922 746,80	x	x	x	x	x	
1905	77 780 868,27	x	x	x	x	x	
1906	82 860 999,56	x	x	x	x	x	
1907	96 222 822,90	x	x	x	x	x	
1908	90 394 496,21	x	x	x	x	x	
1909	93 841 631,51	x	x	x	x	x	
1910	120 023 216,09	x	x	x	x	x	
1911	157 799 779,30	x	x	x	x	x	
1912	155 504 865,55	x	x	x	x	x	
1913	151 510 764,15	x	x	x	x	x	
1914	154 056 720,04*	153 956 720,04	100 000,00	x	x	x	x	x	
1915	220 969 615,09	187 896 615,09	313 000,00	1 235 000,00	31 525 000,00	x	x	x	
1916	493 268 172,37	112 265,53	-	80 469 650,00	98 105 800,00	x	337 247,80	314 243 209,04	
1917	493 732 744,25	2 313,84	-	80 469 650,00	98 105 800,00	x	337 247,80	314 817 732,61	
1918	493 736 880,86	6 450,45	-	80 469 650,00	98 105 800,00	x	315 154 980,41		
1919	495 102 686,46	8 144,55	1 339 111,50	80 469 650,00	98 105 800,00	x	315 179 980,41		
1920	495 458 997,83	14 455,92	1 689 111,50	80 469 650,00	98 105 800,00	x	315 179 980,41		
1921	495 458 997,83	14 455,92	1 689 111,50	80 469 650,00	98 105 800,00	x	315 179 980,41		
1922	533 055 300,18	37 610 758,27	1 689 111,50	80 469 650,00	98 105 800,00	x	315 179 980,41		
1923	555 407 793,11	118 781 465,53	8 486 647,17	14 853 900,00	98 105 800,00	x	315 179 980,41		
1924	562 959 364,62	126 333 037,04	8 486 647,17	14 853 900,00	98 105 800,00	x	315 179 980,41		
1925	566 664 613,34	126 400 237,87	12 124 695,06	14 853 900,00	98 105 800,00	x	315 179 980,41		
1926	572 113 865,26	126 446 121,85	17 528 063,00	14 853 900,00	98 105 800,00	x	315 179 980,41		
1927	578 427 915,66	126 454 818,25	23 833 417,00	14 853 900,00	98 105 800,00	x	315 179 980,41		
1928	570 747 723,29	144 470 460,88	12 663 897,00	x	78 257 385,00	20 176 000,00	315 179 980,41		

* diferită de cifra din volumul South-Eastern European Monetary and Economic Statistics from the Nineteenth Century to World War II (2014) capitolul Romania from 1880-1947

A.2. Evoluția stocului de aur titlu 900/1000* pentru perioada 1881-1928

An	Total	în țară		în străinătate					Kg
		monede	lingouri	Germania (Reichsbank)	Banca Angliei	Banca Franței	Moscova		
				monede		monede și lingouri	lingouri	monede	
1881	46,874	x	x	x	x	x	
1882	34,520	x	x	x	x	x	
1883	194,777	x	x	x	x	x	
1884	597,319	x	x	x	x	x	
1885	807,912	x	x	x	x	x	
1886	1 093,358	x	x	x	x	x	
1887	1 301,611	x	x	x	x	x	
1888	2 520,451	x	x	x	x	x	
1889	4 477,669	x	x	x	x	x	
1890	13 624,259	x	x	x	x	x	
1891	19 354,839	x	x	x	x	x	
1892	17 148,614	x	x	x	x	x	
1893	19 230,503	x	x	x	x	x	
1894	14 355,281	x	x	x	x	x	
1895	19 676,193	x	x	x	x	x	
1896	20 085,481	x	x	x	x	x	
1897	18 639,144	x	x	x	x	x	
1898	19 299,401	x	x	x	x	x	
1899	11 205,674	x	x	x	x	x	
1900	12 871,850	x	x	x	x	x	
1901	15 841,108	x	x	x	x	x	
1902	23 280,061	x	x	x	x	x	
1903	23 697,542	x	x	x	x	x	
1904	17 394,434	x	x	x	x	x	
1905	25 090,603	x	x	x	x	x	
1906	26 729,355	x	x	x	x	x	
1907	31 039,620	x	x	x	x	x	
1908	29 159,515	x	x	x	x	x	
1909	30 271,494	x	x	x	x	x	
1910	38 717,166	x	x	x	x	x	
1911	50 903,155	x	x	x	x	x	
1912	50 162,860	x	x	x	x	x	
1913	48 874,440	x	x	x	x	x	
1914	49 695,716	49 663,458	32,258	x	x	x	x	x	
1915	71 280,521	60 611,811	100,968	398,387	10 169,355	x	x	x	
1916	159 118,765	36,215	-	25 957,952	31 647,032	x	108,790	101 368,777	
1917	159 268,627	0,746	-	25 957,952	31 647,032	x	108,790	101 554,107	
1918	159 269,962	2,081	-	25 957,952	31 647,032	x	101 662,897		
1919	159 710,544	2,627	431,971	25 957,952	31 647,032	x	101 670,961		
1920	159 825,483	4,663	544,875	25 957,952	31 647,032	x	101 670,961		
1921	159 825,483	4,663	544,875	25 957,952	31 647,032	x	101 670,961		
1922	171 953,323	12 132,503	544,875	25 957,952	31 647,032	x	101 670,961		
1923	179 163,804	38 316,602	2 737,628	4 791,581	31 647,032	x	101 670,961		
1924	181 599,795	40 752,593	2 737,628	4 791,581	31 647,032	x	101 670,961		
1925	182 795,037	40 774,270	3 911,192	4 791,581	31 647,032	x	101 670,961		
1926	184 552,860	40 789,072	5 654,214	4 791,581	31 647,032	x	101 670,961		
1927	186 589,650	40 791,877	7 688,199	4 791,581	31 647,032	x	101 670,961		
1928	184 112,169	46 603,374	4 085,128	x	25 244,318	6 508,387	101 670,961		

*Cantitatea de aur în kilograme, cu titlu 900/1000, a rezultat din împartirea valorii aurului la pretul legal al unui kilogram aur cu titlu 900/1000 (3 100 lei)

A.3. Evoluția stocului de aur titlu 1000/1000* pentru perioada 1881-1928

An	Total	în țară		în străinătate				Kg
		monede	lingouri	Germania (Reichsbank)	Banca Angliei	Banca Franței	Moscova	
1881	42,186	x	x	x	x	x
1882	31,068	x	x	x	x	x
1883	175,299	x	x	x	x	x
1884	537,587	x	x	x	x	x
1885	727,121	x	x	x	x	x
1886	984,022	x	x	x	x	x
1887	1 171,450	x	x	x	x	x
1888	2 268,406	x	x	x	x	x
1889	4 029,903	x	x	x	x	x
1890	12 261,835	x	x	x	x	x
1891	17 419,357	x	x	x	x	x
1892	15 433,755	x	x	x	x	x
1893	17 307,455	x	x	x	x	x
1894	12 919,754	x	x	x	x	x
1895	17 708,576	x	x	x	x	x
1896	18 076,935	x	x	x	x	x
1897	16 775,231	x	x	x	x	x
1898	17 369,463	x	x	x	x	x
1899	10 085,107	x	x	x	x	x
1900	11 584,666	x	x	x	x	x
1901	14 256,999	x	x	x	x	x
1902	20 952,057	x	x	x	x	x
1903	21 327,791	x	x	x	x	x
1904	15 654,993	x	x	x	x	x
1905	22 581,545	x	x	x	x	x
1906	24 056,422	x	x	x	x	x
1907	27 935,662	x	x	x	x	x
1908	26 243,567	x	x	x	x	x
1909	27 244,348	x	x	x	x	x
1910	34 845,454	x	x	x	x	x
1911	45 812,845	x	x	x	x	x
1912	45 146,580	x	x	x	x	x
1913	43 987,002	x	x	x	x	x
1914	44 726,150	44 697,118	29,032	x	x	x	x	x
1915	64 152,477	54 550,637	90,871	358,548	9 152,421	x	x	x
1916	143 206,907	32,593	-	23 362,159	28 482,333	x	97,911	91 231,911
1917	143 341,783	0,672	-	23 362,159	28 482,333	x	97,911	91 398,708
1918	143 342,984	1,873	-	23 362,159	28 482,333	x	91 496,619	
1919	143 739,508	2,365	388,774	23 362,159	28 482,333	x	91 503,877	
1920	143 842,953	4,197	490,387	23 362,159	28 482,333	x	91 503,877	
1921	143 842,953	4,197	490,387	23 362,159	28 482,333	x	91 503,877	
1922	154 758,010	10 919,254	490,387	23 362,159	28 482,333	x	91 503,877	
1923	161 247,445	34 484,946	2 463,866	4 312,423	28 482,333	x	91 503,877	
1924	163 439,837	36 677,338	2 463,866	4 312,423	28 482,333	x	91 503,877	
1925	164 515,554	36 696,848	3 520,073	4 312,423	28 482,333	x	91 503,877	
1926	166 097,595	36 710,169	5 088,793	4 312,423	28 482,333	x	91 503,877	
1927	167 930,707	36 712,694	6 919,380	4 312,423	28 482,333	x	91 503,877	
1928	165 700,973	41 943,042	3 676,616	x	22 719,889	5 857,549	91 503,877	

* Cantitatea de aur în kilograme, cu titlul 1000/1000, a rezultat din împărțirea valorii aurului la prețul unui kilogram aur cu titlul 1000/1000 (3 444,444 lei), valoare care a rezultat din calcule pornind de la prețul legal al aurului. Formula întrebuințată a fost următoarea: 1 kg aur fin = 3 100 lei x1000/900 = 3 444,444 lei

